

EUROPEAN REFORMS BULLETIN 2018 No 2

Indexed & Shared by:

European Reforms Bulletin

2018

scientific peer-reviewed journal

No. 2

Founded and edited by Centre for European Reforms Studies, a.s.b.l. Grand Duchy of Luxembourg (Registre de commerce et des sociétés, Luxembourg, F 10.340, siège social: L-1541 Luxembourg, 36, boulevard de la Fraternité).

Tel.: +352661261668

e-mail: bulletin@email.lu

http://cers.eu.pn/bulletin.html

Editorial board: Yeskov S. (D.Sc., Assoc. Prof., Luxembourg, editor-in-chief), Zaiets O. (PhD, Assoc. Prof., Luxembourg, deputy editor), Dymarskii Ia. (D.Sc., Prof., Russian Federation), Kaluzhnyi R. (D.Sc., Prof., Ukraine), Karchevskiy N. (D.Sc., Prof., Ukraine), Korystin O. (D.Sc., Prof., Ukraine), Kretova A. (PhD, Russian Federation), Nedodaieva N. (D.Sc., Prof., Israel), Rozovskiy B. (D.Sc., Prof., Ukraine), Zablodska I. (D.Sc., Prof., Ukraine).

European Reforms Bulletin is an international, multilingual (English, Ukrainian, Russian), scholarly, peer-reviewed journal, which aims to publish the highest quality research material, both practical and theoretical, and appeal to a wide audience. It is an official bulletin of the Centre for European Reforms Studies and is published 4 times a year (quarterly). It includes articles related to legal and economic issues of reforms in European Union and Europe-oriented countries, including efficiency and experience of these reforms, comparative studies on all disciplines of law, cross-disciplinary legal and economic studies, and also educational issues. It welcomes manuscripts from all over the world, in particular from countries which made European choice recently. It accepts articles from professional academics, researchers, experts, practitioners and PhD students.

Responsibility for the accuracy of bibliographic citations, quotations, data, facts, private names, enterprises, organizations, institutions and government bodies titles, geographical locations etc. lies entirely with authors. All the articles are published in author's edition. Authors must accept full responsibility for the factual accuracy of the data presented and should obtain any authorization necessary for publication. The editorial board and the Centre for European Reforms Studies do not always share the views and thoughts expressed in the articles.

The editorial board reserves the right to refuse any material for publication and advises that authors should retain copies of submitted manuscripts and correspondence as material cannot be returned. Final decision about acceptance or rejection rests with the editor-in-chief and editorial board. By submitting an article for publication author declares that the submitted work is original and not being considered elsewhere for publication and has not been published before.

Recommended for publication by the Centre for European Reforms Studies (protocol of the general meeting No. 14 31.05.2018)

© European Reforms Bulletin, 2018

© Authors of articles, 2018

Table of contents

Bakal M.A. Military Fee as a Compulsory Payment Related to the Receipt by Individuals of Income in the Form of Inheritance and Gifts: Problems of Legal Regulation in Ukraine	2
Horbanov I.M., Ismailov K.Yu., Zaiets O.M. Analytical Methods in the Investigation of Criminal Offenses in the Economic Sphere	5
Kalinovskaya A.V. Specific Aspects of the Relationship between "Requirements of evidence" and "Type of Evidence" in Criminal Proceedings	15
Kardashevsky Y.R. Conceptual Grounds for the Formation of a Modern Model of Police Activity	21
Protsenko T.A. Financial and Legal Essence of Cryptocurrency: Problems of Determination for Legal Regulation	25
Rybinska A. The State of E-Government in Ukraine by the Example of Providing E-Services by the Main Service Centre of the Ministry of Internal Affairs	32
Sobko G.M. Philosophical Bases of the Investigation of the Concept of Psychiatric Purpose	39
Vasylynychuk V., Kroshko J. Prevention of the Illegal Enriching by Verification of the Public Servant's Style of Life	46
Veselova L. The Relationship between Law and Order Legal Liability in the Cybernetic Field	53
Vorobey V.N. Foreign Experience in Investigating Sexual Violence Against a Person who is in a Family or Close Relationship	57

Military Fee as a Compulsory Payment Related to the Receipt by Individuals of Income in the Form of Inheritance and Gifts: Problems of Legal Regulation in Ukraine

Malvina A. Bakal,

State Research Institute of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine

e-mail: corbazol@ukr.net

Abstract. The article investigates the legal mechanism of military fee as a compulsory payment that is levied on individuals in obtaining income in the form of inheritance and gifts. Analyses the grounds for introduction of a military collection as a compulsory payment connected with the receipt of income from individuals in the form of inheritance and gifts, elements of the legal mechanism of this payment (payers, objects, tax base, rate, charge, deduction and payment, privileges). The problems of legal regulation in the process of collecting a military fee when receiving income by individuals in the form of inheritance and gifts are outlined.

Key words: military fee, personal income tax, elements of the legal mechanism, compulsory payment.

Одним з обов'язкових платежів, що пов'язані з отриманням спадщини та дарунків, є військовий збір, введений Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України» від 31 липня 2014 р. № 1621-VII [1]. Введення цього збору було неоднозначно сприйнято в теоретичній сфері – виникла дискусія, в якій приймали участь О.М. Резнік, С.В. Ігнатенко, І.Г. Каменяш [2, с. 838], Н.А. Бак [3, с. 47], В.О. Рядінська [4, с. 293], Л.Г. Маркова, Р.О. Алексеєва [5, с. 31], М.П. Кучерявенко, Є.О. Смичок [6] та інші. Основними питаннями, що виникали до цього платежу, були: чи відноситься військовий збір до загальнообов'язкових платежів, встановлених Податковим кодексом України; на який термін введено зазначений платіж; яким видом загальнообов'язкових платежів він є тощо. М.П. Кучерявенко, Є.О. Смичок зазначали, що поява будь-якого нового податку або збору, пов'язана виключно з внесенням відповідних змін до ПК України, що чітко прописано у п. 4. ст. 4 ПК України, де зазначено, що встановлення і скасування податків і зборів, а також пільг їхнім платникам здійснюються відповідно до цього кодексу; згідно з п. 7.3 ст. 7 ПК України будь-які питання щодо оподаткування регулюються цим кодексом і не можуть встановлюватися або змінюватися іншими законами України; відповідно до ст. 9, 10 ПК України, податковий обов'язок виникає виключно за платежами, закріпленими у цих статтях [6]. Проте, як вірно підкреслюють автори, у ст. 9, 10 ПК України немає такого загальнообов'язкового платежу, як військовий збір, а отже, немає й обов'язку з його сплати [6]. За визначенням М.П. Кучерявенка, Є.О. Смичка, подібне розташування зазначеного платежу створює враження про його введення «нишком» і закріплення «на задвірках» [6]. Дійсно, військовий збір і його загальні положення закріплюються у п. 16-1 підрозділу 10 розділу XX «Перехідні положення» ПК України, і, незважаючи на неодноразові внесення змін до ПК України з 28 грудня 2014 року, ст. 9, 10 цього нормативного акту новим загальнообов'язковим платежем не поповнилися.

І.Г. Каменяш зазначає, що причиною цього, можливо є тимчасовий характер військового збору, оскільки військовий збір введено лише до 1 січня 2015 року [3, с. 838]. Проте Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 р. № 71-VIII строки введення військового збору було змінено таким формулюванням: «...до набрання чинності рішенням Верховної Ради України про завершення реформи Збройних Сил України» [7].

Платниками військового збору, що сплачується фізичними особами, які отримали спадщину/дарунок, відповідно до п. 1.1 п. 16-1 підрозділу 10 розділу XX «Перехідні положення» ПК України є особи, визначені пунктом 162.1 статті 162 цього Кодексу [8]. Особи, визначені пунктом 162.1 статті 162 ПК України – це платники податку на доходи фізичних осіб, в тому числі платники податку на доходи фізичних осіб, отримані в результаті прийняття спадщини/дарунку. Оскільки при дослідженні податку на доходи фізичних осіб, отримані в результаті прийняття спадщини/дарунку, детально було розглянуто їх платники, тому не зосереджуваємо уваги на їх аналізі.

Об'єктом оподаткування військовим збором, що сплачується фізичними особами, які отримали спадщину/дарунок, відповідно до п. 1.2 п. 16-1 підрозділу 10 розділу XX «Перехідні положення» ПК України є доходи, визначені ст. 163 цього Кодексу [8]. Зазначена стаття визначає загальне поняття

об'єкта оподаткування податку на доходи фізичних осіб, розділяючи його на об'єкт оподаткування резидента і об'єкт оподаткування нерезидента, отже об'єкт оподаткування військовим збором, що сплачується фізичними особами, які отримали спадщину/дарунок, є аналогічним об'єкту податку на доходи фізичних осіб, отримані в результаті прийняття спадщини/дарунку.

База оподаткування військовим збором, що сплачується фізичними особами, які отримали спадщину/дарунок в законодавстві не визначено, що неодноразово підкреслюється науковцями [9; 5, с. 34].

Ставка військового збору, що сплачується фізичними особами, які отримали спадщину/дарунок, відповідно до п. 1.3 п. 16-1 підрозділу 10 розділу XX «Перехідні положення» ПК України, становить 1,5% від об'єкта оподаткування. Водночас п.п. 1.7 п. 16.1 підрозділу 10 розділу XX «Перехідних положень» Кодексу передбачено, що звільняються від оподаткування військовим збором доходи, які згідно з розділом IV Кодексу не включаються до загального оподаткованого доходу фізичних осіб (не підлягають оподаткуванню, оподатковуються за нульовою ставкою) [8]. Отже, ставки військового збору, що сплачується фізичними особами, які отримали спадщину/дарунок, встановлено в 1,5% та 0%.

Нарахування, утримання та сплата (перерахування) збору до бюджету відповідно до п. 1.4 п. 16-1 підрозділу 10 розділу XX «Перехідні положення» ПК України здійснюються у порядку, встановленому ст.168 цього Кодексу. У ст. 168 ПК України передбачено порядок нарахування, утримання та сплати (перерахування) податку на доходи фізичних осіб (в тому числі і податку на доходи фізичних осіб, отримані в результаті прийняття спадщини/дарунку) до бюджету, дослідженню яких нами було привернуто увагу раніше.

Згідно з п. 1.5 п. 16-1 підрозділу 10 розділу XX «Перехідні положення» ПК України, відповідальними за утримання (нарахування) та сплату (перерахування) військового збору до бюджету є особи, визначені у ст. 171 цього Кодексу. У ст. 171 ПК України визначаються особи, відповідальні за утримання (нарахування) та сплату (перерахування) податку на доходи фізичних осіб (в тому числі податку на доходи фізичних осіб, отримані в результаті прийняття спадщини/дарунку), які були розглянуті нами раніше.

Пільги зі сплати військового збору передбачаються для: 1) доходів, які згідно з розділом IV Кодексу не включаються до загального оподаткованого доходу фізичних осіб (не підлягають оподаткуванню, оподатковуються за нульовою ставкою); 2) доходів у вигляді грошового забезпечення певних категорій осіб – працівників правоохоронних органів, військовослужбовців та працівників Збройних Сил України, Національної гвардії України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, Державної прикордонної служби України, осіб рядового, начальницького складу, військовослужбовців, працівників Міністерства внутрішніх справ України, Управління державної охорони України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань та інших осіб на період їх безпосередньої участі в антитерористичній операції (зазначені пільги надаються тимчасово, на період проведення антитерористичної операції) [8]. Проте, доходи у вигляді грошового забезпечення не переходять у спадщину чи дарунок, а отже пільгами зі сплати військового збору, що сплачується фізичними особами, які отримали спадщину/дарунок, передбачається лише для тих доходів, які згідно зі ст. 174 ПК України оподатковуються за нульовою ставкою.

Відповідно до п.1-2 ч. 2 ст. 29 гл. 5 Бюджетного кодексу України, військовий збір надходить до доходів загального фонду Державного бюджету України, як і податок на доходи фізичних осіб [10]. За визначенням Л.Є. Маркової, Р.О. Алексєєвої, надходження військового збору до державного бюджету, а не до спеціального фонду є проблемним питанням правового регулювання військового збору, оскільки надходження до державного бюджету, а не до спеціального фонду не може забезпечити належного контролю надходження коштів для потреб Збройних Сил України [5, с. 31].

Таким чином, військовий збір як загальнообов'язковий платіж: 1) не визначається у переліку загальнообов'язкових платежів, закріплених у ст. 9, 10 ПК України; 2) встановлений на невизначений термін («до набрання чинності рішенням Верховної Ради України про завершення реформи Збройних Сил України»); 3) суперечить теорії оподаткування та підвищує податкове навантаження на платників; 4) не визначено базу оподаткування військового збору; 5) його елементи ідентичні елементам податку на доходи фізичних осіб, отримані в результаті прийняття спадщини/дарунку (фактично військовий збір збільшує ставки податку отримані в результаті прийняття спадщини/дарунку на 1,5%).

References:

1. *Pro vnesennya zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrayiny ta deyakykh inshykh zakonodavchykh aktiv Ukrayiny : Zakon Ukrayiny vid 31.07.2014 № 1621-VII.*[On amendments to the Tax Code of Ukraine and some other legislative acts of Ukraine: Law of Ukraine dated July 31, 2014, No. 1621-VII.] *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny.* 2014. № 39. St. 2006.[Information from the Verkhovna Rada of Ukraine.] 2014. No. 39. Art. 2006. (In Ukrainian)
2. Ryznyk O. M., Ihnatenko YE. V.(2015) *Viys'kovyy zbir: istoriya ta suchasnist'. «Molodyy vchenyy».* [Military collection: history and modernity. "The Young Scientist".]2015. № 2 (17). S. 838–841 (In Ukrainian)
3. Bak N. *Viys'kovyy zbir yak skladova podatkovoyi systemy Ukrayiny: potreba reformuvannya.* URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/12952/1/Bak.pdf> (data zvernennya: 29.09.2017) [Military collection as a component of the tax system of Ukraine: the need for reform. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/12952/1/Back.pdf> (date of appeal: 29.09.2017).] (In Ukrainian)
4. Ryadinskaya V.A. (2014) *Istoricheskiy opyt vvedeniya i vzimaniya voyennykh nalogov kak chrezvychaynykh platezhey, napravlennykh na uvelicheniye resursov gosudarstvennogo byudzheta / V.A. Ryadinskaya // Opaldy gylym zharshysy.*[Historical experience of introducing and collecting military taxes as emergency payments aimed at increasing the resources of the state budget / V.A. Ryadinskaya //]. – 2014. – № 37. – S. 27–37. (In Russian)
5. Markova L. H., Alekseeva R. O.(2015) *Viys'kovyy zbir: teoretychnyy aspekt. Mezhdunarodnyy nauchnyy zhurnal.*[Military collections: theoretical aspect. International Scientific Journal.] 2015. No. 3. S. 31-36. (In Ukrainian)
6. *Ocherki nalogovo-pravovoy nauki sovremennosti : monografiya / pod obshch. red. Ye. YU. Grachevoy i N. P. Kucheryavenko.*(Moskva-Khar'kov: Pravo, 2013) [Essays on the tax and legal science of our time: a monograph / ed. ed. E. Yu. Gracheva and N.P. Kucheryavenko.]Moscow-Kharkov: Pravo, 2013. 680 p. (In Ukrainian)
7. *Pro vnesennya zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrayiny ta deyakykh inshykh zakonodavchykh aktiv Ukrayiny : Zakon Ukrayiny vid 28.12.2014 № 71-VIII.*[On amendments to the Tax Code of Ukraine and certain other legislative acts of Ukraine: Law of Ukraine dated December 28, 2014 № 71-VIII] *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*[Information from the Verkhovna Rada of Ukraine]. 2015. No. 7-8, No. 9. Art. 55
8. *Podatkovyy kodeks Ukrayiny : Zakon Ukrayiny vid 02.12.2010 № 2755-VI.*[Tax Code of Ukraine: Law of Ukraine dated 02.12.2010 NO 2755-VI.] *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny.*[Information from the Verkhovna Rada of Ukraine.] No. 13-14, No. 15-16, No. 17. Art. 112. (In Ukrainian)
9. *Ocherki nalogovo-pravovoy nauki sovremennosti : monografiya / pod obshch. red. Ye. YU. Grachevoy i N. P. Kucheryavenko.* Moskva-Khar'kov: Pravo,[Essays on the tax and legal science of our time: a monograph / ed. ed. E. Yu. Gracheva and N.P. Kucheryavenko. Moscow-Kharkov: Pravo], 2013. 680 p. (In Russian)
10. *Byudzhethnyy kodeks Ukrayiny : Zakon Ukrayiny vid 08.07.2010 № 2456-VI.* [The Budget Code of Ukraine: Law of Ukraine dated 08.07.2010 No. 2456-VI.] *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny* [Information from the Verkhovna Rada of Ukraine.] 2010. № 50-51. Art. 572 (In Ukrainian)

**Военный сбор как обязательный платеж, связанный с получением
физическими лицами доходов в виде наследства и подарков: проблемы
правового регулирования в Украине**

Бакал Мальвина Анатольевна, e-mail: corbazol@ukr.net

Государственный научно-исследовательский институт МВД Украины

Аннотация: В статье исследуется правовой механизм военного сбора как обязательного платежа, взимаемого с физических лиц при получении ими доходов в виде наследства и подарков. Анализируются основания введения военного сбора как обязательного платежа, связанного с получением физическими лицами доходов в виде наследства и дарений, элементы правового механизма этого платежа (плательщики, объекты, база налогообложения, ставка, порядок начисления, удержания и уплаты, льготы). Определены проблемы правового регулирования при взимании военного сбора при получении физическими лицами доходов в виде наследства и подарков.

Ключевые слова: военный сбор, налог на доходы физических лиц, элементы правового механизма, обязательный платеж.

Analytical Methods in the Investigation of Criminal Offenses in the Economic Sphere

Horbanov I.M.

Odessa State University of Internal Affairs, Ukraine
e-mail: gor-i-gor@ukr.net

Ismailov K.Yu.

Odessa State University of Internal Affairs, Ukraine
e-mail: 0997060070@ukr.net

Zaiets O.M.

Odessa State University of Internal Affairs, Ukraine
e-mail: zacc_1985@meta.ua

Abstract. This section covers the use of analytical methods to protect economic rights, freedoms and interests of individuals in the investigation of criminal offenses. The position on the place of information analysis in counteracting crime is substantiated. The general directions of analytical activity of law enforcement bodies are indicated. Graphically, the place of system analysis in the structure of analytics and related branches of knowledge is depicted. The experience of the European Union and the United States regarding the use of criminal analysis capabilities in combating economic crime is presented. The directions of use of elements of criminal analysis (specialized software) during investigation of economic criminal offenses are indicated.

Key word: analytical method, criminal offenses, criminal analysis, economic crime, system analysis.

Introduction. The result of the political and socio-economic transformations that are taking place in the world today are the dynamic changes in the functioning of states and existing and emerging international unions. The current situation creates the circumstances for the emergence and development of new forms of crime and criminal phenomena. Organized crime has gained unknown to this time, and the most dangerous and complex forms, has become one of the main causes of the global decline in the sense of security. The conditions that have emerged have identified new requirements in the application of modern technologies for detecting offenses and making decisions in the course of law enforcement activities.

To overcome regional and transnational crime, law enforcement agencies from developed countries (France, USA, UK, Romania, Poland) criminal intelligence and risk management are used as key instruments for national security.

Based on the assessments of institutions that criminal analysis is used in their daily activities, it can undeniably be asserted that it is an effective tool for combating crime.

Given that the criminal analysis system is characterized by identical analytical procedures and principles and symbols of visual representation, it is a kind of international interpretation of criminal events by criminal analysts around the world. This indisputable argument also creates new opportunities for the development of effective cooperation and cooperation between national and international law enforcement agencies.

The essence of each analysis lies in the process of methodological identification of the links between any information, which leads to the formulation of the answer to the question: what, why? and what for? When it comes to criminal analysis, its essence is a clear statement of reasoning and proposals for further action aimed at apprehending offenders and detecting evidence of a crime.

The system for analyzing information in the activities of law enforcement bodies is to establish and search for links between data on criminal activity and other data potentially associated with them for the purpose of their use in the development of tactical and strategic principles, including in the area of integrated border management, which is based on the analysis of information and aimed at cooperation, as well as finding solutions to the fight against organized crime, nationally and internationally.

Established in the law enforcement agencies of the information analysis system, they have become adequate mechanisms for combating crime, an instrument for creating an integrated risk management system, providing information and analytical support, preparing management decisions and a means of preventing the response to existing threats in the area of national security.

Analysis (from the Greek *ἀναλυτικά* - "the art of analysis," decomposed) are those parts of the philosophical systems in which the objects of philosophy are decomposed into constituent elements so that then it is possible, on the basis of them, to make unmistakable conclusions and applications.

The process of cognition is a complex whole, from which no element can be removed, so that the whole process does not come into disarray. We get knowledge from different sources: art, religion, and philosophy can be alongside with science. Undoubtedly, the character of thinking analyst and analyst as a system of knowledge should be dialectical. Naturally, the perception of reality by any person is carried out subjectively. However, the main thing is that a reasonable person should maximally strive for the objectivity and adequacy of reflection of reality, to develop their mental faculties, using for this all the richness of dialectical methodology.

The role of intelligence at all times and in all countries was extremely high. Intellect is the most valuable resource and product owned by a society that seeks to develop.

It is well-known that in modern conditions, the intellectual resource of the population as well as the demographic, territorial, raw material, technological parameters of a society is the most important condition for progressive development. Moreover, it can be affirmed that without the active involvement of this resource, other resources work only partially. The intellect has one unique property - self-reproduction. The more it is used, the more it becomes. And another unique property of intelligence - it multiplies the available material resources.

The philosophical category "system" is extremely important for analytics. Like motion, space, time, the reflection of systemicity is a concept that reflects the general, inalienable properties of matter. The system captures the predominance of organization in the world over chaotic changes. The unauthorized change in one in any respect turns out to be orderly in another. Organisativity is inherent in matter in any of its spatio-temporal scales and finds its theoretical explanation and reflection in the category "system".

From the point of view of philosophy, the content of system analysis as the nucleus of analysts gives practitioners the opportunity to increase the efficiency of their work, the main idea of system analysis is the combination of formal and informal representations in models and methods that help gradually to formalize the ways of objective reflection and analysis of the problem situation, to reveal its essence.

The place of system analysis in the structure of analytics and related branches of knowledge is presented in Figure 1.

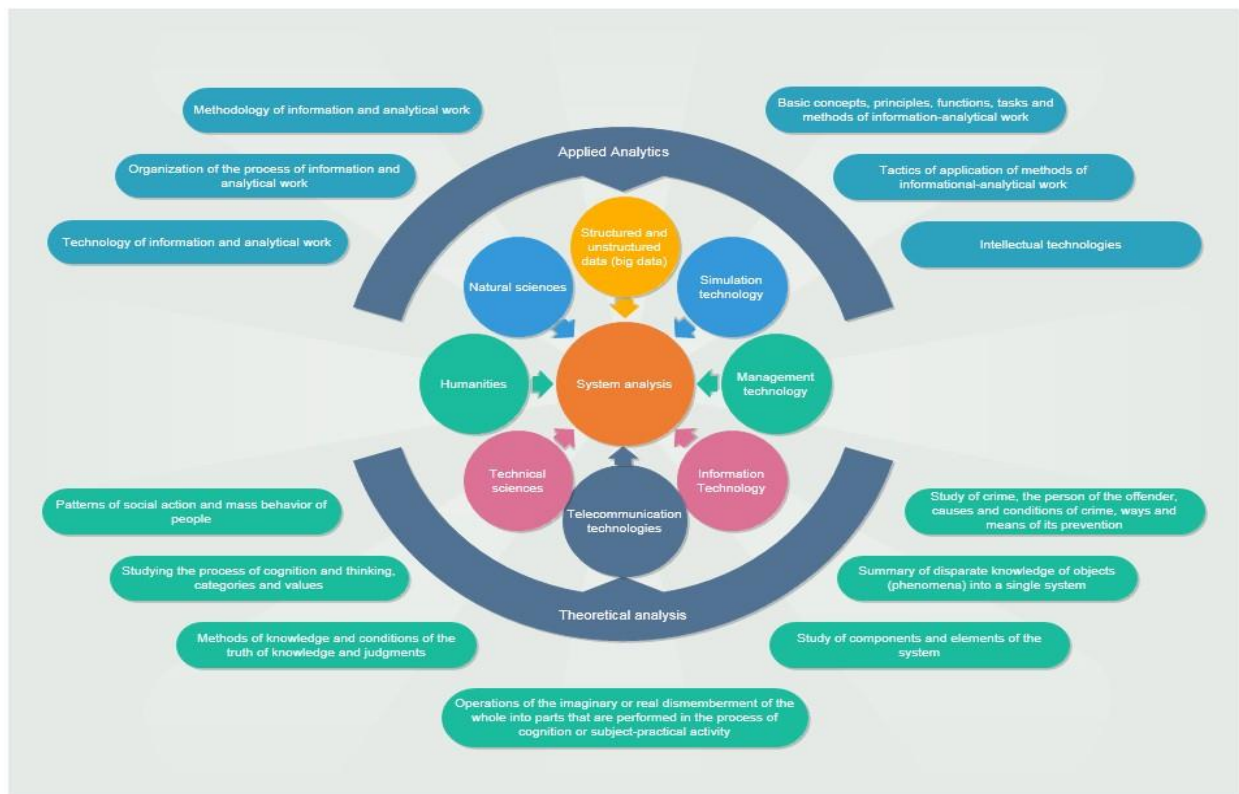

Figure 1.

While conducting a system analysis, it is necessary, first of all, to reflect the situation with the help of the fullest possible definition of the system, and then, highlighting the most significant components that influence the decision-making, to formulate a working definition of the system, which can be specified, expand or narrowing, depending on the analysis process .

Owning a method of system analysis largely determines the level of professionalism of the analyst.

The concept of system analysis is by no means a concept associated exclusively with military systems or security systems. It is a means of finding solutions to resolve contradictions in any problem area. The objective characteristic, the identification and formulation of the problem involves its solution, which uses the entire analytical arsenal of information processing techniques. Accordingly, the necessary approaches to choosing a strategy that gives the best ratio of risk, efficiency and cost.

The purpose of the system analysis by examining each element of the system in its own environment is to ensure that the system as a whole can fulfill its task at a minimal cost of resources.

The main thing in the system analysis is how difficult it is to turn into a simple; in search of effective means of managing complex objects; as difficult-to-understand problem to optimize in a series of tasks, in principle have a solution, to show their structure and hierarchy, the sequence of actions.

Thus, system analysis is a complex, multifactor approach to the consideration of objects of analysis, their representation as a system that has its elements, relationships, structure, functions. It is very important to understand that system analysis is not a formal method of analysis based on frozen dogma, but rather a conceptual approach that requires the creative use of the maximum range of disciplines and research methods for systematic consideration of any one problem.

Within the framework of the given powers, law enforcement agencies obtain a sufficient array of information on criminal activity, including organized crime. In connection with the above, the overriding task is the use of tools that would enable the processing of a large amount of available data. One such instrument is a criminal analysis [1, p. 9].

In the countries of the European Union, the USA and other developed countries, the use of criminal analysis capabilities is mandatory for all law enforcement agencies. Its content, rules and procedures are clearly defined and regulated in a legal sense. This, in particular, concerns the conduct of operational search activities, pre-trial investigations and criminal proceedings in court [2, p. 2].

Criminal analysis is a specific type of information-analytical activity that is to identify and, as accurately as possible, determine the internal relationships between information (information, data) relating to a crime and any other data obtained from different sources, their use in the interests of conducting investigative and investigative activities, their analytical support [3, p. 82].

In the course of criminal analysis, targeted search, detection, fixation, deletion, organizing, analysis and evaluation of criminal information, its representation (visualization), transmission and realization are provided.

In the process of criminal analysis the following main types - operational (operational), tactical and strategic are distinguished [1, p. 9].

Operational (analytical) analytics is aimed at a short-term law enforcement action or an active case that serves to achieve within a short time the intended purpose in the form of, for example, arresting and arresting a suspect, imposing an arrest on a crime instrument or extracting it.

The operational (operational) analysis is directed directly at the analytical support of operative and investigative activities, in particular as part of the work on operational searches, as well as analytical support for pre-trial investigation of criminal offenses, the conduct of which falls within the competence of the bodies of the National Police of Ukraine. In addition, the results of operational criminal analysis are passed on to other law enforcement authorities, along with the data (information) of the detected offenses.

Operational (criminal) analysis consists of planning, collecting, collecting, comparing and evaluating information for its analysis and reporting as well as further setting of tasks.

The purpose of collecting and analyzing information is to create and test hypotheses and conclusions about past, present and future wrongful acts, including the description of the structure and scope of criminal groups and the transfer of the leading components of clear information concerning operational searches and investigative search actions.

Operational (criminal) analysis is carried out in three forms:

1. The analysis accompanying the operational search and investigative activities (the available information related to the proceedings is streamlined, the new information is correlated and evaluated accordingly, hypotheses that are supported by evidence or conclusions are refuted in the current order).

2. Analysis that is conducted to support investigative and investigative activities (the analyst takes on analytical tasks, presents the results of the analysis, searches for information from his own databases).

3. Analysis that initiates operational search and investigative activities.

All forms of analysis are interlinked, if the analysis is accompanied by operational search and investigative activities, at the same time it supports it and gives grounds for conducting investigative (search) actions and operational-search activities. In the course of the analytical process, information about the offender, the course of the event, the means of committing a crime, the time and place of his commission, etc. are evaluated. The circulation of this information occurs between operational staff and investigators, which consists not only in the provision or receipt of information, but also in the active acquisition of information.

The source of information may be the database, materials of pre-trial investigations, including protocols for interrogations of witnesses and suspects, materials of operative and prosecution cases, reports of other bodies, media reports, etc.

The practical use of criminal analysis by the operative-search units of the National Police of Ukraine confirmed its high efficiency in multi-episode proceedings covering a large area, including a significant number of events and subjects of a criminal group with a complex structural structure. In these cases, traditional methods of tracking and asserting facts were not effective enough.

Operational criminal analysis can cover the following areas: crime, criminals and methods of doing business.

Crime analysis is to reconstruct its course by establishing a sequence of individual events; presence of signs of repetition of events; the mutual disconnection of information originating from various sources. The analysis of the crime is carried out with the purpose of determining recommendations for further direction of conducting operational-search activities and investigative (search) actions.

In the process of crime analysis, various analytical technologies are used, including action schemes, event schemes or activity schemes.

In addition to analyzing a crime, a comparative analysis of crimes can be performed, which is to compare information on criminal proceedings against similar crimes, in order to determine whether some of them could be committed or organized by the same suspect. In conducting comparative analysis of crimes, analytical technologies such as systematic search in databases, review of reports and reports, comparison of similarity of the obtained data and determination of the likelihood of this similarity are used.

An analysis whose subject matter is a criminal may relate to a criminal group or a specific offender's profile. Analysis of the criminal group consists in organizing information on the members of the criminal group in order to get acquainted with the structure of the group and the establishment of the roles of its individual members. In conducting criminal group analysis, analytical technologies such as interconnection schemes, action plans, event schemes, activity diagrams, telephone call analysis, financial transaction analysis and financial profiling of individuals involved in criminal proceedings are used. The analysis of the psychological profile of the typical perpetrator makes it possible to determine on the basis of the description of the crime, the character of the person who committed it, the type of person-perpetrator, the possible area of his residence, the work performed.

Strategic analytics deals with longer-term problems and challenges such as identifying key criminal individuals or criminal syndicates; forecasts of the growth of criminal activity and the establishment of priorities in law enforcement activities.

Strategic Criminal Analysis focuses on data processing for management processes and decision making. Information, depending on the recipient, has a planning, evaluation, guidance or controlling character. Its subject is the long-term goals, definition of priorities and strategies for combating crime on the basis of in-depth research and forecasting its development.

The products of strategic analysis, as a rule, are: reports on the situation; analyzes of phenomena; thematic analyzes; criminological regional analyzes; structural analysis of threats; Concepts / proposals for improving the fight against crime.

During the analysis of crime an analysis of its essence, volume, dynamics and development of crime or its various types (categories of crimes) in separate territories and for a certain period of time is carried out. The results of this analysis can be presented in the following analytical forms: charts, graphs, tables, diagrams, maps, photos, geolocation, statistical information, written reports, etc.

The aggregate of the evidence collected as a result of these acts creates, at the initial stage of the pre-trial investigation of criminal proceedings, sufficient prerequisites for the information provision of the further course of the investigation. However, this becomes possible only when these actions are carried out taking into account all the peculiarities of the search-and-cognitive activity of the investigator and the peculiarity of the information display of the crime event.

Consequently, the main objective of criminal analysis is to strengthen mechanisms for the prevention, detection, documentation and investigation of criminal offenses, as well as the establishment of mechanisms

for monitoring the crime situation, the exchange of information at the state, regional and international levels regarding trends and risks in this area.

Currently, in most countries of the world, elements of criminal analysis are used to process large-scale information arrays, as well as visualize the circumstances of events, connections between individuals, events and individuals during the investigation of economic criminal offenses, which are often latent, well-organized and subject to actors management of a large amount of damage. In addition, elements of criminal analysis help to make the right procedural and organizational decisions, and prevent a number of possible negative consequences during the investigation of economic criminal offenses. Thus, criminal analysis data that is timely (that is, the information is provided on time) provide grounds for taking measures (this definition implies that the information is sufficiently detailed and reliable for carrying out the appropriate measures) necessary for the effective conduct of investigators (investigators) and other procedural actions in the investigation of serious and especially grave economic crimes and other illegal activities of organized crime, especially if it has a transnational character.

A characteristic feature of modern economic crimes is the availability of a large amount of information that was obtained by operational or investigative means, which should be generalized, processed, analyzed, and assessed and further used effectively in investigations of the specified crime category. For this purpose, it is necessary to actively use analytical methods recognized in many developed countries of the world.

The analysis is a methodology that seeks to establish the presence of a link or link between two or more elements of forensically meaningful information. The analysis allows you to remove relevant information and use it to reduce the degree of uncertainty and predict what can happen with a certain probability, to make logical, rational and substantiated conclusions in criminal proceedings.

Significant role in the implementation of criminal analysis of the leading countries of the world is its information support. At present, powerful information arrays are created and integrated in different areas of activity, which allows for effective investigation of criminal offenses. One of the leaders in the software for criminal analysis is IBM. Thus, the use of the IBM I2 Analyst's Notebook software facilitates the accumulation, processing, research and use of available data on a criminal offense committed, and thus positively affects the effectiveness of the investigation of criminal proceedings. The IBM I2 Analyst's Notebook is a visual analytical environment that maximizes the use of enormous amounts of information accumulated by public services and enterprises. With an intuitive context-based interface, analysts (operational staff, investigators and other law enforcement officers) can quickly collate, analyze, and visualize data from different sources, reducing the time to find important information in complex data.

The IBM I2 software is a direct-purpose computer software designed to summarize, analyze, proxy, and visualize real-time information exchange. This software is a set of interoperable programs that perform the relevant specific functions at all stages of the crime investigation. The specified software product is an advanced method of investigation of crimes and analysis of operational information.

The IBM I2 Analyst's Notebook helps law enforcement agencies to solve the following tasks:

- to systematize structured and unstructured data from many sources into a single coherent presentation;
- to identify key persons (persons involved in criminal proceedings), events, relationships and regularities between them, which can not always be detected by other means;
- to improve understanding of the structure, hierarchy and methods of action of criminal groups specializing in committing economic crimes;
- to facilitate the exchange of complex data, which allows to receive timely and effective operational and tactical decisions in the course of criminal proceedings;
- the ability to benefit from rapid implementation, which ensures rapid growth of productivity, thanks to reliable solutions for visual analytics;
- import various types of data, including phone call records, financial transactions, IP address logs and forensic research on mobile phones;
- Convert data in a clear and understandable way, which helps to analyze complex scenarios;
- effectively analyze a wide range of data types using a flexible data modeling and visualization environment;
- Detailed analysis and deep understanding of the data through various analytical representations, including associative, spatial, temporal and statistical representations;
- operative definition of key persons, relationships between them and their connection with key events using the functions of analysis of the main connections;

- understanding of the main stages of the development of events or regularities in criminal activity at the expense of powerful tools for conducting time analysis;
- to identify possible mediators between, at first sight, unrelated entities in the network;
- the possibility to study data in detail in order to identify unobvious connections, patterns and trends in complex data;
- geospatial analytics capabilities;
- use integrated analysis of social networks to identify key individuals and relationships within criminal organizations;
- to assist in the decision making process and optimize the use of resources for rapid response to network penetration, surveillance or violation of their work;
- creation of intuitive diagrams, in which the supporting data for briefings and presentations are fixed and systematized;
- integration of information and visual representation of data into analytical reports;
- the ability to share charts with people who do not use I2 Analyst's Notebook [4-8].

These features are inherent in many similar software products. Therefore, their use will only positively affect the completeness and speed of the investigation of economic crime.

The use of analytical programs in data analysis provides a number of positive factors that help to increase the efficiency and effectiveness of the actors of evidence.

Therefore, the use of the above-mentioned methods and software products in the investigation of crimes related to unlawful benefits, which will provide the relevant investigators and operational units with a number of significant advantages, seems to be justified: 1) the construction of informative schemes of criminal and family ties of individuals and suspects; 2) construction of schemes of criminal ties in the scale of the rayon, city, region and the whole state; 3) reliable identification of new entrants subject to operational development; 4) determining the distribution of roles among members of criminal groups; 5) the establishment of new members of criminal groups; 6) effective documentation and investigation of multi-episode crimes; 7) reflection of the directions of traffic flows of money caught in a criminal way, and their further legalization; 8) forecasting of possible conflicts of interest among civil servants; 9) coherence of actions of participants of the investigation and operational group; 10) presentation of the results of law enforcement activities [9; 10, p. 176].

For example, a solution to the problem of determining the distribution of roles among members of criminal groups that commit economic crimes can be considered through phone analysis and computer analysis. With the help of this analysis, evidence can be obtained, which is concealed by criminals, is carefully guarded against leakage and distribution.

This information can be used to successfully plan further conduct of investigative (investigative) actions, as well as to effectively organize the investigation of criminal proceedings in general.

Criminal analysis of telephones consists of a vowel and anonymous conduction with the use of appropriate technical means for observing, selecting and fixing the content of information transmitted by a person, as well as receiving, converting and fixing various types of signals transmitted by communication channels (signs, signals, written text, images, sounds, messages of any kind) [11]. By analyzing a person's telephone, which is of interest to law enforcement agencies, it is possible to monitor its telephone conversations and other signals such as: SMS, MMS, fax, modem communications, which are transmitted through the telephone communication channel being controlled [12, p.p. 29-30].

In the future, information from phones and computers is analyzed, and the findings of criminal analysts about determining the distribution of roles between members of criminal groups are visualized to facilitate perception.

Visualization of the circumstances of events, connections between individuals, events and individuals is an important part of the use of elements of criminal analysis during the investigation of economic criminal offenses. This is confirmed by the fact that law enforcement agencies in the United States and a number of European countries place considerable emphasis on such visualization, in particular when developing relationships between persons who are of operational interest or are involved in criminal proceedings. As practice shows, during the conduct of criminal intelligence, visualized information is much better perceived by law enforcement officers, which in turn increases the effectiveness of their activities [13, p. 83].

Processing large amounts of information is possible only with the use of intelligent technologies, such as IBM I2, which reduce the brain load of the investigator and help him when making a decision in the investigation of complex ephemeral economic crimes.

The analysis of democratic socio-political, economic, legal and organizational measures for the restructuring of society in Ukraine suggests that the state authorities seek to counteract the negative trends of

social development, their intellectual and organizational potential, and change the situation for the better. First of all, it concerns the fight against economic crime. Determinants of the growth of crime and the criminalization of social relations are not only in themselves negative socio-economic factors of social development, but also the inability to counteract these factors of a balanced state economic, social and legal policy and to ensure the proper legal order of regulation of social relations. Therefore, for Ukraine, it is important to involve foreign experience in combating economic crime.

Economic crime is becoming an increasingly problematic, threatening phenomenon for Ukraine as an independent, independent and young sovereign state. Existing for a long time, imperfect economic relations are used by criminals to parasitize the body of a society, to provide significant material revenues at the expense of non-payment of taxes, corruption, fraud with financial resources, legalization by means of "money laundering" of money laundered, occupation of prohibited types of economic activity, direct encroachment on all forms of property and committing other crimes of economic orientation. Obviously, such acts should not be left without proper response from the state; they oblige their law enforcement agencies to fight uncompromisingly with them. The current state of state-building in Ukraine is closely linked with the development of foreign experience in public administration in the organization of law enforcement activities, including the fight against crime in the field of economic relations, because economic crime has grave consequences for any society. By choosing the path to improving and developing the system of law enforcement, it is always useful to really evaluate your own experience and, at the same time, turn to the developments in this field of scientists from other countries. A scientific study shows that foreign states are different socio-political entities with their own history, peculiarities of the state system, political system, culture and traditions. Therefore, consideration of foreign experience needs to be generalized, choosing from this experience the most significant elements, characteristics, trends that make up scientific and practical interest for Ukraine.

The US experience in combating legalization (laundering) of criminal profits proves the following. In the United States, the legal definition of the legalization of criminal proceeds was expanded, and now the crime is recognized by the conduct of the operation itself with funds of doubtful origin, regardless of the fact of proving a predicate crime. Criminal liability for the legalization of criminal proceeds in the United States is established both at the federal level and in each individual state. A separate responsibility for the establishment and for the so-called "structuring" - the distribution of a large amount of money for small amounts in order to avoid checks by the government. Such activity is regarded as misleading in order to conceal suspicious transactions [14, p. 33]. Since the legalization of criminal proceeds consists in the implementation of any cash operations, countering the legalization is, first of all, in tracking cash flows and cashless funds. One of the most effective ways of tracking cash flow is monitoring payments.

Today, in the United States, the two most common forms of settlement work are using checks and credit cards. Both forms of settlements are through the system of the federal reserve and the central bank, which monitor the payments using checks and credit cards. The American strategy to combat money laundering can not be called a decent and rational. Despite legislative innovations, we can not say that the federal government has managed to prosecute all illegal transactions with money of dubious origin. In addition, the issue of interaction between law enforcement and controlling bodies is not resolved. So, in the American government's strategy to combat the legalization of criminal proceeds, 10-12 different federal agencies are responsible for different directions of its implementation, and the mechanism of their cooperation is not developed [15, p. 283].

Law enforcement officers increasingly have to not only perform functions to combat economic crime and stop the illegal activities, but also to eliminate the consequences of such offenses, to return funds, property and valuables from foreign countries, which is one of the most difficult tasks. The problem is compounded by the weakness of the financial control system in Ukraine and the CIS countries, in which it is virtually impossible to establish the origin of cash, large amounts are in circulation in cash.

Currently, cooperation between law enforcement agencies of Ukraine is in the process of becoming. Few contacts have been maintained with the United Nations, the Organization for Security and Co-operation in Europe, the International Financial Action Task Force on Money Laundering, , The Council of Europe (mainly this is a participation in projects on financing and organizational support of the activities of Ukrainian law-enforcement bodies, which is carried out in the form of conferences, seminars, trainings).

The most effective practical interaction is established with Interpol. Recognizing the high degree of harm caused by economic crimes to society and the world financial system, the Police Directorate of the General Secretariat of Interpol formed a Department for Combating Financial and Economic Crimes, which also includes the ROAS Working Group, which specializes in controlling income received as a result of criminal activity. The research of Flatwash Group is aimed at detecting suspicious financial transactions and

money, property and property acquired in a criminal way, as well as in CIS countries [16]. In some states, financial intelligence units have been established that are integrated into the single Egmond network, which aims to intensify the exchange of information on economic crimes, and the creation of a unified international database of such crimes. The main focus is on crimes of money laundering. The modern system of combating economic crime as a result of its development has consolidated the basic rules and principles of interaction between the competent authorities of the world, has developed a unified methodology for requesting information, as well as the amount of information that can be provided. Thus, during operational and investigative measures and investigative actions related to the disclosure of crimes in the field of economy, the channels of Interpol, you can receive the following information: official names of commercial structures (firms, organizations); the date of registration of legal entities and business entities in state bodies; legal address, telephones and other telecommunication facilities; surnames and names of heads of such structures; main directions of activity of the enterprise; the size of the authorized capital; information about termination of activity; criminal records concerning the heads of enterprises. Along with the achievements of law enforcement agencies in combating crime, many problems remain, in particular, with regard to extradition (extradition) of persons who committed economic crimes, from one state to another. For example, almost all agreements concluded by Ukraine exclude crimes in the field of economic activity or financial violations. First of all, this is done to prevent abuse by governments of individual countries, who, in the guise of pursuit of economic crimes, pursue a person on a political, religious or military basis. Therefore, persons extracted for committing economic crimes may be counted on their fingers.

One of the methods for collecting operational information is the use of open source intelligence, namely, "OSINT" (open-source intelligence). Today, one can observe an increase in interest in OSINT not only by journalists, analysts of private companies and ordinary citizens, but also by intelligence analysts of special services, because OSINT has certain advantages over the collection, processing and analysis of restricted information, on the very fact that does not require special access to information, which means it saves the time of the user, does not require special skills, the cost of significant funds. Using "OSINT" in some cases prevents the commission of a criminal offense, since the expression "It is better to prevent crime than to punish" becomes more and more important.

The United States uses OSINT information to a greater extent for planning combat operations, organizing and conducting military operations, and preventing terrorist acts [17; 18]. According to US intelligence analysts, the biggest problem with OSINT is currently unverified sources of information, provocative resources, insecure information. In order to obtain the most relevant and qualitative information, the user must process a lot of information from different sources and summarize it as required by the purpose and objectives of the study. In the United States, an extensive network of centers and points conducting OSINT intelligence has been formed and provides information to more than 7,000 intelligence data consumers. And this is nothing more than a result of coordinated actions of the legislative and executive authorities aimed at pursuing a focused policy in the field of ensuring national security. Similar structures exist at all levels [19]. Israel also uses "OSINT" primarily to analyze the military capabilities of the enemy. In the military intelligence structure there is a separate special unit for the analysis of open sources of information "Hatsaf", which collects information only for military purposes. In the UK, with the help of "OSINT," civilian journalists from the BBC Monitoring Service are collecting primary information, which goes into the secret services for further use in specific research areas. Considering the international experience of using OSINT, it may be noted that a large number of information sources are needed to obtain high-quality and up-to-date information. For correct and productive work of this method it is not enough to find information, it must be processed, analyzed, found confirmation of the investigated facts, events and phenomena, because much information is created just for misinformation. For today in the leading countries of the world "OSINT" is actively and successfully used by information and analytical units; data on the percentage of productivity of open source information confirm the need and relevance of US and European experience in solving operational, tactical and strategic tasks of law enforcement agencies. Since the difference between a newcomer looking for information on the Internet and a OSINT professional who is familiar with the search and analysis technique has some skills in this area, it is enormous: where the novice will see the photo, the number of reposts, groups and pages that the person signed, profile of a person in social networks - the professional will see the activity, the dates of publications, the background in the photographs, the possible reasons for subscribing to certain groups, highlight the circles of communication (build a scheme of connections of the person / persons), etc.

Conclusions

Therefore, one can confidently assert that in order to increase the effectiveness of protecting the economic rights, freedoms and interests of individuals during the investigation of criminal offenses, it is

considered necessary and expedient to use the whole arsenal of analytical methods. In order to achieve the maximum level of automation of work, qualitative processing and visualization (visibility) of relationships between individuals, events and individuals in the existing large masses of information in the investigation of multi-episode, complex, latent economic crimes committed by organized criminal groups (groups), it is recommended to use standard software criminal analysis, for example, such software systems as IBM I2 Analyst's Notebook, IBM I2 iBase8, and others. The indicated analytical tools considerably increase the efficiency of investigating the investigated crimes, due to the possibility of drawing up charts (diagrams) of criminal ties (including telephone communication schemes with unlimited number of mobile phones and numbers), event matrices, financial flow diagrams, frequency charts of contacts.

Today, all law enforcement agencies in developed countries have powerful automated tools for configuring, collecting, controlling, analyzing and displaying complex information and communications, as well as the nature of data. This approach is a requirement of the present for a complete counteraction to organized crime, which makes it possible to simplify the task of criminal proceedings for the protection of economic rights, freedoms and interests of a person, society, the state from criminal offenses, as well as to ensure a prompt, full and impartial investigation so that everyone, Whoever committed a criminal offense has been prosecuted as guilty.

Reference:

1. Korystin O.Ie. and other (2016) *Osnovy kryminalnoho analizu: posibnyk z elementamy treninhu* [Fundamentals of Criminal Analysis: A Guide to the Elements of the Training]. Odesa: ODUVS, 2016, 112 p. (In Ukrainian)
2. Albul S.V. (2015) *Kryminalna rozvidka yak funktsiia operatyvno-rozshukovoi diialnosti: Yevropeiskyi dosvid ta Ukrainski perspektyvy* [Criminal Investigation as a Function of Operational Investigative Activity: European Experience and Ukrainian Perspectives]. European Reforms Bulletin: international scientific peer-reviewed journal: Grand Duchy of Luxembourg. 2015. № 2. P. 2-6. (In Ukrainian)
3. Vlasiuk O.V. (2011) *Rol i mistse kryminalnoho analizu u rozkrytti ta rozsliduvanni zlochyniv na derzhavnomu kordonu Ukrainy* [The role and place of criminal analysis in the disclosure and investigation of crimes on the state border of Ukraine]. *Materialy postiino diiuchoho naukovo-praktychnoho seminaru* [Materials of the ongoing scientific-practical seminar]. Kh.: *Instytut pidhotovky yuryd. kadriv dlia SBU Nats. yuryd. akad. Ukrainy im. Ya. Mudroho* [Institute of Legal Studies. frames for the SBU National lawyer acad. Ukraine to them Ya. Mudroho], 2011. Vypusk № 3. Chastyna № 1. P. 82-85. (In Ukrainian)
4. Beebe, Sarah Miller; Pherson, Randolph H. (2014). *Cases in Intelligence Analysis: Structured Analytic Techniques in Action*. SAGE Publications.
5. Heuer, Richards J. Jr. (2007). *Psychology Intelligence Analysis*, Pherson Associates, LLC: Reston, VA. URL: <https://www.cia.gov/csi/books/19104/index.html>.
6. Pherson Katherine and Pherson Randolph. (2013) *Critical Thinking for Strategic Intelligence*. SAGE Publications. Central Intelligence Agency (CIA)
7. Khalsa, S. (2009). *Intelligence Community Debate over Intuition versus Structured Technique: Implications for Improving Intelligence Warning*. *Journal Conflict Studies*, 29. Retrieved from <http://journals.hil.unb.ca/index.php/JCS/article/view/15234/20838>.
8. *A Tradecraft Primer: Structured Analytic Techniques for Improving Intelligence Analysis, 2012 - Cognitive and Perceptual Biases, Reasoning Processes*.
9. Saytbekov A.M., Kondratev I.V. (2015) *Vozmozhnosti ispolzovaniya analiticheskikh programm v borbe s organizovannoy prestupnostyu* [Possibilities of using analytical programs in the fight against organized crime]. *Vestnik KarGu*. 2015. URL: <http://articlekz.com/article/11838>. (In Russian)
10. Kholostenko A.V. (2016) *Mozhlyvosti vykorystannia analitychnykh metodyk pry rozsliduvanni zlochyniv, poviazanykh iz nepravomirnoiu vyhodoiu* [Possibilities of use of analytical methods in the investigation of crimes connected with unlawful profit]. *Kryminalna rozvidka: metodolohiia, zakonodavstvo, zarubizhnyi dosvid: materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Odesa, 29 kvitnia 2016 r.)* [Criminal Investigation: Methodology, Legislation, Foreign Experience: Materials of the International Scientific and Practical Conference (Odessa, April 29, 2016)]. Odesa: ODUVS, 2016. P. 175-176. (In Ukrainian)
11. *Instruktsiia pro orhanizatsiiu provedennia nehlasnykh slidcho-rozshukovykh dii* [Instruction on the organization of conducting tacit investigation and search operations]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>. (In Ukrainian)
12. Albul S.V. (2014) *Zlochynne seredovyshche ta yoho infrastruktura yak obiekty realizatsii rozvidvalnoi funktsii operatyvno-rozshukovoi diialnosti orhaniv vnutrishnikh sprav* [The criminal environment and its infrastructure as objects of realization of the intelligence function of operative-search activity of internal affairs bodies]. *Protsesualni, kryminalistychni ta psykholohichni aspekty dosudovoho*

rozsliduvannia: Materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Odesa, 07 lystopada 2014) [Procedural, forensic and psychological aspects of pre-trial investigation: Materials of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference (Odessa, Nov 07, 2014)]. Odesa: ODUVS, 2014. P. 29-30. (In Ukrainian)

13. Bandurka O.M., Perepelytsia M.M., Manzhai O.V. (2013) *Operatyvno-rozshukova komparatyvistyka: monohrafiia* [Operative-search comparative studies: monograph]. Kharkiv: KhNUVS, 2013. 352 p. (In Ukrainian)

14. Polovynskyi L. V. (2008) *Protydiia lehalizatsii (vidmyvanniu) dokhodiv, oderzhanykh zlochynnym shliakhom: mizhnarodnyi ta vitchyznianyi dosvid* [Counteraction to legalization (laundering) of proceeds from crime: international and domestic experience]. *Ekonomika. Finansy. Pravo* [Economics. Finances. Right]. 2008. № 5. P. 33-35. (In Ukrainian)

15. Zhuravel M. I. (2010) *Mizhnarodni pravovi aspekty borotby z lehalizatsiieiu dokhodiv zdobutykh zlochynnym shliakhom* [International legal aspects of combating the legalization of proceeds from crime]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava* [Journal of the Kyiv University of Law]. 2010. № 1. P. 280-286. (In Ukrainian)

16. Martynov M. D. (2010) *Suchasni problemy orhanizatsii diialnosti orhaniv vnutrishnikh sprav Ukrainy ta shliakhy yikh vyrishennia* [Modern problems of the organization of the organs of internal affairs of Ukraine and ways of their solution]. *Forum prava* [Law of the forum]. 2010. № 3. P. 290-296 (In Ukrainian)

17. Dodonov A. G., Lande D. V., Tsyiganok V. V. and other (2017) *Raspoznavanie informatsionnykh operatsiy* [Recognition of information operations]. K.: OOO «Inzhiniring», 2017. 282 p. (In Russian)

18. *Razvedka s ispolzovaniem otkrytykh istochnikov informatsii v SShA* [Exploration using open source information in the United States]. URL: http://pentagonus.ru/publ/razvedka_s_ispolzovaniem_otkrytykh_istochnikov_informatsii_v_ssha/80-1-0-1614. (In Russian)

19. *Razvedka na osnove otkrytykh istochnikov* [Exploration based on open sources]. URL: <http://www.in4sec.com.ua/razvedka-na-osnove-otkry-ty-h-istochnikov-open-sourceintelligence-osint/>. (In Russian)

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ АНАЛИТИЧЕСКИХ МЕТОДОВ

ПРИ РАССЛЕДОВАНИИ УГОЛОВНЫХ ПРАВОНАРУШЕНИЙ В СФЕРЕ ЭКОНОМИКИ

Горбанев И.Н., e-mail: gor-i-gor@ukr.net

Одесский государственный университет внутренних дел, Украина

Исмаилов К.Ю., e-mail: 0997060070@ukr.net

Одесского государственного университета внутренних дел, Украина

Заец А.М., e-mail: zaec_1985@meta.ua

Одесский государственный университет внутренних дел, Украина

Аннотация. В этой статье рассматривается использование аналитических методов для защиты экономических прав, свобод и интересов отдельных лиц при расследовании уголовных преступлений. Обоснована позиция на месте анализа информации в противодействии преступности. Указаны основные направления аналитической деятельности правоохранительных органов. Графически изображено место системного анализа в структуре аналитики и смежных отраслей знаний. Представлен опыт Европейского Союза и Соединенных Штатов в использовании возможностей криминального анализа в борьбе с экономическими преступлениями. Указаны направления использования элементов криминального анализа (специализированного программного обеспечения) при расследовании экономических преступлений.

Ключевые слова: аналитический метод, уголовные преступления, криминальный анализ, экономическая преступность, системный анализ.

Specific Aspects of the Relationship between "Requirements of evidence" and "Type of Evidence" in Criminal Proceedings

Alyona V. Kalinovskaya

Institute of Law named after.

Prince Vladimir of the Great Interregional Academy of Personnel Management

e-mail: kozachenko.ai@gmail.com

Abstract: the article is devoted to the clarification of the essence of the concepts of "burden of proof" in criminal proceedings. The analysis of the content of the concepts of "burden of proof" from the point of view of scientists was made. The author provided a brief description of the historical development of the appearance of these concepts in the criminal process.

Key words: criminal proceedings, burden of proof, party defense, party prosecution.

Постановка проблеми. Питання про процесуальний обов'язок доказування обставин у кримінальному провадженні має принципове значення у кримінальному процесі тому, що дослідження та розуміння сутності цього поняття є визначальним для належного застосування змагальної процедури та гарантії її забезпечення у кримінальному провадженні.

Відповідно до ст. 92 «Обов'язок доказування» чинного КПК України, за якою обов'язок доказування обставин, передбачених ст. 91 КПК України (тобто обставин, що входять до загального предмета доказування), покладається на слідчого, прокурора та, в установлених КПК України випадках, на потерпілого. Крім цього, у положеннях ч. 2 зазначеної статті вказано про обов'язок доказування належності та допустимості доказів, даних щодо розміру процесуальних витрат та обставин, які характеризують обвинуваченого, покладається на сторону, що їх подає [1].

Стан дослідження. В свій час, цій проблематиці у кримінальному провадженні приділяли увагу: В. В. Вапнярчук, Л. Є. Владимиров, К. Б. Калиновський, В. В. Крижанівський, О. Куценко, О. М. Ларін, М. А. Міхєєнков, Я. О. Мотовиловкер, В. В. Навроцька, М. М. Полянський, О. В. Смирнов, М. С. Строгович, І. Я. Фойницький, Г. Ю. Юдківська, Б. І. Яворський та інші.

Виклад основного матеріалу. За дослідженням, законодавець на стадії досудового розслідування обов'язок доказування покладає на слідчого та прокурора, тобто саме цих посадових осіб він визнає суб'єктами доказування, в той же час на потерпілого цей обов'язок покладається (на стадії судового розгляду) у випадку відмови прокурора від підтримання державного обвинувачення (п. 4 ч. 3 ст. 56 КПК України). Тобто, відповідно до положень ст. 25 чинного КПК України прокурор, слідчий зобов'язані в межах своєї компетенції розпочати досудове розслідування в кожному випадку безпосереднього виявлення ознак кримінального правопорушення (за винятком випадків, коли кримінальне провадження може бути розпочате лише на підставі заяви потерпілого) або в разі надходження заяви (повідомлення) про вчинення кримінального правопорушення, а також вжити всіх передбачених законом заходів для встановлення події кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила. Крім того, саме на них законом покладається обов'язок всебічно, повно і неупереджено дослідити обставини кримінального провадження, виявити як ті обставини, що викривають, так і ті, що виправдовують підозрюваного (обвинуваченого), а також обставини, що пом'якшують чи обтяжують його покарання, надати їм належну правову оцінку та забезпечити прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень (ст. 9 КПК України).

Із вказаного вище, ми можемо зазначити наступне: державні органи, що ведуть кримінальний процес, не мають права перекладати обов'язок доказування винуватості на підозрюваного, обвинуваченого, а це значить, що неприпустимо вимагати від особи представлення доказів на свій захист і спростування повідомлення про підозру чи обвинувального акта [2, с. 53]. Тобто, під обов'язком доказування нам необхідно розуміти юридичний обов'язок певних учасників кримінального провадження. У загальній теорії права юридичний обов'язок визначається як вид і міра належної поведінки, що встановлена законом [3, с. 345]. Більш розгорнуте поняття юридичного обов'язку, на наш погляд надає В. М. Хропанюк, який вважає, що юридичний обов'язок є передбачена законодавством і охоронювана державою необхідність у належній поведінці учасника правових відносин в інтересах уповноваженого суб'єкту (індивіда, організації, держави в цілому). Виходячи з цього поняття, ми робимо висновок, що зміст обов'язку, він вбачає у мірі належної, необхідної поведінки у існуючих правовідносинах [4, с. 317]. У юридичній енциклопедії це поняття тлумачиться

як встановлена законом та забезпечена державою міра необхідної поведінки зобов'язаного суб'єкта, яка реалізується у формі як добровільного, так і примусового виконання і дотримання правових норм. Порушення юридичного обов'язку тягне за собою застосування до винної особи юридичних санкцій [5, с. 226]. Тобто з цього слід вбачати, що однією із основних ознак юридичного обов'язку є необхідність нести відповідальність за його невиконання. У кримінальному процесі така відповідальність за невиконання обов'язку доказування може бути, зокрема, дисциплінарною (наприклад, догана або звільнення з роботи за невиконання чи неналежне виконання своїх професійних обов'язків) або процесуальною (наприклад, відсторонення слідчого від проведення досудового розслідування керівником органу досудового розслідування за ініціативою прокурора або з власної ініціативи, скасування прокурором, який здійснює процесуальне керівництво, або слідчим суддею чи судом рішення слідчого тощо). Будь-якому юридичному обов'язку кореспондує право вимагати його виконання. Кримінальний процесуальний закон наділяє учасників процесу досить широким колом таких прав (зокрема, право заявляти клопотання, робити заяви, подавати скарги, заявляти відводи тощо).

Розглядаючи питання, що пов'язані із поняттям «обов'язок доказування» ми неодноразово поряд із ним зустрічаємо такий термін, як «тягар доказування». Досліджуючи погляди різних учених на ці поняття, ми дійшли висновку, що серед них існує деякий розподіл, який пов'язаний з тим, що вони мають різні думки відповідно до тлумачення цих понять. Так, на думку одних, зокрема, І. Я. Фойницького та М. С. Строговича, тягар доказування з юридичної точки зору означає обов'язок доказування, який лежить на певному учаснику процесуальної діяльності, а тому поняття «тягар доказування» і «обов'язок доказування» в юридичному відношенні тотожні і можуть застосовуватися в одному і тому ж значенні [6, с. 206; 7, с. 171]. Інші учені стверджують, що «обов'язок доказування» та «тягар доказування» це дві самостійні категорії кримінального процесу, що підтримується Я. О. Мотовіловкером та В. В. Вапнярчуком [8, с. 28; 9, с. 146]. Відмінність між цими поняттями, вони вбачають в тому, що тягар доказування забезпечується не заходами відповідальності, а в більшій мірі тим інтересом який переслідується сторонами у кримінальному провадженні, тобто інтерес, а не примус є рушійною силою при реалізації тягара доказування.

Щоб дійти особистого висновку у цьому питанні, ми вважаємо за доцільне провести самостійне дослідження. Так, традиційно обов'язок доказування пов'язується, насамперед, з вимогами, що впливають із засади (принципу) презумпції невинуватості, зокрема кримінального процесуального та іншого законодавства. Даний принцип проголошений у ст. 11 Загальної декларації прав людини, у ч. 2 ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основних свобод, у ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, в ч. 2 ст. 6 Конвенції Співдружності Незалежних Держав про права та основні свободи людини і безпосередньо у ст. 17 «Презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини» чинного Кримінального процесуального кодексу України, що зайвий раз підкреслює високу значимість даних положень у кримінальному судочинстві. У Великому енциклопедичному юридичному словнику «презумпція невинуватості» тлумачиться як правове положення, згідно з яким підозрюваний, обвинувачений чи підсудний вважається невинуватим у вчиненні кримінального правопорушення доти, доки його винуватість не буде доведена в порядку встановленому законом [10, с. 704].

Формула презумпції невинуватості, це коли особа вважається невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. Це є об'єктивне правове положення, констатація і вимога закону, насамперед Основного – Конституції України, що вимагає від всіх державних і громадських формувань, посадових і службових осіб, громадян, загальної суспільної думки: підозрюваний (обвинувачений) вважається невинуватим доти, доки той, хто вважає його винним на суб'єктивному рівні (слідчий, прокурор, потерпілий чи інший учасник кримінального провадження), не доведе у встановленому законом порядку (тобто у кримінальній процесуальній формі) його вину перед належним судом, допустимими і достовірними доказами. Лише коли суд погодиться з ними, на їх основі ухвалить обвинувальний вирок щодо обвинуваченого (підсудного), і цей вирок набере законної сили і лише з цього моменту підозрюваний (обвинувачений) вважається винним у вчиненні кримінального правопорушення, та лише з цього часу можна вважати і називати його злочинцем. Таким чином, призначення презумпції невинуватості насамперед полягає в тому, щоб протистояти у кримінальному провадженні обвинувальному ухилу, суб'єктивізму, тенденційності чи навіть свавілля всьому, що перетворює його у знаряддя розправи над обвинуваченим, ототожнює підозрюваного (обвинуваченого) з винуватим, робить його фактично безправним. Визнання підозрюваного (обвинуваченого) винним у вчиненні кримінального

правопорушення лише за умови доведеності у встановленому кримінальному процесуальному законі порядку його вини характеризує демократичну суть кримінального провадження, надійно гарантує його від необґрунтованого, свавільного притягнення до кримінальної відповідальності. Увесь сенс презумпції невинуватості полягає не в тому, що слідчий чи прокурор, який погоджується з його висновками про наявність вини підозрюваного (обвинуваченого), вважають його винним. Внутрішнє переконання про винуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення може сформувався у них вже на самому початку провадження, навіть з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Воно може укріплюватися в ході досудового розслідування у результаті одержання все нових доказів її вини, і знайти своє закріплення у відповідних прийнятих ним процесуальних актах (письмовому повідомленні про підозру, обвинувальному акті). У випадку надходження до суду обвинувального акту з реєстром матеріалів досудового розслідування особа визнається винною у вчиненні кримінального правопорушення у свідомості (на суб'єктивному рівні) слідчого та прокурора, який затвердив обвинувальний акт, і висновки цих учасників кримінального провадження про вину підозрюваного (обвинуваченого) насправді можуть бути істинними. Але обвинувачений поки що визнається невинуватим перед законом і суспільством. Переконання названих осіб на суб'єктивному рівні (внутрішнє переконання) не спростовує презумпції невинуватості. Для її спростування необхідне зовнішнє переконання у наявності вини обвинуваченої особи, переконання всіх, яке настане лише після встановлення судом вини особи в результаті розгляду та вирішення кримінальної справи і ухвалення ним обвинувального вироку. Визнати ж особу винною у вчиненні кримінального правопорушення, а також піддати її кримінальному покаранню інакше як за вироком суду в демократичній державі неможливо (ст. 17 КПК України).

Дане положення є зрозумілим в іншому трактуванні, що знайшло своє закріплення в правовій позиції Конституційного Суду України, сформульованій у його рішенні від 30 січня 2003 року №3-рп/2003 у справі про розгляд судом окремих постанов слідчого і прокурора. Конституційний Суд України відзначив у ньому, що «переконання слідчого і прокурора у вчиненні особою злочину не означає доведення її винуватості, яка відповідно до конституційно закріпленого принципу презумпції невинуватості особи може бути встановлена лише вироком суду. Зібрані досудовим розслідуванням докази винуватості особи перевіряються і оцінюються судом під час розгляду справи по суті, за результатами яких суд постановляє виправдувальний або обвинувальний вирок, визнаючи особу відповідно невинуватою або винуватою у вчиненні злочину» [11, с. 29].

Досить очевидно, що обов'язок доказування у кримінальному процесі покладено насамперед і в найбільшому обсязі на обвинувача.

Ще давньоримський юрист Юліан Павло сформулював правило: обов'язок доказування лежить на тому, хто стверджує, але не на тому, хто заперечує (*ei incumbit probatio lui dicit, non qui negat*) [12., с. 341]. Тобто дане положення вказує про розподіл тягаря доказування між сторонами з давніх часів до сьогодні. З цього часу як стверджує більшість учених у юридичних колах з'явилося поняття «тягаря доказування» поряд з «обов'язком доказування». Але у такому вигляді це правило було розраховано не на кримінальний, а на цивільний процес: позивач зобов'язаний довести позов, а відповідач заперечення проти позову; поки позивач не довів позову, на відповідача не лягає ніякого обов'язку що-небудь доводити, але коли позивач представив необхідні докази, а відповідач заперечує проти позову і висуває свої твердження, обов'язок довести їх лягає на відповідача. Таким чином, в силу даного правила тягар доказування будь-якого твердження лежить на тому, хто стверджує. Тому тягар доказування в процесі судового розгляду може по кілька разів переходити від позивача до відповідача, від відповідача до позивача [13, с. 176]. З деякими модифікаціями це ж правило застосовувалося в кримінальному процесі рабовласницької держави, а так само у кримінальному процесі періоду раннього феодалізму (у суді рівних). Як відомо, і той і інший процеси при всій їх відмінності по суті, по класовій природі наділялися в так звану обвинувальну форму, будувалися як суперечка обвинувача і обвинуваченого та на кожного з них і полягав обов'язок доводити свої твердження. У інквізиційному процесі питання про обов'язковість доказування вирішувалися просто, обвинувач повинен був довести правильність підтримуваного їм звинувачення, а обвинувачений, який заперечував свою винність, – свою невинність. Так, у Військовому статуті Петра 1 (1716 р.) після вказівки на те, що чолобитник зобов'язаний довести свою скаргу, було вказано: «Напротив же, должен ответчик невинность свою основательным доказанием, когда потребно будет, оправдать и учиненное на него доношение правдою опровергнуть». Відразу цілком становиться зрозумілим, що на обвинуваченого покладено обов'язок доводити свою невинність [7, с. 177].

На теперішній час існує наступне поняття у кримінальному процесі щодо тягаря доказування (лат. *onus probandi*) і це є правила, що регулюють обов'язки учасників судочинства щодо доказування

обставин, істотних для справи, і наслідки недоказаності цих обставин. Тягар доказування виражає принцип змагальності кримінального і цивільного процесу та обумовлює активну і об'єктивну роль суду [13, с. 113], що ми підтримуємо.

Твердження про те, що тягар доказування факту вчинення підсудним злочину покладено на сторону обвинувачення і не може перекладатися на сторону захисту, чітко та недвозначно висловлено у низці рішень Європейського Суду з прав людини (зокрема, у § 77 Рішення по справі «Барбера, Мессеґе і Хабардо проти Іспанії» («Barbera, Messeque and Jabardo v. Spain») № 10590/83 від 6 грудня 1988 р. [255, с. 327–328] та § 39 Рішення Страсбурзького суду «Капо проти Бельгії» (Capeau v. Belgium) № 4291/98 від 13 січня 2005 р. [15, с. 271].

З точки зору, К. Б. Калиновського, тягар доказування винуватості покладається на сторону обвинувачення, яка виявляється фактично сильнішою, ніж сторона захисту. Але при цьому, він стверджує, що у деяких випадках обвинувач стикається із завданням доказування фактів, які він не може розв'язати. Наприклад, факти психічного ставлення підозрюваного (обвинуваченого) до певних юридичних або фізичних ознак кримінального правопорушення та його предмета. Сторона захисту має реальну можливість довести факти незнання підозрюваним (обвинуваченим) закону, приналежність предмета до зброї, особливої цінності викраденого або вважати, що особа у формі співробітника міліції таким не була [16]. У такому випадку, ми вважаємо якщо підозрюваний (обвинувачений) вказав на будь-яку обставину, що виправдовує його або пом'якшує його відповідальність, ця обставина обов'язково має бути досліджена, і на підозрюваного (обвинуваченого) не повинен бути покладений обов'язок довести її. У підтвердження цієї позиції, наведемо слова М. С. Строговича про те, що підозрюваному (обвинуваченому) належить *право* доводити свою невинність, але такого обов'язку обвинувачений не несе, тому неподання підозрюваним (обвинуваченим) доказів своєї невинності не може розглядатися як доказ проти нього і не збільшує наявних у кримінальному провадженні доказів його винності [17, с. 353], що ми підтримуємо.

Висновки. Таким чином, на підставі проведеного дослідження ми дійшли до висновку, що відносимося до тієї групи процесуалістів, які вважають поняття «тягар доказування» і «обов'язок доказування» в юридичному відношенні тотожними й тому вони можуть бути застосовані в одному і тому ж значенні. Крім цього, поняття «обов'язок доказування» («тягар доказування») має саме той сенс, що обов'язок доказування винності підозрюваного (обвинуваченого) лежить на тому, хто висунув, сформулював твердження, тезу про його винність, і цей обов'язок органу кримінального переслідування, обвинувача не можна підмінити покладанням на підозрюваного (обвинуваченого) обов'язку доказувати свою невинність. Обов'язок доказування його винності під час досудового розслідування лежить на слідчому, тому що він письмово повідомив особу про підозру та вручив це повідомлення. Обов'язок доказування винності обвинуваченого (підсудного) на суді лежить на прокуророві, тому що він затвердив обвинувальний акт і передав його з реєстром матеріалів досудового розслідування на розгляд суду, де він підтримує обвинувачення. Суд же до ухвалення вироку ніяких тверджень про винуватість обвинуваченого (підсудного) висловити не може. Якби суд до ухвалення вироку вже висловив свою думку про винність обвинуваченого (підсудного), це означало б упередженість суду, обвинувальний підхід суду до справи. Підозрюваному (обвинуваченому) належить *право* доказувати свою невинуватість (ст. 42 КПК України), але такого обов'язку підозрюваний (обвинувачений) не несе, тому неподання ним доказів своєї невинуватості не може розглядатися як доказ проти нього і не збільшує наявних у кримінальному провадженні доказів винуватості обвинуваченого. Це положення може бути сформульовано так: неподання підозрюваним (обвинуваченим) доказів своєї невинуватості не є доказом його винуватості. Тобто *тягар доказування* у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування це юридичний обов'язок слідчого, прокурора всебічно, повно і неупереджено дослідити обставини кримінального провадження, виявити як ті обставини, що викривають, так і ті, що виправдовують підозрюваного (обвинуваченого), а також обставини, що пом'якшують чи обтяжують його покарання, надати їм належну правову оцінку та забезпечити прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень.

На підставі викладеного вище, можна зазначити, що обов'язок доказування на стадії досудового розслідування, за чинним КПК України, є звуженим, та взагалі покладається на посадових осіб, які здійснюють досудове розслідування, тобто слідчого або особу, що провадить досудове розслідування кримінальних проступків та на прокурора. Крім цього, поняття «обов'язок доказування» іще можна розуміти як «тягар доказування», але визначення цього поняття у чинному законодавстві не зазначено, тому вважаємо, що існуючий понятійний апарат по цьому питанню можна визнати таким, який підлягає подальшому удосконаленню.

References:

1. *Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 13.04.2012 № 4651-VI* [Criminal Procedural Code of Ukraine: Law of Ukraine dated April 13, 2012 No. 4651-VI]. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (data zvernennia: 11.07.2018) (In Ukrainian)
2. Bandurka O. M., Blazhivskiy Ye. M., Burdol Ye. P. ta in. (2012) *Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy. Naukovo-praktychnyi komentar: u 2 t.* [The Criminal Procedural Code of Ukraine. Scientific and practical comment: in 2 t.] Xarkiv: Pravo, 2012. T. 1. 768 p. (In Ukrainian)
3. Tsvika M. V., Petryshyna O. V. (2009) *Zahalna teoriia derzhavy i prava: pidruchnyk* [General theory of state and law: a textbook]. Kharkiv: Pravo, 2009. 584 p. (In Ukrainian)
4. Strekozova V. G., Hropanyuk V.N. (1995) *Teoriya gosudarstva i prava: uchebnoe posobie dlya vysshih uchebnykh zavedeniy* [Theory of State and Law: textbook for higher educational institutions]. Moskva: «Dabahov, Tkachev, Dimov», 1995. 384 p. (In Russian)
5. Shemshuchenko Yu. S. ta in. (2002) *Yurydychna entsyklopediia: u 6 t.* [Legal encyclopedia: in 6 t]. Kyiv: Ukr. entsykl., 2002. T. 4. 717 p. (In Ukrainian)
6. Foynitskiy I. Ya. (1910) *Kurs ugolovnoho sudoproizvodstva: v 2 t. / izdanie 3-e, peresmotrennoe i dopolnennoe* [The course of criminal proceedings: in 2 t. / 3rd edition, revised and augmented]. Sankt-Peterburg: *Senatskaya tipografiya* [Senate Printing House], 1910. T. 1. 573 p. (In Russian)
7. Strogovich M. S. (1991) *Izbrannyye trudy. Teoriya sudebnykh dokazatelstv: v 3-h tomah* [Selected Works. Theory of forensic evidence: in 3 volumes]. Moskva: «Nauka» [Science], 1991. T. 3. 504 p. (In Russian)
8. Motovilovker Ya. O. (1979) *Osnovnyie ugolovno-protsessualnyie funktsii* [Basic criminal procedural functions]. Yaroslavl: Yaroslavl. Gos. un-t, 1979. 94 p. (In Russian)
9. Vapniarchuk V.V. (2014) *Sutnist katehorii «tiahar dokazuvannia» u kryminalnomu provadzhenni Ukrainy* [The essence of the category "burden of proof" in the criminal proceedings of Ukraine]. *Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy* [Bulletin of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine]. 2014. № 2 (77). P. 145-155. (In Ukrainian)
10. Shemshuchenka Yu. S. (2007) *Velykyi entsyklopedychnyi yurydychnyi slovnyk* [Great encyclopedic legal dictionary]. Kyiv: TOV «Vydavnytstvo «Iuryd. dumka»», 2007. 992 p. (In Ukrainian)
11. *Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym podanniam Verkhovnoho Sudu Ukrainy shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) polozhen chastyny tretoi statti 120, chastyny shostoii statti 234, chastyny tretoi statti 236 Kryminalno-protsessualnoho kodeksu Ukrainy (sprava pro rozghliad sudom okremykh postanov slidchoho i prokurora)* [The decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case of the constitutional petition of the Supreme Court of Ukraine regarding the compliance of the Constitution of Ukraine (constitutionality) with the provisions of part three of Article 120, part six of article 234, part three of article 236 of the Code of Criminal Procedure (the case on consideration by the court of certain decisions of the investigator and prosecutor)]. *Visnyk Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy* [Bulletin of the Constitutional Court of Ukraine]. Kyiv: ZAT «Vipol», 2003. №1. 104 p. (In Ukrainian)
12. Bartoshek M. (1989) *Rimskoe pravo: ponyatiya, termini, opredeleniya* [Roman law: concepts, terms, definitions]. Moskva: Yurid. lit., 1989. 448 p. (In Russian)
13. Suhareva A. Ya. (2007) *Bolshoy yuridicheskiy slovar* [Large legal dictionary]. Moskva: INFRA-M, 2007. 858 p. (In Russian)
14. Shevchuk S. (2007) *Sudoviy zahist prav lyudini: Praktika Evropeyskogo Sudu z prav lyudini u kontekstI zahldnoYi pravovoYi traditsIYi. vid. 2-ge, vipr., dop.* [Judicial Zakhist of Human Rights: The Practice of the European Court of Human Rights in the Context of Slow Law Traditions. view. 2-ge, vipr., Ext]. KiYiv: Referat, 2007. 848 p. (In Ukrainian)
15. Kalinovskiy K. B. (2008) «*Pravo prezumptsiy*» – *strategiya razvitiya ugolovnoho i ugolovno-protsessualnoho prava* [“The Right of Presumptions” - a strategy for the development of criminal and criminal procedure law]. URL: <http://www.kalinovsky-k.narod.ru/p/2008-5/.htm> (data zvernennya: 16.07.2018). (In Russian)

16. Strogovich M. S. (1968) *Kurs sovetskogo ugovnogo protsesssa: v 2-h tomah* [The course of the Soviet criminal procedure: in 2 volumes]. Moskva: «Nauka», 1968. T. 1. 468 p. (In Russian)

**Отдельные аспекты соотношения понятий «обязанность доказывания»
и «бремя доказывания» в уголовном производстве**

Калиновская Алена Викторовна, e-mail: kozachenko.ai@gmail.com
Международная академия управления персоналом, Украина

Аннотация: статья посвящена освещению сущности понятий «обязанность доказывания» и «бремя доказывания» в уголовном производстве. Сделан анализ содержанию и соотношению между понятиями «обязанность доказывания» и «бремя доказывания» с точки зрения ученых. Предоставлено небольшое описание исторического развития появления указанных понятий в уголовном процессе.

Ключевые слова: уголовное производство, обязанность доказывания, бремя доказывания, сторона защиты, сторона обвинения информация, знание.

Conceptual Grounds for the Formation of a Modern Model of Police Activity

Yury R. Kardashevsky

Lviv State University of Internal Affairs, Ukraine
e-mail: lvivtin@gmail.com

Abstract: The article discusses the conceptual foundations of the modern model Intelligence-led Policing. The substantial characteristics of this model, the objective reasons for its advantages, as well as its essence as a modern management model based on a fundamental organizational structure are revealed. Attention is focused on the key concepts of this model: data, information, knowledge and intelligence analytics.

Keywords: data, information, knowledge, model, concept.

В основі розвитку сучасного постіндустріального, інформаційного суспільства лежить не матеріальне виробництво, а виробництво знань та інформації. Суспільство зіткнулося з вибуховим зростанням інформації про навколишнє середовище, взаємодію людей, предметів і систем [1, с.16].

Ми стоїмо на порозі нової епохи – Інтернет речей і епохи розумних (когнітивних) систем. І ми можемо стверджувати, що сучасний суспільний розвиток базується на когнітивному (від лат. *Cognitio* – знання) капіталі нації. В основі когнітивної системи лежить взаємодія мислення, свідомості, пам'яті й мови.

Поряд з цим, кримінальна активність так само проявляється і в торгівлі людьми, наркотиками, і в різного роду шахрайства і вбивствах і т.д. З'являється нова високотехнологічна злочинність, яка представляє собою складну і відносно нову арену для правоохоронних органів. Кримінальні організації більш складні і динамічні, ніж будь-коли раніше [2]. А завданням правоохоронної діяльності повинна бути готовність до цієї зростаючої складності і зменшення впливу кримінального середовища на наше суспільство.

Керівники правоохоронних органів все частіше визнають, що вони більше не перебувають в стані відсутності або недостатньої кількості інформації: вже не є дефіцитом дані та інформація про злочинне середовище і злочинну діяльність. Завдання полягає в тому, щоб перетворити це багатство даних у знання, які можуть сприяти прийняттю процесуальних рішень, покращувати стратегії боротьби зі злочинністю та підвищувати ефективність її профілактики [2]. Іншими словами, мета полягає в тому, щоб перетворювати дані та інформацію в процесі активної розвідувальної аналітичної діяльності. Однак у багатьох випадках збільшення кількості інформації не обов'язково призводить до збільшення знань. Існуюча структура процесів обробки інформації в рамках поліцейської діяльності ще не налаштована на нову філософію XXI століття. Багато керівників отримують доступ до аналізу злочинності, переважно на підставі статистичних даних, а розвідувальна аналітика не інтегрується в загальну картину. Тому ключові рішення приймаються без доступу до всіх розвідувальних аналітичних знань.

У теперішній час поліцейська діяльність переживає період значних змін як в оперативній тактиці, так і в організаційних структурах. Упроваджуються нові ідеї щодо скорочення злочинності і зміни стратегій короткострокової і довгострокової політики. Найбільш поширеною з нинішніх змін у філософії боротьби зі злочинністю та поліцейської практики є так звана «поліцейська діяльність, керована розвідувальною аналітикою» (Intelligence-led Policing (ILP)) [3].

Поліцейська діяльність, керована розвідувальною аналітикою, покликана кинути виклик домінуючій поліцейській парадигмі реактивної поліцейської діяльності. Поліцейська діяльність, керована розвідувальною аналітикою, стала управлінською моделлю для рішень щодо обґрунтованого розподілу ресурсів, із урахуванням напрямів та сфер активності серійних злочинців, організованих злочинних угруповань та кримінального середовища. Іншими словами, «гарячі люди», «гарячі групи» та «гарячі місця» [3]. Це також філософія, яка робить більший акцент на обміні інформацією та спільних стратегічних рішеннях щодо проблем злочинності.

У правоохоронній діяльності аналітична розвідувальна робота відіграє непересічну роль. Для того чи іншого правоохоронного підрозділу ефективне використання інформаційно-аналітичного процесу може означати успіх або поразку. У наш час, коли наявна багата інформація видається нерідко суперечливою та нечіткою, розвідувальна аналітика може вказати шлях до розробки ефективної політики.

Ефективна розвідувальна аналітика значним чином впливає на спроможність тієї чи іншої правоохоронної установи щодо протидії кримінальним угрупованням. Розвідувальна аналітика забезпечує правоохоронну установу інформацією та рекомендаціями, що дозволяють їй ефективно використовувати свої ресурси. Вона надає правоохоронним органам можливість виявляти та розуміти діяльність кримінальних угруповань, що діють на їхній території. Після виявлення кримінальних угруповань та встановлення їхніх звичок правоохоронні органи можуть розпочинати оцінку поточних тенденцій щодо злочинності та прогнозувати й запобігати вчиненню правопорушень.

Розвідувальна аналітика надає інформацію, з урахуванням якої мають ухвалюватися рішення та визначатися відповідні об'єкти (окремі особи чи кримінальні угруповання) розслідувань. Хоча розвідувальна аналітика може використовуватися на допомогу розслідуванням, операціям спостереження та переслідування у кримінальних справах, вона також забезпечує правоохоронні органи можливістю ефективного використання своїх ресурсів, управління бюджетами.

Поліцейська діяльність, керована розвідувальною аналітикою (Intelligence-led Policing, ILP) – це сучасна модель, яка передбачає інкорпорування розвідувальної аналітичної функції в загальну місію правоохоронної системи. Комплексне завдання – прогнозування ризиків та вплив на дії – передбачає комбінування аналізу та процесу прийняття рішень, що створює додаткові виклики для спеціалістів розвідувальних аналітичних служб. Аналітики набувають особливої відповідальності у процесі безпосереднього долучення до забезпечення суспільної безпеки, оскільки при цьому їхня функція з суто допоміжної перетворюється на ключовий компонент етапу планування стратегій та прийняття рішень.

Існують різні і навіть суперечливі трактування поняття ILP. Деякі вважають, що ILP відноситься до оцінювання загроз та ризиків, у той час як інші стверджують, що ця модель спрямована на збір даних та інформації. Хоча такі точки зору важливі для розуміння значущості та опису основних компонентів системи, їх недостатньо для викладу всеохоплюючої концепції ILP [3].

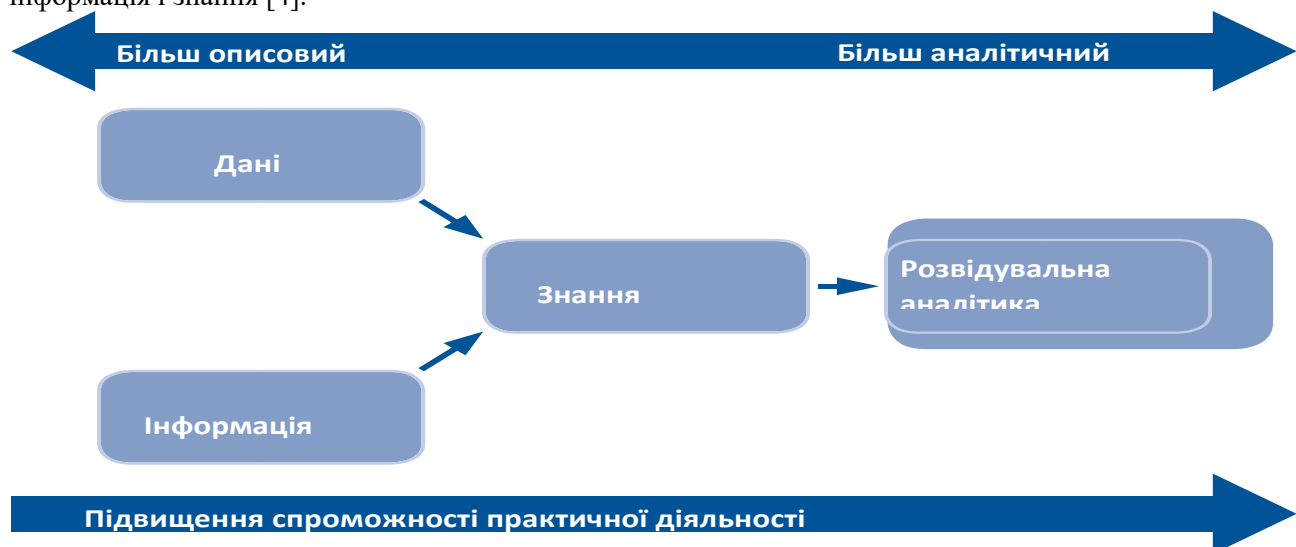
Відмінності в підходах до ILP цілком зрозумілі, тому що поліцейська діяльність на основі розвідувальної аналітичної роботи є новою концепцією, що розвивається. До недавнього часу ILP в основному використовувалася в сферах боротьби з організованою злочинністю і небезпечними злочинцями. Позитивний досвід реалізації дозволив професіоналам і дослідникам переконатися у комплексності ILP – ця концепція увібрала в себе всю правоохоронну діяльність, виступаючи моделлю процесів з організаційною інфраструктурою для підтримки правоохоронної діяльності в цілому.

У результаті цього серед усіх напрямків поліцейської діяльності було обрано розвідувальну аналітику, підкреслено важливість тісної співпраці між аналітиками і особами, які приймають рішення в правоохоронних органах. Це також означає необхідність обізнаності осіб, що приймають рішення, про можливості проведення аналізу та про те, як використовувати його результати. Таким чином, упереджувальна поліцейська діяльність, закладена в поняття ILP, вимагає від аналітиків, політиків, керівників правоохоронних органів та інших осіб, що відповідають за прийняття рішень, нових навичок і компетенцій.

Модель ILP включає в себе чіткі організаційні та управлінські структури, в тому числі механізми прийняття рішень і постановки завдань на місцевому, регіональному та національному рівнях, а також певні процеси співпраці і комунікації між правоохоронними органами на місцевому рівні і в рамках міжнародного співробітництва. Більш ефективне управління даними та інформацією є важливою перевагою ILP для сучасних правоохоронних органів. У наш час щільних інформаційних потоків модель ILP пропонує методіку адресного збору відповідних даних та інформації відповідно до визначеної політикою, стратегією, цілями і пріоритетами.

Перш ніж перейти до розгляду дефініції ILP, необхідно прояснити кілька ключових понять. Поняття, що передається англійським словом intelligence, має безліч різних визначень, залежно від контексту, культур, мов і традицій (розум, розвідка тощо). На підставі літератури з'ясовано також, що слово intelligence використовується одночасно для вказівки методології, структури, процесу і продукту. Поряд з тим, етимологічна характеристика поняття intelligence у контексті сутності сучасної моделі поліцейської діяльності потребує відходу від однозначного елементарного перекладу, а обґрунтовує позицію більш широкого тлумачення як розвідувальна аналітика.

Контекстний аналіз сутності моделі ILP формує чітке розуміння значень понять дані, інформація і знання [4].

Дані – це необроблені і неінтерпретовані результати спостережень і вимірювань, це спостереження, які ми можемо зробити щодо злочинів або правопорушень. Приклади включають у себе особливості злочинної діяльності, що легко піддаються кількісній оцінці, як-от: повідомлення про злочини та інші статистичні дані, бази даних про правопорушників, де інформація була попередньо запрограмована, класифікована та введена в систему. Дані – це прості спостереження, необмежені додатковими змінами, висновками чи думками. Дані можуть відноситись до місць злочину, характеристик способів вчинення злочину, зброї, викрадених транспортних засобів та підозрюваних. Дані можуть також посилатися на екологічні характеристики місць.

Інформація – це дані, вміщені в контекст і осмислені, що надає їм більшу актуальність і значимість, це дані з більшою релевантністю. Інформація наділена сенсом і контекстом, і в поліцейських умовах може бути неструктурована за своїм характером. Наприклад, інформація зі стенограми прослуховування може продемонструвати більш глибоке розуміння відносин між дистриб'ютором наркотиків та дилером вуличного рівня. Для введення в базу даних інформація має бути подана у контексті й оцінена фахівцем та розподілена відповідно до систем, запроваджених аналітичними підрозділами. Тому інформацію важче передати без певної загальної одиниці вимірювання, що має сенс для того, хто передає, та того, хто приймає.

Знання – це інформація після її тлумачення і засвоєння. Коли людина додає власний досвід до інформації, вона (інформація) стає знаннями. У сучасних поліцейських системах поняття «знання» увійшли до мови операційної поліцейської діяльності. Ще донедавна це був більш екзотичний термін, що використовувався академіками для обговорення концепцій управління інформацією, зараз є одним з останніх нововведень. Національна розвідувальна модель Великої Британії (The National Intelligence Model (NIM)) використовує терміни «активи знань» та «продукти знань», а поліцейські Норвегії застосовують модель поліцейської діяльності на основі знань. Знання мають цінність саме тому, що фахівець дає інформаційний контекст, тобто певну конкретну інтерпретацію. Знання складно структурувати, зберігати або поширювати, вони також більш нематеріальні, ніж дані. Знання є надзвичайно вразливими щодо специфіки організаційного та культурного середовища, а за умови відсутності адекватних інформаційних систем іноді мають потенційно руйнівні наслідки при їх передачі [4].

Продукти знань створюють умови щодо розуміння поведінки злочинця, але продукти розвідувальної аналітики мають генерувати дії, конкретні управлінські дії щодо протидії злочинній діяльності. Тобто не завжди «знання» автоматично переходять у розряд управлінських рішень. Так само і управлінські рішення не завжди покладаються на розвідувальну аналітику. Ця проблема не є унікальною для поліцейської діяльності, вона перебуває під впливом корпоративного світу на сферу національної безпеки, але особливо гостро постала у правоохоронних органах.

Військовослужбовці, незважаючи на відсутність дефіциту невдач щодо використання розвідувальної аналітики протягом багатьох років, мають історію використання військового intelligence для управління операційними рішеннями, мають як сформовану культуру, так і організаційний мандат, який впроваджує intelligence у структуру прийняття рішень. У більшості ж випадків поліцейської діяльності така структура та культура проявляються не системно. Для багатьох аналітиків розрив між продукуванням знань та продукуванням intelligence є суттєвим, вимагаючи від аналітиків вийти за межі опису і краще зрозуміти поліцейське середовище та попит на аналітичний продукт. Щоб розвинути глибоке розуміння проблеми злочинності, інформація має бути поміщена в контекст та організована таким чином, щоб посадові особи, які приймають рішення, мали уявлення та робили висновки з наявної колективної мудрості. Знання можуть поглиблювати уявлення та розуміння, але вони повинні бути структуровані таким чином, щоб допомогти особам, які приймають рішення, розробляти план дій.

Уся розвідувальна аналітика, включаючи навіть опис злочинів, вчинених у минулому, створює певну проєкцію злочинного середовища у майбутньому. Для підтвердження цього необхідним є вилучення одного з видів діяльності, який досить часто некоректно визначають як розвідувальна аналітика – підтримка розслідування (дії, що виконуються з метою збору достатньої кількості доказів для висунення обвинувачення), яка є цінною в контексті забезпечення ефективної правоохоронної діяльності, але вона відіграє другорядну роль і не є власне розвідувальною діяльністю, незалежно від того, якими є функціональні обов'язки осіб, що її забезпечують.

Діяльність кримінальних аналітиків переважно спрямована на використання наявних знань для прогнозування потенційних ситуацій; цей процес не є розповсюджений, нерідко аналітики та їхні керівники задоволені результатами звітів про наявні тенденції та динаміку розвитку злочинності, абсолютно без будь-яких прогнозів; однак прогнозування є дуже важливим для тих, хто приймає

рішення, адже часто вони також виконують і функцію ризик-менеджерів, на яких покладено відповідальність за розподіл ресурсів.

Таким чином, важливість того чи іншого підрозділу в організаційній структурі визначається не репутацією, а «знаннями». У свою чергу в умовах ІЛР звичайним, але центральним функціональним напрямом поліції стає нарощування потенціалу розвідувальної аналітики та «знань».

References:

1. Korystin O.Ye., Kardashevs'kyi Yu.R. (2018) *Mozhlyvosti ta zahrozy efektyvnosti pravookhoronnoyi diyal'nosti v tsyfrovu epokhu. Nauka i pravookhoronna*, 2018, № 1 (39), P. 16-23. (In Ukrainian)
2. Korystin, A.E., 2017, "Intellectualization of Law Enforcement Activity", *Public Administration: Theory and Practice* 3 (59), 127–132.
3. Jerry H. Ratcliffe *Integrated Intelligence and Crime Analysis: Enhanced Information Management for Law Enforcement Leaders*. Washington. 2007. (USA)
4. *Criminal Intelligence for the 21st Century/* Published by Association of Law Enforcement Intelligence Units (LEIU) & International Association of Law Enforcement Intelligence Analysts (IALEIA). 2011. (USA)
5. Kurnosov Yu. V. 2016 *Filosofiyi analitiki*. URL: http://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=24138500 (In Russian)
6. Kurnosov Yu. V. Konotopov P. Yu. 2004 *Analitika: metodologiya, technologiya i organizatsiya informatsionno-analiticheskoi raboty*. Moskva : RUSAKI. – 512 p. (In Russian)

Концептуальные основы формирования современной модели полицейской деятельности

Кардашевский Юрий Романович, e-mail: lvivtin@gmail.com
Львовский государственный университет внутренних дел, Украина

Аннотация: в статье рассмотрены концептуальные основы современной модели полицейской деятельности, управляемой разведывательной аналитикой. Раскрыты содержательные характеристики этой модели, объективные причины ее преимущества, а также ее сущность как современной управленческой модели, базирующейся на принципиальной организационной структуре. Акцентируется внимание на ключевых понятиях этой модели: данные, информация, знания и разведывательная аналитика.

Ключевые слова: данные, информация, знания, разведывательная аналитика, модель, концепция.

Financial and Legal Essence of Cryptocurrency: Problems of Determination for Legal Regulation

Taras A. Protsenko

State Research Institute MIA of Ukraine, Ukraine

e-mail: dndi@mvs.gov.ua

Abstract: The article analyzes the financial and legal essence of a new financial instrument - cryptocurrency. The state of legal regulation of crypto currencies in different countries (Japan, Canada, USA, Singapore, the countries of the European Union, Ukraine) is investigated. In reviewing of cryptography signs as a financial instrument, the author gives the definition of cryptography as a new type of electronic money, created as a result of technological advancement for high-speed information transmission, or money surrogate, which is a temporary economic phenomenon and has no further prospects of existence. The signs of cryptography include the peering character, the open source code of cryptography, the lack of a single issuing center and guaranteed security, on the basis of which formed the position of assigning crypto to a specific type of electronic money.

Keywords: cryptocurrency, financial instrument, blockade, electronic money, single issuing center

Сьогодні світ перейшов на новий етап життя, де головну роль виконує інформація, а також економіка, що будується на ній. Технології розвиваються швидше, ніж держава встигає адаптувати своє регулювання до світових тенденцій. Революційні зміни світу технологій, фінансів та інвестицій, коли породжуються нові фінансові інструменти та принципово інші бізнес-моделі, що створюються також на основі технологій блокчейн (насамперед, криптовалюти), потребують від різних країн світу відповідної реакції.

Держави по-різному відреагували на появу криптовалют – від повної заборони їх використання до спроби встановлення державного регулювання їх обігу. Світова практика з цього питання показує різні варіанти регулювання криптовалют у світі.

Криптовалюта в Японії з квітня 2017 р. офіційно стала платіжним засобом з прийняттям відповідного закону. При цьому офіційною грошовою одиницею залишилась ієна. Передбачається, що контроль за віртуальними валютами буде здійснювати Агентство фінансових сервісів (Financial Services Agency), а операції з криптовалютами будуть документуватися задля убезпечення від зловживань. Консорціум японських банків отримав дозвіл від Центробанку Японії на створення власної цифрової валюти J Coin, почати використання якої передбачається не пізніше 2020 р. (рік проведення літньої олімпіади в Японії) для оплати туристами товарів і переводу грошей за допомогою смартфонів. Прогнозується, що до 2020 р. ринок криптовалют в Японії зросте десятикратно.

Фінансові регулятори Сполучених Штатів Америки (США), Сінгапуру, Канади виступили із заявами, в яких стверджується про доцільність прийняття різних видів криптовалют як цінних паперів при традиційному виході компаній на біржі. У США розгортає діяльність WingCash - національна цифрова валютна платформа, у розвитку якої зацікавлена Федеральна резервна система (ФРС) для розширення долара США в цифровій сфері. Передбачається, що це дозволить ФРС покращити можливості виконувати функцію управління грошовою масою водночас з широким і недискримінаційним доступом до ефективних засобів електронної торгівлі. При законодавчому санкціонуванні цифрових банкнот записи Digital Fed не замінять фізичних рахунків і монет, а будуть додатковою послугою ФРС.

У листі Європейського центрального банку (ЄЦБ) зауважується, що криптовалюти не містять загрози для фінансової стабільності внаслідок їх незначних обсягів в обігу і відсутності широкого визнання користувачами. Акцентується, що переваги криптовалют полягають у глобальному охопленні і високій швидкості транзакцій, низьких чи відсутніх комісійних. Недоліки зводяться до відсутності прозорості та анонімності угод, значної волатильності та залежності від IT-інфраструктури.

На сучасному етапі у Верховну Раду України подано два законопроекти – від 06.10.2017 № 7183 «Про обіг криптовалюти в Україні» [1] та від 10.10.2017 № 7183-1 «Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні» [2].

Враховуючи бурхливий розвиток криптовалют та спроби законодавців взяти під контроль їх обіг, особливої актуальності набуває питання наукового аналізу цього фінансового інструменту.

В україномовній версії Wikipedia криптовалюти визначаються як вид цифрових валют, емісія і облік яких базуються на асиметричному шифруванні та застосуванні різноманітних криптографічних методів захисту, таких як Proof-of-work та Proof-of-stake [3]. Звичайно, наведене визначення не можна вважати досконалим, оскільки воно ґрунтується виключно на технічному аспекті, в той час як одностороннє вивчення цього феномену лише з позиції опису технічної моделі функціонування не дозволяє ні визначити економічну сутність криптовалют, ні нормативно врегулювати процедури емісії та обігу, внаслідок чого виникає закономірний дисбаланс – технічні новації випереджують розвиток законодавства, що регулює взаємовідносини суб'єктів у сфері розрахунків та платежів. Криптовалюти є новітнім видом електронних грошей, емісія і облік яких базується на криптографічних методах, функціонування відбувається децентралізовано в розподіленій комп'ютерній мережі, а платіжні одиниці представлені у вигляді певних електронних монет, курс яких формується на підставі попиту та пропозиції.

Вперше криптографію для захисту конфіденційних платежів стали використовувати ще в 1990 роках в системі GigiCash Девіда Чома (англ. David Chaum) [4]. Ця система була централізованою, але вона проіснувала нетривалий час, оскільки компанія збанкрутувала.

Перші криптовалюти з'явилися в 2008 році, коли анонім (програміст або група програмістів, особи яких до сьогодні залишаються невідомими) під псевдонімом Сатоши Накамото вперше описав принцип роботи платіжної системи у вигляді однорангової мережі, який в 2009 році був представлений ним же у вигляді відкритого коду програми-клієнта – Bitcoin в Інтернеті [5]. Також ним було створено спеціальний додаток – гаманець для спеціальних комп'ютерів, що містив криптовалюту Bitcoin [6]. На офіційному сайті Bitcoin має назву «open source P2P digital currency» – «вільна пірінгова цифрова валюта». Монети в системі Bitcoin (BTC) є криптографічними (математичними) хеш-кодами, кожен з яких є унікальним і не може використовуватися двічі (якщо вартість золота та срібла базувалась на їхніх фізичних властивостях, то використання BTC базується на математичних).

BTC створюються шляхом майнінгу (англ. mining – видобуток в шахті), тобто вирішення певного криптозавдання шляхом повного перебору заданого алгоритму за допомогою апаратних ресурсів комп'ютера для підтвердження транзакцій та забезпечення безпеки мережі Bitcoin. Процес майнінгу BTC децентралізований й регулюється простою програмною архітектурою, яку спочатку можна було здійснювати як шляхом самостійного «видобутку» на персональному комп'ютері, так і шляхом купівлі Bitcoin в тих, хто їх «видобув». Первинна вартість Bitcoin – вартість витраченої електроенергії, вторинну визначає попит на цю криптовалюту.

Ефективність застосування Bitcoin як форми грошей і їх стрімке розповсюдження забезпечувалися низкою факторів, головним серед яких є неможливість обійти складний процес майнінгу, щоб видобути нерозподілені Bitcoin. С.О. Руденко зазначає, що найкращі криптографи світу не змогли впоратися з цим завданням [4]. Крім того, неможливо «зламати» чужий гаманець та неможливо витратити Bitcoin більше одного разу (кожна транзакція має отримати не менше шести підтверджень, а якщо буде виявлена перевитрата коштів, зайві транзакції скасовуються; після свого підтвердження транзакції зберігаються назавжди та анонімно в базі) [4].

Оскільки мережа Bitcoin постійно зростає, майнінг BTC став технологічно складним процесом, з яким не спроможний впоратися звичайний персональний комп'ютер. На сучасному етапі для цього процесу використовують надпродуктивні та потужні сервери (майнінгові ферми). Кожен учасник Інтернету може здійснювати миттєві операції з Bitcoin без посередників. Купити BTC та дізнатися їх курс до світових валют можливо на сайті coinmap.org [5].

На сучасному етапі, крім Bitcoin, з'явилися й інші криптовалюти – Lifecoin, Peercoin, Primecoin, Freicoin, Namecoin, Quark, WebMoney, Ripples, Stellar Nxt, Dogecoin, PPCoin та ін. (на сьогодні їх більше 500) [7], проте Bitcoin залишається найрозповсюдженішою криптовалютою. За визначенням

О.П. Демідова, «...кажеш криптовалюта – маєш на увазі Bitcoin; кажеш Bitcoin – маєш на увазі криптовалюту», бо Bitcoin належить 77% капіталізації всіх світових криптовалют; частка Ripples складає 16%, а Lifecoin – 4,5%, а всі інші валюти розділяють лише 2,5% [8, с. 112].

Технічна архітектура криптовалют представлена піринговою системою (від англ. *Peer-to-peer* – від партнера до партнера (використовується також скорочена аббревіатура P2P)) або мережею рівноправних учасників, фундаментальною концепцією якої є блокчейн – розподілена база даних, де список записів не уривається, а послідовно поповнюється, при цьому нові записи «прив'язуються» до старих і підтверджуються за рахунок криптографічних алгоритмів [8, с. 41]. Таким чином, безліч комп'ютерів з криптогаманцями по всьому світу утворюють величезну автоматичну електронну систему, що працює цілодобово, в якій немає єдиного центру, а база даних продубльована у всіх користувачів, що використовують криптовалюту. А. Грінспанс (А. *Greenspans*) вказує, що для роботи такої системи не потрібен центральний банк, який би врегулював транзакції та обсяг валюти, що циркулює; транзакція з криптовалютою завершується, коли комп'ютерні мережі вирішують поставлене завдання, а той комп'ютер, який закінчив розрахунок, отримує винагороду у вигляді певної суми в криптовалюті, наприклад, у Bitcoin [9]. Проте фінансово-правова сутність криптовалют до сьогодні не має однозначного визначення, оскільки офіційно не закріплено правового статусу таких валют, не існує офіційного курсу Bitcoin або інших криптовалют відносно фіатних національних валют – їх курс визначається під час торгів на віртуальних Bitcoin-біржах та обмінних майданчиках. Таке становище зумовлено новизною відносин щодо обігу криптовалют, ризиками їх використання та проблемами безпеки.

Отже, основною проблемою, з якою пов'язаний обіг криптовалюти, є визначення її фінансово-правової сутності, тобто вирішення питання: криптовалюта – це новий вид електронних грошей, що утворився завдяки розвитку технологій високошвидкісної передачі інформації, чи грошовий сурогат, який є тимчасовим економічним феноменом і не має перспектив існування? Саме від вирішення цього питання залежить визначення фінансово-правової природи криптовалют та їх правового статусу.

Визначенню фінансово-правової сутності криптовалют приділено недостатню увагу з боку наукової спільноти. З огляду на новизну цього явища та невизначеність його правового статусу в зарубіжній та вітчизняній практиці, науковці в різних країнах приділяли недостатню увагу дослідженню правового регулювання обігу криптовалют (лише окремі аспекти цього питання розглядаються в роботах Р. Коена (англ. *R. Cohen*), А. Грінспанса (англ. *A. Greenspans*), Е. Мака (анг. *E. Mack*), Д.С. Вахрушева, О.В. Железова, О.П. Демідова, Е.П. Руденка, О.В. Квітки, О.І. Зайцевої, О.П. Чунарева, А.Т. Хідзева, В.Л. Достова, П.М. Шуста та ін.), у той час як в ситуації, що склалася, саме на науковців має бути покладено завдання визначення фінансово-правової сутності криптовалют.

Фінансово-правова сутність криптовалют проявляється в її ознаках. Д.С. Вахрушев, О.В. Железов вказують, що криптовалютам як новому економічному інструменту притаманні такі ознаки: 1) децентралізований характер (оскільки в процесі утворення нових одиниць криптовалют (наприклад Bitcoin) задіяні сили мільйонів учасників, об'єднаних в піринговій мережі, де немає центрального сервера (кожен комп'ютер у цій мережі і є сервером), весь обсяг роботи з обліку та зберігання історії транзакцій розподіляється між усіма учасниками); 2) анонімність платників (ідентифікація власників та фіксація факту їх зміни ґрунтуються на сучасних засобах криптографічного захисту, які неможливо «зламати» чи «обійти» сучасними технічними засобами); 3) технічно криптовалюти є зашифрованим спеціальною програмою кодом, який фіксується, зберігається на електронному носії та приймається як засіб платежу [10, с. 5]. При цьому науковці дійшли висновку, що фактично криптовалюти являють собою специфічний вид електронних грошей, оскільки електронними грошима в широкому розумінні є грошові зобов'язання емітента в електронному вигляді, що знаходяться у розпорядженні користувача, які мають відповідати таким критеріям: фіксуються і зберігаються на електронному носії; випускаються емітентом при отриманні від інших осіб грошових коштів в обсязі, не меншому, ніж емітована грошова вартість; приймаються як засіб платежу іншими (крім емітенту) особами [10, с. 6]. Відповідно до цього Д.С. Вахрушев, О.В. Железов стверджують, що криптовалюти відповідають всім ознакам електронних грошей в їх широкому розумінні, а отже, є специфічним видом електронних грошей [10, с. 6].

А.Т. Хідзев до ознак криптовалют також відносить децентралізованість та анонімність, але доповнює їх ще відсутністю гарантованого забезпечення [11, с. 11]. На думку науковця, будь-яка криптовалюта не має централізованого органу управління, емісії, контролю тощо, оскільки фізично криптовалюта – шифр, який розраховується за специфічним алгоритмом, що здійснюється групою

обчислювальних потужностей (наприклад, працюючими в одній мережі комп'ютерами – «майнінговими фермами») [11, с. 11]. Крім того, користувач електронного гаманця може розрахуватися криптовалютою за будь-яку послугу або товар, в том числі незаконні, безкарність чого забезпечується саме анонімністю цих операцій [11, с. 12]. Автор, спираючись на слова колишнього голови ФБР А. Грінспена, наполягає, що криптовалюти не мають ніякої реальної цінності та не забезпечені жодними гарантіями [11, с. 12]. Дійсно, А. Грінспен заявив: «...криптовалюти – «мільна бульбашка», оскільки нічим не підкріплені, як інша валюта; треба дуже напружити уяву, щоб представити внутрішню вартість Bitcoin» [12]. Зважаючи на це, А.Т. Хідзев рішуче відхиляє думку, що криптовалюти є різновидом електронних грошей. Таку ж позицію розділяють В. Достов та П. Шуст, які зазначають, що криптовалюти є недержавними розрахунковими одиницями, що не мають єдиного емісійного центру й не належать до електронних грошей, оскільки такі гроші мають передплачену природу, у той час як емісія криптовалют здійснюється самими користувачами й не обумовлена внесенням фіатних грошей; крім того, переводы електронних грошей є переводами грошових коштів без відкриття банківського рахунку, що обумовлює безготівковий рух коштів, у той час як криптовалюти не є ні грошовими знаками у вигляді банкнот чи монет, ні казначейськими зобов'язаннями; під час розрахунків електронними грошима можлива переуступка права вимоги, у той час як для криптовалют така операція непридатна [13, с. 38]. На думку К.В. Нікітіна, який розглядає криптовалюти на прикладі Bitcoin, основними його ознаками є: 1) це електронна грошова одиниця, віртуальний засіб для взаєморозрахунків та накопичення; 2) Bitcoin не «прив'язаний» до жодної національної валюти; 3) в основі Bitcoin лежить «пінгвовий принцип», що обумовлює децентралізацію Bitcoin, тобто його відгороджування від адміністрування з боку будь-яких державних органів; 4) відсутність реальної забезпеченості [14, с. 48]. Спираючись на останню з окреслених ознак, науковець доходить висновку, що Bitcoin – це грошовий сурогат. Натомість Е.П. Руденко зазначає, що на перший погляд криптовалюта – це звичайна електронна платіжна система, але вона суттєво відрізняється від звичайних електронних платіжних систем за своїми технічними характеристиками (пінгвовою архітектурою (P2P), децентралізацією комп'ютерної мережі, у якій зберігається інформація, абсолютною рівністю користувачів криптовалюти, принципами та методами шифрування, що використовуються при емісії та обліку криптовалюти) [15]. Автор наголошує, що на відміну від інших електронних платіжних систем під час використання криптовалюти немає ні організацій, ні осіб, які б організували чи допомагали користувачу, є лише алгоритм, покладений в основу програми, який не пробачає користувача – у випадку, якщо користувач невірно вказав адресу чи видалив свій електронний гаманець, повернути гроші неможливо [15]. Науковець до основних ознак криптовалют відносить: децентралізацію (відсутність єдиного керуючого центру, який би зберігав інформацію про баланс електронних гаманців користувачів та список транзакцій – ця інформація зберігається на комп'ютерах власників Bitcoin, після встановлення програми-гаманця вона сама «скачує» в інших користувачів повну базу даних про всі здійснені будь-коли транзакції); анонімність (електронний гаманець користувача є публічним ідентифікатором, створення якого являє собою генерацію випадкового приватного ключа, за яку відповідає криптографічна функція – хеширування); відсутність єдиного емітуючого центру [15]. Д.П. Купріянов, Н.П. Варфоломеева вказують, що визначення криптовалют «грошовим сурогатом» у російській доктрині права є невірним, оскільки грошовим сурогатом є об'єкт, який може виступати як засіб платежу, у той час як на території РФ обіг криптовалют заборонений, і підкреслюють, що такий підхід зумовлений відсталістю російської системи права, у якій за тривалу історію існування правового забезпечення обігу грошей, грошовим сурогатом визнавалися і векселі, і чеки; російський законодавець, зазначають автори, іде «шляхом найменшого опору» – простіше заборонити нові правовідносини, ніж розробити їх належне правове регулювання [16]. Отже, визначення криптовалют як «грошового сурогату» є невірним і некоректним. Проте чи можна віднести криптовалюти до електронних грошей? Думки науковців з цього приводу розділилися: О.П. Чунарев, Д.А. Ломовцев наполягають, що криптовалюти – новий вид електронних грошей [17, с. 50; 18, с. 6], а С. Овсієнко, А. Галова – що це новий економічний феномен, який не має аналогів, проте криптовалюти – не електронні гроші [19; 20, с. 29]. Основними аргументами, які наводяться на користь того, що криптовалюти – це не електронні гроші, є: 1) криптовалюти не мають реального забезпечення; 2) випуск криптовалют здійснюється за відсутності єдиного емітуючого центру; 3) криптовалюти – нефіатні гроші, а електронні гроші – завжди фіатні. На наш погляд, не можна однозначно погодитися з цими аргументами. По-перше, щодо відсутності реального забезпечення криптовалют, що нібито суттєво відрізняє її від фіатних грошей, хотілося б зазначити, що, як зазначалося раніше, традиційні гроші на сучасному етапі також нічим не забезпечуються. Отже, електронні гроші мають таке ж

реальне забезпечення, як і традиційні гроші, а тому відсутність реального забезпечення криптовалют як аргумент їх невіднесення до електронних грошей не витримує критики.

Розглядаючи таку особливість криптовалют, як відсутність єдиного емітуючого центру, зазначимо, що науковці підкреслюють позитивність цієї ознаки. С.Е. Айганов вказує, що в сучасних умовах, коли весь світ невдоволений монопольною владою США на друкування доларів, а випуск євро (коли регуляторами обігу виступили декілька сторін, які враховують взаємні інтереси) не врахував всіх аспектів (що підтверджує ситуація з грецьким боргом), відсутність єдиного регулятора є корисним, оскільки система творена таким чином, що всі необхідні дані (випуск одиниць, генерація монет, загальна підсумкова кількість валюти, швидкість випуску, дані за транзакціями і курс Bitcoin) відомі всім, а отже, ризик дефолту залежить від активності споживачів [21, с. 51]. За визначенням автора, обіг фіатних грошей, що регулюються центральними банками різних країн, призвели світову економіку до стану, коли кожен залежить від курсу тієї чи іншої валюти, девальвація якої у свою чергу залежить від політики цієї країни, внаслідок чого доходи суспільства наражаються на ризик знецінення (повільного чи швидкого) у випадку дефолту національної економіки [21, с. 51]. Науковець зазначає, що на фоні кризи системи обігу валютних одиниць після фінансової кризи 2008–2009 років простота визначення цінності криптовалют на підставі закону попиту-пропозиції (курс залежить від того, за який еквівалент власники криптовалют продадуть її і за який бажають придбати) зводить ризик дефолту до мінімуму, оскільки курс криптовалют залежить лише від активності споживачів, а не від політики однієї країни [21, с. 51]. Крім того, електронні гроші також емітуються кредитною організацією, а не центральним банком, а отже, за цією ознакою не можна відмежувати криптовалюту від електронних грошей.

До класичних функцій грошей належать функції міри вартості, засобу накопичення, обігу, засобу платежу та «світових грошей». За допомогою криптовалют можливо забезпечити масштаб цін, тобто вимірювати вартість різноманітних товарів, в результаті чого такі товари можуть бути порівняні між собою і обміняні, тобто криптовалюти виконують функцію міри вартості; за допомогою криптовалют можливо зберігати частину отриманих доходів з метою їх використання в майбутньому, тобто криптовалютам притаманна функція засобу накопичення; за допомогою криптовалют можливо розрахуватися за товари, вони виступають посередниками у процесі обігу товарів, тобто криптовалютам притаманна функція обігу грошей; за допомогою криптовалют можна не лише придбати товари, але й здійснювати платежі, тобто їм притаманна функція засобу платежу; криптовалюти, за оцінками експертів, можуть більш ефективно виконувати функцію «світових грошей», ніж будь-які інші види грошей. За визначенням К.В. Сомика, Д.Б. Фролова, саме криптовалюти мають певні особливості (анонімність використання, що може бути порівняна з готівковими грошовими коштами; використання в режимі онлайн, внаслідок чого операції з ними займають мало часу; зниження витрат грошового забезпечення; низькі вимоги до забезпечення безпеки тощо), які дозволяють їм здійснювати функцію «світових грошей» навіть ефективніше, ніж традиційним грошам [22, с. 49]. Д.Н. Лскавян, А.В. Федоров підкреслюють, що на курс криптовалют не впливають політичні умови, або діяльність Центральних банків різних країн, а залежить він виключно від попиту та пропозиції (обсяг попиту залежить від того, скільки товарів та послуг можна придбати на криптовалюту, а пропозиція жорстко обмежена), а отже, неминуче стане новою світовою валютою посткапіталістичної системи глобального світу [23, с. 47].

Таким чином, криптовалюти є специфічним видом електронних грошей, яким притаманні такі особливості: 1) піринговий характер (криптовалюти емітуються не банком, а мають децентралізований характер, оскільки при випуску криптовалют немає єдиного керуючого центру, який би зберігав інформацію про баланс електронних гаманців користувачів та список транзакцій – ця інформація зберігається на комп'ютерах власників криптовалют, після встановлення програми-гаманця вона сама «скачує» в інших користувачів повну базу даних про всі здійснені будь-коли транзакції, та центрального серверу (кожен комп'ютер у цій мережі і є сервером), весь об'єм роботи з обліку та зберігання історії транзакцій розподіляється між усіма учасниками); 2) відкритий код криптовалют (ідентифікація власників та фіксація факту їх зміни ґрунтуються на сучасних засобах криптографічного захисту, які неможливо «зламати» чи «обійти» сучасними технічними засобами); 3) децентралізація (єдиного керуючого центру, який би зберігав інформацію про баланс електронних гаманців користувачів та список транзакцій відсутній – ця інформація зберігається на комп'ютерах власників криптовалют, після встановлення програми-гаманця вона сама «скачує» в інших користувачів повну базу даних про всі здійснені будь-коли транзакції); 4) відсутність гарантованого забезпечення, оскільки технічно криптовалюти є зашифрованим спеціальною програмою кодом, який розраховується за специфічним алгоритмом, що здійснюється групою

обчислювальних потужностей (майнінговими фермами), фіксується, зберігається на електронному носії та приймається як засіб платежу.

References:

1. *Pro obih kryptovalyuty v Ukraini: zakonoproekt* [About the turnover of cryptology in Ukraine] № 7183 vid 06.10.2017. URL.: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62684. (In Ukrainian)
2. *Pro stymulyuvannya rynku kryptovalyut ta yikh pokhidnykh v Ukraini: zakonoproekt* [About stimulation of the market of cryptovolume and their derivatives in Ukraine: the bill number] № 7183-1 vid 10.10.2017. URL.: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62710. (In Ukrainian)
3. Electronic Money Definition of European Central Bank. URL.: <http://www.ecb.europa.eu/stats/money/aggregates/emon/html/index.en.html>. (In English)
4. Rudenko Ye.P. *Vozmozhnosti i perspektivy razvitiya kryptovalyut* [Opportunities and prospects for the development of cryptocurrency]. URL.: <http://www.scienceforum.ru/2015/pdf/10657.pdf>. (In Russian)
5. *Ofitsial'nyy sayt Bitcoin* [The official Bitcoin website]. URL: <http://bitcoin.org>. (In Russian)
6. Nakamoto S. *Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System*. NY, 2008. 16 p. (In English)
7. *Obzor tsifrovyykh valyut* [Review of digital currencies] URL.: http://www.prostobank.ua/internet_banking/stati/obzor_tsifrovyyh_kryptovalyut. (In Russian)
8. Demidov O.P. (2014) *Svyazannyye odnim blokcheynom: obzor mezhdunarodnogo opyta regulirovaniya kryptovalyut. Indeks bezopasnosti* [Linked by one blockchain: a review of international experience in cryptocurrency regulation. Security index] 2014. № 2. S. 41–56. (In Russian)
9. Greenspan A. Comment about Bitcoin. URL.: <http://www.businessinsider.com/Everyone-Is-Baffled-By-Alan-Greenspan-Comment-About-Bitcoin/articleshow/26873628.cms>. (In English)
10. Vakhrushev D.S., Zhelezov O.V. (2014) *Kriptovalyuta yak fenomen sovremennoy informatsionnoy ekonomiki: problemy teoreticheskogo osmysleniya. Naukovedeniye* [Cryptocurrency as a phenomenon of modern information economy: problems of theoretical understanding. Naukovedeniye.] 2014. Vol. 5. S. 4–15. (In Russian)
11. Khidzev A.T. (2014) *Kriptovalyuta: pravovyye podkhody k formirovaniyu ponyatiya. Pravo i sovremennyye gosudarstva* [Cryptocurrency: legal approaches to the formation of the concept. Right and modern state] 2014. № 4. S. 10–15. (In Russian)
12. Court officially declares Bitcoin a real currency. URL.: <http://rt.com/usa/bitcoin-sec-shavers-texas-231/>. (In English)
13. Dostov V.L., Shust P.M. (2014) *Rynok kryptovalyut: riski i vozmozhnosti dlya kreditnykh organizatsiy. Raschety i operatsionnaya rabota v kommercheskom banke* [Cryptocurrency market: risks and opportunities for credit organizations. Calculations and operational work in a commercial bank] 2014. № 1. S. 36–47. (In Russian)
14. Nikitin K.V. (2014) *Obrashcheniye bitcoynov v usloviyakh pravovoy neopredelennosti. Yuridicheskaya rabota v kreditnoy organizatsii*. [Bitcoin circulation in legal uncertainty. Legal work in a credit institution] 2014. № 3. S. 48–53. (In Russian)
15. Hovorushko T.A., Sytnyk I.P. (2012) *Funktsiyi i rol' hroshey u suchasniy ekonomitsi. Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukraini*. [Functions and the role of money in the modern economy. Formation of market relations in Ukraine] 2012. № 9. – S. 7–11. (In Ukrainian)
16. Kupriyanov D.P., Varfolomeyeva N.P. *Aktual'nyye problem pravovogo regulirovaniya kryptovalyut na primere Bitcoin*. [Actual problems of legal regulation of cryptocurrency on the example of Bitcoin]. URL.: http://uni.samsu.ru/stud_45/stud45_thesis3.pdf. (In Russian)
17. Chunarev O.P. (2015) *Biznes na bitcoynakh: mif i real'nos'. Korporativnyy yurist*. [Business on bitcoins: myth and reality. Corporate lawyer] 2015. № 6. S. 49–52. (In Russian)
18. Lomovtsev D.A. (2014) *Sravnitel'naya kharakteristika pravovogo regulirovaniya bitcoina v raznykh stranakh. Pravo i sovremennyye gosudarstva* [Comparative characteristics of legal regulation of Bitcoin in different countries. Right and modern state] 2014. № 4. S. 5–9. (In Russian)
19. Ovsiyenko S. *Elektronnyye den'gi: perspektivy ispol'zovaniya* [Electronic money: prospects for use] URL.: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=70690>. (In Russian)
20. Galova A. (2014) *Problemy nastoyashchego i budushchego sovremennykh deneg. Bankay'ski vesnik* [Problems of the present and future of modern money. Bankysk spring] 2014. № 1. S. 28–32. (In Russian)

21. Seytim Ayganim Ye. (2014) *Ispol'zovaniye kriptovalyut kak al'ternativnoye resheniye problem mirovoy valyutnoy sistemy. Problemy yekonomiki* [Use of cryptocurrency as an alternative solution to the problems of the world monetary system. Problems of economics] 2014. № 2. S. 50–55. (In Russian)

22. Stroiteleva Ye.V., Migachev I.B. (2014) *Elektronnyye den'gi: vidy, sushchnost' i perspektivy razvitiya. Diskussiya. Politematicheskij zhurnal nauchnykh publikatsiy* [Electronic money: the types, nature and development prospects. Discussion. Polythematic journal of scientific publications] 2014. № 6 (47). S. 54–61. (In Russian)

23. Lskavyan D.N., Fedorov A.V. (2014) *Bitkoyn – chastnaya kriptovalyuta ili platezhnoye sredstvo postkapitalistichskoy sitemy global'nogo mira. Economics* [Bitcoin is a private cryptocurrency or payment means of the post-capitalist system of the global world. Economics. January - March 2014] S. 46–50. (In Russian)

Финансово-правовая сущность криптовалют: проблемы определения для правового регулирования

Проценко Тарас Александрович, e-mail: dndi@mvs.gov.ua

Государственный научно-исследовательский институт
Министерства внутренних дел Украины, Украина

Аннотация. В статье анализируется финансово-правовая сущность финансового инструмента криптовалют. Исследовано состояние правового регулирования криптовалют в разных странах (Японии, Канаде, США, Сингапуре, странах Европейского Союза, Украине). На основании анализа признаков криптовалют как финансового инструмента, автор дает определение криптовалюте, как нового вида электронных денег, который образовался благодаря развитию технологий высокоскоростной передачи информации, или денежный суррогат, который является временным экономическим феноменом и не имеет дальнейших перспектив существования. К признакам криптовалют автором отнесены их пиринговый характер, открытый код криптовалют, отсутствие единого эмитирующего центра и гарантированного обеспечения, на основании чего сформулирована позиция об отнесении криптовалют к специфическому виду электронных денег.

Ключевые слова: криптовалюты, финансовый инструмент, блокчейн, электронные деньги, эмитирующий центр.

The State of E-Government in Ukraine by the Example of Providing E-Services by the Main Service Centre of the Ministry of Internal Affairs

Anna Rybinska,

State Research Institute of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine,

e-mail: vsk22@ukr.net

Abstract: The article considers e-government in Ukraine through the lens of current state of legal provision and the practice of providing e-services by the service centres of the Ministry of Internal Affairs. The author gives a definition of the terms "e-government" and "e-service" in accordance with the theses of the Concept of e-Government Development in Ukraine and the Concept of the development of the e-services system in Ukraine. It analyses the strategy of implementation of e-governance, regulated by the Concept of e-Government Development, regarding identified problems to be solved, directions and implementation measures and expected results. The study determines e-service as a tool for the practical implementation of e-government, which involves the use of e-services, e-cabinets, electronic digital signatures on official web-portals of public administration bodies. Special attention is paid to e-services provided on the website of the Main service centre of the Ministry of Internal Affairs.

Keywords: e-government, e-services, concept, service centres, administrative services, Ministry of Internal Affairs of Ukraine.

Одним із ключових напрямів адміністративної реформи в Україні слід вважати діяльність щодо удосконалення процедури надання адміністративних послуг, зокрема впровадження новітніх технологій як електронних систем, що надаватимуть змогу використовуючи інтернет мережу та механізм електронного цифрового підпису отримувати послуги он-лайн. Сучасна європейська практика публічного адміністрування широко використовує механізм електронного урядування, що для України є новацією, яка зумовлює вітчизняного законодавця імплементувати та приводити нормативно-правові акти у сфері електронного урядування до стандартів Європейського Союзу, задля створення та забезпечення громадянам набагато якіснішого, комфортнішого та ефективного обслуговування органами публічної адміністрації.

На сьогоднішній день, адміністративні послуги в Україні надають органи публічної адміністрації, в першу чергу, муніципального та, у виключних випадках правоохоронного спрямування. Серед правоохоронних органів, що надають адміністративні послуги основне місце, враховуючи широкий спектр функцій та повноважень, посідають органи Міністерства внутрішніх справ України. Діяльність по наданню адміністративних послуг в структурі органів МВС здійснюють підрозділи експертної служби, підрозділи Національної поліції, територіальні органи з надання сервісних послуг МВС, підрозділи Державної міграційної служби.

Виходячи із специфіки діяльності органів внутрішніх справ, поліцейську адміністративну послугу слід розглядати як передбачену законом публічно-владну діяльність органу або підрозділу поліції, що ґрунтується й впливає з виконуваних цим органом (підрозділом) поліцейських функцій, безпосередньо пов'язаних із забезпеченням прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидією злочинності, підтриманням публічної безпеки і порядку, та виражається у здійсненні дій чи прийнятті рішень, котрі відбуваються в контакт з конкретною фізичною чи юридичною особою, яка звертається до відповідного органу (підрозділу) поліції, його посадової особи з метою реалізації своїх суб'єктивних прав, свобод та законних інтересів та/або виконання покладених на цю особу нормативними правовими актами обов'язків у межах визначеної законом компетенції поліції.

Слід зазначити, що МВС у своїй діяльності активно продукує розвиток саме надання адміністративних послуг он-лайн через офіційні сторінки МВС та координуваних органів. За останні роки було розроблено та впроваджено низку е-сервісів та е-послуг, які надають змогу отримувати необхідні документи та інформацію з реєстрів у цілодобовому режимі не виходячи із власного кабінету, тим самим ефективніше плануючи та використовуючи власний робочий час.

В українському законодавстві термінологічно електронне урядування інтерпретовано у положеннях «Концепції розвитку електронного урядування в Україні 2020» та трактується як – форма організації державного управління, яка сприяє підвищенню ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій для формування нового типу держави, орієнтованої на задоволення потреб громадян [1].

Відзначимо, що у сучасних умовах інформатизації суспільства, активного впровадження іт-технологій в повсякденний побут, доцільність у використанні електронних сервісів органів публічної адміністрації зростає щодня. Враховуючи те, що в Україні практично подоланий початковий етап реформи адміністративних послуг, що полягав у розвитку мережі центрів надання адміністративних послуг, логічними є наступні кроки пов'язанні саме із переходом організації системи державного управління на нові рівні комунікації та взаємозв'язку із застосуванням цифрових та іт-технологій. Як влучно зазначає голова Державного агентства з питань електронного урядування України О. Риженко, що: «Електронне урядування є ключем до реформ в Україні. Бо в жодній сфері неможливо досягти високих темпів перетворень без впровадження цифрових технологій» [2]. В. Бакал констатує, що в 2018 році громадяни та бізнес вже могли отримати близько п'ятдесят електронних послуг, а саме довідку про несудимість, реєстрація фізичних та юридичних осіб, відомості про припинення діяльності тощо [3]. Своєю чергою О. Волох наголошує, що на сьогодні наявна тенденція запровадження додаткових умов реалізації прав і свобод людини й громадянина, що відбувається через призму необхідності розвитку технологій електронного урядування саме для забезпечення реалізації прав і свобод громадян [4]. А на думку Р. Гребі заступника міністра освіти України, використання електронних систем виступає одним зі способів дебюрократизації процесу управління освітою, що розпочалося у 2017 році шляхом переходу на систему електронного документообігу в Міністерстві освіти та науки України. При цьому технічну базу для цього надали Американські ради в рамках проекту міжнародної технічної допомоги USAID, а основу для програмного забезпечення – Адміністрація президента [5].

Загалом правову основу сфери електронного урядування, за даними Державного агентства з питань електронного урядування України, наразі, складає більше вісімдесяти двох нормативно-правових актів, серед яких переважна більшість є підзаконними та відомчими. В той же час правове регулювання електронного урядування на концептуальному рівні у частині вироблення зразкових стандартів та процедур запровадження електронних сервісів та послуг, зокрема у діяльності органів виконавчої влади, у числі органів Міністерства внутрішніх справ відображено у положеннях:

- Концепції формування системи національних електронних інформаційних ресурсів, затвердженої розпорядженням КМУ від 05.05.2003 № 259-р;
- Концепції створення та функціонування інформаційної системи електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів, схваленої розпорядженням КМУ від 05.09.2012 р. № 634-р;
- Плану заходів щодо реалізації Концепції створення та функціонування інформаційної системи електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів, затвердженого розпорядженням КМУ від 11.07.2013 р. № 517-р;
- Концепції розвитку системи електронних послуг в Україні, схваленої розпорядженням КМУ від 16.11.2016 р. № 918-р;
- Концепції розвитку електронного урядування, схваленої розпорядженням КМУ від 20.09.2017 р. № 649-р;
- Концепції розвитку електронної демократії в Україні, схваленої розпорядженням КМУ від 08.11.2017 р. № 797-р;
- Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки, схваленої розпорядженням КМУ від 17.01.2018 р. № 67-р.

Крім того, законодавчу основу електронного урядування формують Закони «Про інформацію», «Про телекомунікації», «Про доступ до публічної інформації», «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки», «Про Концепцію Національної програми інформатизації», «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про електронні довірчі послуги», «Про адміністративні послуги».

Базовим офіційним документом який містить чітку стратегію впровадження електронного урядування (мету, проблеми, напрями, заходи, очікувані результати) у сфері публічного адміністрування, подальшого удосконалення організації діяльності адміністративних органів у контексті міжвідомчої, громадської та бізнесової координації, виступає Концепції розвитку електронного урядування в Україні.

У Концепції розвитку електронного урядування окреслено першочергові проблеми, які потрібно вирішувати, а саме: недостатній рівень єдиної координації, контролю та взаємодії замовників завдань і проектів у сфері інформатизації та розвитку електронного урядування; економічна криза, що призвела до зменшення обсягу фінансування завдань та проектів у сфері розвитку електронного урядування; низька якість, ефективність та результативність реалізації проектів і завдань у зазначеній сфері; несформованість та недосконалість нормативно-правової бази, що регулює сферу розвитку електронного урядування; низька

якість управління розробленням, впровадженням, підтримкою функціонування та розвитком інформаційно-телекомунікаційних систем (бази даних, реєстри тощо) та ресурсів (центри обробки даних, телекомунікаційні мережі тощо) органів влади; несформованість базової інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури електронного урядування як техніко-технологічної основи для реалізації всіх проектів і завдань у зазначеній сфері; відсутність автоматизованого обміну даними та інтеперабельності між інформаційно-телекомунікаційними системами органів влади; недостатній рівень інформаційної безпеки та захисту інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах органів влади; низькі темпи запровадження електронних форм взаємодії між органами влади і фізичними та юридичними особами, зокрема надання електронних послуг та доступу до відкритих даних; нерегульованість питання електронної ідентифікації та автентифікації фізичних та юридичних осіб під час взаємодії з органами влади; низькі темпи розвитку внутрішніх систем електронного документообігу та сучасних інформаційно-аналітичних інструментів підтримки прийняття управлінських рішень; недостатній рівень готовності державних службовців та працівників органів місцевого самоврядування, фізичних та юридичних осіб до запровадження і використання інструментів електронного урядування; цифрова нерівність у використанні інформаційно-комунікаційних технологій між органами влади на центральному та місцевому рівні; недостатній рівень участі громадян та контролю у зазначеній сфері [1].

Відтак задля досягнення мети та завдань Концепції, а також вирішення окреслених вище проблем Уряд розробив напрями реалізації та план заходів систематизувавши їх в залежності спрямування відповідного напрямку.

Перший напрям – модернізація публічних послуг та розвиток взаємодії влади, громадян і бізнесу за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Відповідний напрям передбачає:

перше, *розвиток електронних послуг* шляхом запровадження електронних послуг, у тому числі адміністративних, в усіх сферах суспільного життя, а також надання інтегрованих електронних послуг за життєвими та бізнес-ситуаціями, реалізацію принципу єдиного вікна (“one-stop-shop”) через забезпечення розвитку та функціонування Єдиного державного порталу адміністративних послуг як єдиної точки доступу фізичних та юридичних осіб до електронних послуг, розвитку електронних публічних закупівель, електронних договорів і рахунків, електронних аукціонів та стимулювання використання електронних послуг фізичними та юридичними особами;

друге, *розвиток відкритих даних* за рахунок формування та розвитку інфраструктури відкритих даних на базі єдиного державного веб-порталу відкритих даних, інтегрованих з ним інших веб-порталів відкритих даних, публічних інтерфейсів прикладного програмування (API), відкритих стандартів та форматів, оприлюднення та регулярного оновлення наборів даних у формі відкритих даних відповідно до суспільного інтересу, кращих світових практик, встановлених вимог щодо якості даних і відкритості та прозорості діяльності, стимулювання розвитку на базі відкритих даних загальнодоступних проектів і сервісів (соціальних, громадських, медійних та комерційних), у тому числі у співпраці з органами влади, для підвищення відкритості та ефективності їх діяльності, надання якісних послуг та розвитку інноваційного бізнесу;

третє, *розвиток електронних інструментів залучення громадян*, а саме розвитку інституту електронних звернень та електронних петицій, інструментів “відкритий бюджет”, “громадський бюджет”, он-лайн обговорення проектів нормативно-правових актів та інших інструментів участі громадян у прийнятті управлінських рішень, запровадження електронних форм зворотного зв’язку на офіційних веб-сайтах органів влади, у тому числі тематичних, для отримання якісного зворотного зв’язку з різних питань, широке залучення громадських об’єднань та профільних асоціацій до планування розвитку та моніторингу стану розвитку електронного урядування, стимулювання використання електронних інструментів залучення громадян та підтримка громадських ініціатив у сфері електронного урядування;

четверте, *розвиток електронної ідентифікації та довірчих послуг*, зокрема розвитку електронних довірчих послуг відповідно до вимог Регламенту (ЄС) № 910/2014 Європейського Парламенту та Ради від 23 липня 2014 р. про електронну ідентифікацію та довірчі послуги для електронних транзакцій в межах внутрішнього ринку та про скасування Директиви 1999/93/ЄС), сприянню наповненню єдиного демографічного реєстру та поширенню паспортів громадянина України у формі ID-карти, розвитку існуючих та запровадження нових схем і засобів електронної ідентифікації та встановлення рівнів довіри до них (у тому числі Mobile ID, Bank ID), реалізації принципу “single-sign-on” шляхом впровадження інтегрованої системи електронної ідентифікації та автентифікації і повторного використання в інформаційно-телекомунікаційних системах органів влади.

Другий напрям – модернізація державного управління за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Для реалізації відповідного напрямку заплановано:

перше, *розвиток електронної взаємодії* через запровадження системи електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів, розвитку електронної взаємодії суб'єктів владних повноважень на базі системи електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів, у тому числі підключення базових державних реєстрів і баз даних, центрів надання адміністративних послуг, а також розвитку транскордонної електронної взаємодії, розвитку організаційної, технічної та семантичної інтероперабельності інформаційно-телекомунікаційних систем органів влади, у тому числі поширення унікального номера запису в реєстрі єдиного демографічного реєстру для зв'язування даних в різних державних реєстрах та базах даних;

друге, *розвиток електронного документообігу* систем внутрішнього електронного документообігу в органах влади та системи електронної взаємодії органів виконавчої влади, запровадження державного електронного архіву та електронних архівів органів влади і визначення порядку передачі електронних документів в державний електронний архів та порядку їх архівного зберігання, визначення порядку приймання-передачі електронних документів до державних архівних установ, архівних установ районних держадміністрацій та міських рад та визначення вимог до формату уніфікованого інформаційного об'єкта, що призначений для обміну електронними документами;

третє, *здійснення електронного урядування базовими галузями та підтримка пріоритетних реформ* шляхом запровадження інформаційно-телекомунікаційних систем підтримки прийняття управлінських рішень та автоматизації адміністративних процесів (зокрема з використанням перспективних геоінформаційних технологій, Інтернету речей, технологій опрацювання даних великих обсягів (Big Data) і Blockchain у різних сферах публічного адміністрування). Як приклад у сфері охорони прав і свобод людини у частині запровадження єдиної інформаційної системи МВС, національної системи викликів екстрених оперативних служб та інших служб життєзабезпечення за єдиним безоплатним телефонним номером 112, розвитку єдиного демографічного реєстру.

Третій напрям – управління розвитком електронного урядування, що передбачає:

перше, *формування базової інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури електронного урядування* у частині запровадження, розвитку та взаємодії державних інформаційних та інформаційно-телекомунікаційних систем електронної взаємодії органів виконавчої влади, електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів, інтегрованої системи електронної ідентифікації та аутентифікації, електронного кабінету громадянина, веб-порталу електронного урядування gov.ua, у тому числі єдиний державний веб-портал відкритих даних та єдиний державний портал адміністративних послуг, спеціально захищених мереж передачі даних, у тому числі національної системи конфіденційного зв'язку, захищеної електронної пошти, захищеного центру обробки даних, у тому числі з використанням хмарних технологій, формування базових державних реєстрів, оцифрування паперових носіїв, та покращення якості даних в державних реєстрах;

друге, *підвищення ефективності управління розвитком електронного урядування* через забезпечення ефективної роботи Міжгалузевої ради з питань розвитку електронного урядування, аналізу та систематизація нормативно-правової бази з питань електронного урядування, інформаційно-комунікаційних технологій на предмет їх дієвості та досягнення задекларованої мети та стратегічних цілей, актуалізації та розробці нових нормативно-правових актів з питань електронного урядування, інформаційно-комунікаційних технологій, інформаційного суспільства та електронних адміністративних послуг, запровадження надійного захисту персональних даних та прав на приватність особи з метою зміцнення довіри до он-лайн середовища, модернізації і забезпечення виконання Національної програми інформатизації та регіональних програм інформатизації, запровадження проектного підходу до реалізації проектів у сфері електронного урядування та стандартів управління інформаційними системами, гармонізації та запровадження міжнародних стандартів у сфері інформаційних технологій, формування ефективної системи управління проектами з інформатизації та електронного урядування в органах влади, у тому числі вимог до розроблення, оцінки інвестицій та результативності таких проектів, визначення єдиних правил та вимог до створення, ведення і функціонування державних електронних інформаційних ресурсів та запровадження національного реєстру електронних інформаційних ресурсів, розвитку міжнародного співробітництва та інтеграція до загальноєвропейських проектів з розвитку електронного урядування;

забезпечення захисту інформації в державних електронних інформаційних ресурсах, сприяння підвищенню готовності фізичних та юридичних осіб до використання інструментів електронного урядування; сприяння популяризації електронного урядування в Україні [1].

В результаті реалізації заходів Концепції, Уряд планує досягти наступні цілі та результати, зокрема:

- підвищити ефективність роботи органів влади і досягти якісно нового рівня управління державою, що базується на принципах результативності, ефективності, прозорості, відкритості, доступності, довіри та підзвітності;

- покращити якість надання публічних послуг фізичним та юридичним особам відповідно до європейських вимог, а також забезпечити необхідну мобільність і конкурентоспроможність громадян та суб'єктів господарювання в сучасних економічних умовах;

- мінімізувати корупційні ризики під час виконання владних повноважень;

- покращити інвестиційну привабливість, діловий клімат та конкурентоспроможність країни;

- стимулювати соціально-економічний розвиток в Україні [1].

Загалом сфера адміністративних послуг регламентована у положеннях закону «Про адміністративні послуги». Проте як вказано у Концепція розвитку системи електронних послуг в Україні, з невинним розвитком інформаційного суспільства виникає необхідність та потреба у розвитку сфери електронних послуг, як адміністративних та інших публічних послуг, що надається суб'єкту звернення в електронній формі за допомогою засобів інформаційних, телекомунікаційних, інформаційно-телекомунікаційних систем [6].

Відтак, електронна послуга виступає одним із засобів практичного втілення електронного урядування, яка передбачає використання електронних сервісів, в числі електронних кабінетів, електронних цифрових підписів на офіційних веб-порталах органів публічної адміністрації.

Важливе місце у організаційному плані надання адміністративних послуг, в тому числі е-послуг, органами МВС відіграють сервісні центри МВС, а саме головний, регіональні та територіальні.

Правове регулювання сфери надання адміністративних послуг органами Міністерства внутрішніх справ здійснюється на підзаконному рівні, здебільшого відомчими наказами МВС. Загальний перелік послуг, в тому числі адміністративних, які надаються структурними підрозділами Міністерства внутрішніх справ, Національної поліції, Державної міграційної служби затверджено постановою Кабінету Міністрів України [7]. В свою чергу, сервісні центри МВС надають як і адміністративні так і інші послуги, що загалом охоплюються терміном сервісні. Ще у 2015 році КМУ було внесено до парламенту законопроект «Про сервісні послуги та сервісні центри Міністерства внутрішніх справ України» [8], у положеннях якого сервісна послуга пропонувалася розглядатися як результат здійснення центром з надання сервісних послуг повноважень, визначених цим Законом, спрямований на задоволення потреб фізичних та юридичних осіб, які, в свою чергу, включають адміністративні послуги та інші послуги, що надаються центром з надання сервісних послуг.

На сайті Головного сервісного центру МВС колонки (розділи) «Послуги», «Кабінет водія» функціонують як електронні сервіси, заходячи в які можна отримати низку послуг в он-лайн режимі, тобто е-послуги. Зокрема зареєструвавши власний «Електронний кабінет водія» ви отримуєте доступ до наступних е-послуг:

- отримання інформації про технічні характеристики (по VIN-коду), право власності, історію авто свого транспортного засобу;

- перевірку відомостей про обтяження на транспортний засіб;

- одержання інформації про адміністративні правопорушення, в тому числі порушення правил дорожнього руху, сплата штрафу за відповідні порушення;

- перегляд інформації про своє посвідчення водія національного, міжнародного зразків;

- запис в чергу на отримання послуги в сервісному центрі МВС (виключно у сервісних центрах МВС, в яких є електронна черга);

- перевірка вільності бажаного номерного знаку.

Також на сайті ГСЦ МВС можна скористатися іншими безкоштовними е-сервісами які надають доступ до таких е-послуг:

- отримання та перевірки статусу довідки про відсутність судимості;

- перевірки документів для виїзду за кордон на транспортний засіб;

- перевірки свідоцтва про реєстрацію транспортного засобу;
- тестування на онлайн тренажері з перевірки знань правил дорожнього руху.

Отже, на даний час, користуючись веб-сайтом ГСЦ МВС можна отримати низку е-послуг, зокрема шляхом онлайн-сервісів таких як: «Електронний кабінет водія», «Сервіс перевірки документів для виїзду за кордон на транспортний засіб», «Сервіс перевірки свідоцтва про реєстрацію транспортного засобу», «Онлайн тренажер з перевірки знань ПДР».

Таким чином, виходячи із правової основи та стратегічного бачення розвитку сфери електронного урядування в Україні, аналізу практики надання електронних послуг сервісними центрами Міністерства внутрішніх справ, резюмуємо наступне:

перше, розвиток електронного урядування в Україні відбувається в контексті інформатизації суспільства, удосконалення порядків надання адміністративних послуг, усунення бюрократичної та корупційної складових, та передбачає застосування інформаційно-телекомунікаційних технологій в організацію діяльності органів публічного адміністрування;

друге, Міністерство внутрішніх справ України є одним із органів виконавчої влади, яке активно впроваджує е-технології в порядки надання публічних послуг сервісними центрами шляхом розробки он-лайн-сервісів по наданню е-послуг;

третє, надання е-послуг через е-сервіси слугує отриманню необхідної документації та інформацію, зокрема з реєстрів у цілодобовому режимі не виходячи із власного кабінету, надаючи змогу ефективніше планувати та використовувати власний робочий час. Свідченням цього виступає вже запроваджений е-сервіс «Електронний кабінет водія».

References:

1. *Pro skhvalennia Kontseptsii rozvytku elektronnoho uriaduvannia v Ukraini: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 20.09.2017 r. № 649-p* [On approval of the Concept of e-Government Development in Ukraine: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated September 20, 2017 No. 649-p]. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-%D1%80> .(In Ukrainian)
2. *E-uriaduvannia – kliuch do reform v Ukraini* [E-governance is the key to reforms in Ukraine]. URL: <https://www.e.gov.ua/ua/news/e-uryaduvannya-klyuch-do-reform-v-ukrayini>. (In Ukrainian)
3. *E-governance vzhe sohodni: yak rozvyvaietsia elektronne uriaduvannia v Ukraini* [E-governance today: how is e-government developing in Ukraine]. URL: <https://evo.business/e-governance-vzhe-sogodni-yak-rozvivayetsya-elektronne-uryaduvannya-v-ukra%D1%97ni/>. (In Ukrainian)
4. *Henezys elektronnoho uriaduvannia v Ukraini* [Genesis of e-government in Ukraine]. URL: <http://www.pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/2/24.pdf>. (In Ukrainian)
5. *Elektronne vriaduvannia-2017: dosiahnennia i perspektvyv* [E-Governance 2017: Achievements and Prospects]. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2018/01/9/7167821/>. (In Ukrainian)
6. *Pro skhvalennia Kontseptsii rozvytku systemy elektronnykh posluh v Ukraini: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 16.11.2016 r. № 918-p* [On Approval of the Concept for the Development of the Electronic Services System in Ukraine: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated November 16, 2016 No. 918-p]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/918-2016-%D1%80>. (In Ukrainian)
7. *Pro zatverdzhennia pereliku platnykh posluh, yaki nadaiutsia pidrozdilamy Ministerstva vnutrishnikh sprav, Natsionalnoi politsii ta Derzhavnoi mihratsiinoi sluzhby, i rozmiru platy za yikh nadannia: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 04.06.2007 # 795* [On approval of the list of paid services provided by the departments of the Ministry of Internal Affairs, the National Police and the State Migration Service, and the amount of fee for their provision: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated June 4, 2007 No. 795]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/795-2007-%D0%BF>. (In Ukrainian)
8. *Pro servisni posluhy ta servisni tsentry Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrainy: Proekt zakonu Ukrainy* [On the service and service centres of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine: Draft Law of Ukraine]. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=2567&skl=9. (In Ukrainian)

Состояние электронного управления в Украине на примере предоставления е-услуг главным сервисным центром Министерства внутренних дел

Рыбинская Анна Петровна, e-mail: vsk22@ukr.net
Государственный научно-исследовательский институт
Министерства внутренних дел Украины, Украина

Аннотация: в статье исследовано электронное управление в Украине через призму имеющегося состояния правового обеспечения и практик предоставления электронных услуг сервисными центрами Министерства внутренних дел. Раскрыто дефиниции терминов «электронное правительство» и «электронная услуга» в плоскости анализа положений Концепции развития электронного управления в Украине и Концепция развития системы электронных услуг в Украине. Проанализировано стратегию внедрения электронного управления, регламентированную Концепцией развития электронного управления на предмет определенных проблем, которые подлежат решению, направлений и мероприятий реализации и ожидаемых результатов. Констатировано, что электронная услуга выступает средством практического воплощения электронного управления, что предполагает использование электронных сервисов, электронных кабинетов, электронных цифровых подписей на официальных веб-порталах органов публичной администрации. Рассмотрены электронные сервисы и электронные услуги, предоставляемые на сайте Главного сервисного центра Министерства внутренних дел.

Ключевые слова: электронное управление, е-услуги, э-сервисы, концепция, сервисные центры, административные услуги, Министерство внутренних дел Украины

Philosophical Bases of the Investigation of the Concept of Psychiatric Purpose

Ganna M. Sobko

Odessa State University of Internal Affairs Odessa, Ukraine
e-mail: annuta@ukr.net

Abstract: The article contains a philosophical and methodological analysis of the concepts of mental violence, defines the theoretical foundations and suggests additions to the existing definitions. The study yielded a number of new data on the signs of psychological violence and the mechanisms of formation of these signs based on the knowledge gained, and the article considers the scientific points of view of various philosophers regarding the concept of mental violence. Based on the considered philosophical views, the most important features are highlighted and the definition of mental violence is proposed. Philosophical and ideological methods include various philosophical, ideological approaches, concepts on which legal scholars base their scientific research. It can be one or another direction of materialistic or idealistic philosophy: dialectical materialism, positivism, phenomenology, hermeneutics, structuralism, etc. As a rule, methodological pluralism is typical for the legal science of many countries, according to which every researcher is free to choose philosophical and worldview methods on the basis of which he will conduct his research.

The methodological role of the philosophical and legal discourse follows from the role that philosophical knowledge plays in relation to most of the specific sciences. Knowledge of the meaning and purpose of law, produces a philosophy of law, sets directions in the study of specific legal forms and serves as the basis of the general theory of law.

Keywords: philosophy, mental abuse, mental and physical abuse, violence, mental coercion

Філософія проявляє себе в ролі методології пізнання права таким чином, що розробляє і пропонує систему принципів, методів і понять, які необхідні загальній теорії права і які остання самостійно виробити не в змозі. Тобто, філософія виступає як методологія теорії права, а по відношенню до конкретних юридичних дисциплін її методологічна участь здійснюється опосередковано, через позитивне вчення про право.

Головний методологічний сенс філософії по відношенню до юриспруденції втілюється в тому, що філософія вказує на існування двох принципово різних підходів до розуміння механізмів теоретичного пізнання, дає їх характеристику і розповідає про наслідки прийняття того чи іншого з них.

Перший підхід полягає в розумінні пізнання як відображення існуючої поза пізнанням суб'єкта об'єктивної реальності. Другий підхід, що затвердився в філософії після Канта, розглядає пізнання як конструювання об'єкта пізнання суб'єктом, що пізнає, крізь призму практичних інтересів останнього. Якщо в першому випадку знання виходить максимально об'єктивним через виключення будь-якої суб'єктивності з процесу пізнання і його результатів, то в другому знання, навпаки, обтяжене ціннісними уподобаннями суб'єкта. Кращий вихід з цієї дихотомії бачиться філософією на шляху включення суб'єкта в процес пізнання, що не повинно привести, однак, до порушення принципу об'єктивності істини.

Філософія виробляє такі загальнотеоретичні принципи пізнання, як об'єктивність, всебічність, доповнення, принцип активності суб'єкта і деякі інші, які може і повинна використовувати теорія права. Детальну формальну характеристику цих принципів і їх змістовний аналіз можна знайти в будь-якому підручнику з філософії та методології науки.

Філософія не займається створенням спеціальних правових категорій. Це справа теорії права. Але оскільки право включено в систему соціальних відносин та інститутів, безпосередньо пов'язане з буттям людини, теорія права користується понятійним апаратом, які розробляються філософією і мають універсальне значення. Зокрема, одним з таких понять, яким користується юридична наука, є поняття «насилля».

Категорія «насилля» розглядається в різних аспектах: історичному, соціологічному, психологічному, юридичному, антропологічному, біологічному, політичному. У цьому контексті справедливо наголошує А. О. Йосипів, що «насилля» слід відносити до так званих загальнонаукових понять, які відіграють інтегративну роль, поєднуючи навколо себе (синтезуючи, акумулюючи в собі) результати досліджень різноманітними науками різних видів агресії або насильства [1, с. 62].

Перша тематизація насилля у філософському дискурсі належить Гераклітові, у його знаменитому 29-му фрагменті читаємо: "Війна [polemos] – батько всіх, цар усіх: одних вона повідомляє богами, інших – людьми, одних творить рабами, інших – вільними" [2, с. 202].

Гераклітовський *polemos* можна розглядати не тільки як онтологічний постулат, але і як елемент діалектики. Діалектичний аспект більше акцентований в Емпедокла, що доручив керування рухливістю сущого любові [*philia*] і ворожнечі [*neikos*] [2, с. 358-359]. Конфлікт консолідований у вищу гармонію світової всеєдності. Як писав Гельдерлін: "Всі дисонанси життя - тільки сварки закоханих. Примирення таїться в самому розбраті, і все роз'єдане з'єднується знову" [3, с. 430].

Аристотель розглядав силу [*dynamis*] як свого роду категорію категорій, фундаментальну категорію всього сущого. Зрозуміло, сила не тотожна насиллю; про останнє мовлення заходить тільки тоді, коли при зіткненні суверенних сил має місце подолання однієї сили іншої. Насилля розуміється Аристотелем як природна необхідність і фізична закономірність: "Насилля та примус, а таким є те, що заважає й перешкоджає в чому-небудь, всупереч бажанню й власному рішенню. Справді, насилля називається необхідністю; тому воно й тяжко" [4, с. 151].

Якщо вільні античні філософи експлікували переважно "силовий" бік насилля, то представники середньовічної філософії виявили інший, "авторитетний" аспект насилля, пов'язаний з компетентністю, здатністю розпоряджатися, умінням наполягти на своєму. У силу того, що схоластична філософія була можлива тільки на правах служниці теології й світоглядна позиція філософа неминуче виявлялася визначена християнськими догматами, схоластам дісталася завдання теодицеї, у рамках якої й проходила у часи Середньовіччя розробка проблематики насилля. Августин і Фома Аквінський стали тими, хто дав проблемі зла в створеному Богом світі задовільне рішення; перший - на базі неоплатонічної філософської традиції [5, с. 107-120], другий - на базі аристотелевської [6, с. 66-73].

Подібно тому, як у політичній традиції мається на увазі, що в державі здійснюється перехід від насилля до влади й права через монополізацію насилля, у традиції релігійно-християнській будь-яке вихідне від Бога насилля розглядається як конструктивне й легітимне. Метафізична прірва між "градом земним" і "градом Божим" не порушує структурно-функціональної єдності насилля. Новоевропейська зміна філософської парадигми відбилася й на проблематиці насилля, розгляд якої було перенесено з області онтології й метафізики в сферу політичної філософії у працях Т. Гоббса [7, С. 567], Д. Локка [8, С 376], Ж.-Ж. Руссо [9, 287].

Т. Гоббс у трактаті "Левіафан" розробив теорію суспільного договору. На думку філософа, без суспільного договору люди не здатні до мирного співіснування у силу природної ворожнечі друг до друга, "боротьби всіх проти всіх". Монополізуючи насилля, державна влада робить всі інші форми насилля незаконними й тим самим рятує суспільство від небезпеки зникнення в хаосі неконтрольованого тотального насилля [7, с. 94-98].

Д. Локк в "Двох трактатах про правління" доповнив цю теорію ідеєю існування природних прав людини, до яких він відносив право на життя, волю, власність. Замах на природні права людини є насилля, нейтралізація якого є необхідною функцією державної влади, у першу чергу - її виконавчої галузі [8, с. 263-270]. Ж.-Ж. Руссо ввійшов в історію політичної думки як автор знаменитого "Суспільного договору", у якому було дано теоретичне обґрунтування цивільного суспільства, заснованого на волі й безумовній рівності юридичних прав громадян [9, с. 85-98]. Новий стиль філософського мислення привів до вироблення розвиненого юридичного мислення насилля, основні постулати якого й понині залишаються непорушними підставами конституційного права будь-якого цивілізованого суспільства. Новоевропейські політико-філософські розробки проблематики насилля одержали свій розвиток у працях представників німецької класичної філософії.

У трактаті "До вічного миру" І. Кантом уперше був висловлений згогад про об'єктивну закономірність, що веде до встановлення вічного миру, про неминучість створення на мирних засадах союзу народів. Тут відбувається те ж, що й з окремими людьми, що поєднуються в державу, щоб перешкодити взаємному винищуванню. Держави змушені будуть "вступити в союз народів, де кожна, навіть сама маленька, держава могла б очікувати своєї безпеки й прав не від своїх власних сил, а винятково від такого великого союзу народів" [10, с. 285].

Інший представник німецької класичної філософії І. Гердер вважає, що угода, укладена в умовах ворожих відносин між державами, не може бути надійною гарантією миру. Для досягнення вічного миру необхідно моральне перевиховання людей. Гердер висуває ряд принципів, за допомогою яких можна виховати людей у дусі справедливості й людяності; у їхньому числі відразу до війни, менше шанування військової слави: "Усе ширше треба поширювати переконання в тім, що геройський дух, виявлений у завойовницьких війнах, є вампір на тілі людства й аж ніяк не заслуговує тої слави й поваги, які відплачують йому за традицією, що йде від греків, римлян і варварів" [11, с. 360].

Різким дисонансом тут звучить голос Гегеля. Абсолютизуя примат загального над одиничним, роду над індивідом, він думав, що війна здійснює історичний вирок цілим народам, які не пов'язані з

абсолютним духом. По Гегелю, війна - двигун історичного прогресу, "війна зберігає здорову моральність народів у їх індиференції стосовно визначеностей, до їхньої звичності й укорінення, подібно тому, як рух вітру охороняє озера від гниття, що загрожує їм при тривалому затишку, так само як народам - тривалий або, тим більше, вічний мир" [12, с. 289].

Послідовники Гегеля по-різному оцінювали роль насилля у світовій історії. Є. Дюрінг, що претендував на обґрунтування соціалізму, альтернативне запропонованому К. Марксом і Ф. Енгельсом, у полеміці з ними критикував їх за недооцінку ролі насилля в історії: "деякі з новітніх соціалістичних систем <...> затверджують, що форми політичного підпорядкування як би виростають із економічних станів". Відкидаючи цей марксистський погляд, Дюрінг намагався обґрунтувати положення, що "первинне все-таки варто шукати в безпосередньому політичному насиллі, а не в непрямій економічній силі" [13, с. 162].

У роботі " Анти-Дюрінг" Ф. Енгельс рішуче відкидає цю абсолютизацію насилля, підкреслюючи, що приватна власність на засоби виробництва виникла "в інтересах підвищення виробництва й розвитку обміну, – отже, згідно з економічними причинами. Насилля не грає при цьому ніякій ролі" [13., с. 166]. Спростовуючи теорію насилля Дюрінга, Ф. Енгельс підкреслює видатне історичне значення революційного насилля.

Отже, проблема насилля в рамках марксистського навчання є насамперед і головним чином проблемою революційного насилля. Відношення основоположників марксизму до питання про насильницьку революцію перетерпіло істотну еволюцію. Якщо на початку свого шляху Маркс і Енгельс вважали насильницьку революцію безумовною необхідністю, то надалі, осмислюючи історичні перспективи, що виникають у ході завершення буржуазнодемократичних перетворень, основоположники марксизму поступово приходять до визнання можливості іншого шляху до посткапіталістичного суспільства, тобто мирних соціалістичних перетворень.

Про двозначне, невизначене відношення основоположників і послідовників марксизму (як радикальної, комуністичної, його галузі, так і більш помірної, соціал-демократичної) до проповідуваної ними доктрини соціальної революції й, пов'язаного з нею насилля, писав К. Поппер, що вважав подібну двозначність неминучим наслідком критикуемого їм історичистського підходу до суспільних явищ [14, с. 335-343].

Є думка, що В. І. Ленін не визнавав еволюції поглядів Маркса й Енгельса щодо питання про насильницьку революцію. "Великі питання в житті народів вирішуються тільки силою" [15, с. 123]. Цьому ленінському положенню зі статті "Дві тактики соціал-демократії в демократичній революції", написаної їм під час першої російської революції 1905 р., призначено було до кінця 80-х років ХХ ст. стати партійною догмою.

Сучасний російський філософ Т. І. Ойзерман зауважує у зв'язку із цим, що "матеріалістичне розуміння історії, що надає вирішальне значення розвитку продуктивних сил суспільства, принципово несумісне з теорією насилля, що є різновидом ідеалістичної інтерпретації історичного процесу. Ленін був, безсумнівно, супротивником ідеалізму, але властива йому сугуба переоцінка ролі революційного насилля в історії є поступкою ідеалістичному розумінню історії" [16].

На початку ХХ століття видатний французький ідеолог революційного синдикалізму Ж. Сорель в "Міркуваннях про насилля" виступив з апологією пролетарського насилля й героїчної моралі. Сорель відкидає парламентський соціалізм, що перетворив класову боротьбу в знаряддя торгу заради досягнення дрібних матеріальних вигід. Класова боротьба, пролетарське насилля, на думку Сореля, мають більш високе призначення - тотальне відновлення суспільства шляхом прямої дії пролетаріату.

Сорель задається питанням: "Чи не полягає відома частка недомислу в тім замилюванні, з яким наші сучасники ставляться до м'якосердя?" Його відповідь однозначна: гуманізм, м'якосердя лише заохочують шахрайство й хитрості, розповсюджені в ринкових суспільствах. Він заперечує думку про те, що сучасні суспільства в змісті моральності мають переваги перед традиційними: насправді просто змінився тип злочинів, неймовірно зросли серед них ті, які засновані на хитрості, і ця їхня масовість викликала поблажливе до них відношення. Жорстокість морально чистої людини, за словами Сореля, більше благодійна для морального клімату епохи, аніж м'якосерде потурання шахрайству, утилітаризму, погоні за вигодою.

Тільки боротьба за високі неутилітарні цілі (соціалізм) може відродити моральність у суспільстві: "Насиллю соціалізм зобов'язаний тими високими моральними цінностями, завдяки яким він несе порятунок сучасному світу" [17, с. 55]. Не дивно, що декількома десятиліттями пізніше фашисти, яких ріднить із Сорелем антидемократизм і антиінтелектуалізм, використовували його риторику насилля у своїх ідеологічних цілях.

Початок ХХ століття було ознаменовано появою безлічі філософських, публіцистичних і художніх творів, у яких насилля з'являлося в черзі яскравих образів як втілення самої творчої сили природи. Вражає вже один список тих, хто вніс свою лепту в розробку якщо не апологетики, то, принаймні, міфології насилля. Крім вищезгаданого Ж. Сореля, можна назвати В. Парето, В. Зомбарта, Е. Юнгера, Б. Брехта, М. Бакуніна, В. Леніна, Л. Троцького, А. Мальро, А. Монтерлана, О. Блока, Г. д'Анунціо та багатьох інших, чії здобутки стали своєрідною інтелектуальною увертюрою до такого розгулу насилля світових війн і революцій, якого ніколи не знала людська історія.

За словами французького історика Ф. Фюре, "якщо скласти загальний список знаменитих авторів, які в різний час були комуністами або співчували комунізму, були фашистами або співчували фашизму, то ми одержимо теперішній Готський альманах інтелектуальної, наукової та літературної еліти" [18, с. 20].

На думку німецького філософа Х. М. Енценсбергера, новою формою насилля, характерною для постіндустріальних суспільств, є довільне, безцільне насилля, що обходиться без ідеологічної мотивації, і спрямоване проти будь-кого. Х. М. Енценсбергер визначає подібне насилля як "молекулярну громадянську війну". Він знаходить її всюди, насамперед у метрополіях. "Що тут і там насамперед впадає в око, це, з одного боку, аутизм злочинців, з іншого, - їхня нездатність відрізнити руйнування від саморуйнування. У сучасних громадянських війнах зникає будь-яка легітимізація. Насилля повністю звільнилося від ідеологічної мотивації". Це щось начебто "колективного божевілля", що уникає всякої прогностичності, те, де пасує політика: "У світі, де полохають живі бомби, залишається лише негативна утопія - Гобсів міф про боротьбу всіх проти всіх" [19, с. 18].

Проведене дослідження виявило певні закономірності генезису філософських підходів до проблематики насилля:

- античні поети й філософи приділяли переважну увагу онтології насилля, що розумілося ними як невід'ємний елемент світового порядку;
- представники патристики й схоластики, світоглядні позиції яких були детерміновані церковними догматами, розробляли проблематику насилля в рамках метафізичної проблематики теодицеї;
- новоевропейські мислителі перенесли аналіз феномена насилля з області онтології в сферу політичної філософії, заклавши основи правового підходу до розуміння насилля, що і понині займає переважне місце як у філософському, так і в повсякденному мисленні;
- представники німецької класичної філософії збагатили новоевропейську традицію розуміння насилля етичними підходами, при цьому продовжуючи розробку проблематики насилля в політичному аспекті;
- зусиллями провідних представників культурної та політичної еліти другої половини ХІХ-початку ХХ століття насилля було возвеличено, міфологізоване та інкорпороване в тоталітарні ідеології нацизму, фашизму й комунізму;
- постмодерністські мислителі довели до досконалості риторику дезавування різних форм репресивності.

Проте особливу цікавість викликає розмежування фізичного насилля від психічного. З цього питання варто звернути увагу на думки І.А. Ільїна, праці та погляди якого з цих питань не втратили вагомості та актуальності.

Ільїн розрізняє психічне і фізичне примушування. Коли людина внутрішньо змушує себе, спонукає до якихось зусиль, такий душевний стан він назвав самопримушуванням; фізичне самопримушення зазвичай буває пов'язане з психічним, тому що людина «посилюється душевно, щоб примусово викликати в собі відомі тілесні стани ... Такий стан можна позначити терміном самопримус. Змушувати інших можливо також в психічному і в фізичному порядку» [20, С. 396].

Філософ виділяє види психічного примусу - наказ і заборона, «який звертається до вольової енергії духу», що підкріплює їх, психічна ізоляція (розрив відносин, виключення з клубу) і загроза будь-якого характеру. Їх сутність полягає в «душевному тиску на волю людини», який має спонукати його власну волю до «відомого рішення», «видозмінити мотиваційний процес в душі того, кого змушують». Таке «психічне змушування прагне, не обмежуючи зовнішню свободу людини, спонукати її до того, щоб вона сама вирішила зробити щось і не робити чогось. Такий вплив спонукає і примушує людину, підходячи до неї «ззовні», звертаючись до її душі і духу, тому можна домовитися називати його психічним примусом».

Льїн підкреслює, що при фізичному впливі на інших виникають «неминучі психічні наслідки для змушеного - починаючи від неприємного відчуття (при поштовху) і почуття болю (при катуванні) і кінчаючи неможливістю робити що завгодно (при ув'язненні в тюрмі) і нездатністю бажати або робити що б то не було (при смертній карі)». При цьому відбувається придушення волі, відсутній вибір поведінки на свій розсуд: людина, що фізично примушується іншим, має всього два результати, які позбавляють його від цього зовнішнього тиску: лицемірство і смерть. Першу ситуацію філософ пропонує називати не фізичним примусом, а фізичним примушуванням; від такої особи можуть вимагати вчинення дії і шляхом «фізичного примусу», так і бездіяльності, шляхом «фізичного заходу» [20, С. 397.].

Ще в ті часи Льїн писав: «... було б глибокою духовною помилкою прирівняти всяке примушування - насильству ... У самому слові «насилля» вже ховається негативна оцінка: «насилля» є діяння довільне, необґрунтоване, обурливе; «насилник» є людина, хто робить переступ рамки дозволеного, нападник, гнобить, - гнобитель і лиходій. Проти «насилства» треба протестувати, з ним слід боротися ... Доводити «допустимість» або «правомірність» насилства - значить доводити «допустимість неприпустимого» або «правомірність неправомірного» ... Саме тому буде доцільно зберегти термін «насилства» для позначення всіх випадків поганого заставлений, що виходить із злої душі або направляє на зло; і встановити інші терміни для позначення недальнобачного змушування, що виходить від доброзичливої душі або спонукає до добра ... і тільки тоді, крізь термінологію, що прояснюється, вперше виявиться сама проблема недальнобачного змушування і його різновидів» [20, С. 399.] - психічного примусу, фізичного примусу та припинення.

З цих посилів Льїн піддав критиці позицію Толстого і його школи, вважаючи, що «вони не тільки називають всякий примус - насиллям, а й відкидають будь-яке зовнішнє спонукання і припинення як насилля ... терміни «насилля» і «зло» вживаються ними як рівнозначні настільки, що сама проблема непротивлення «злу насиллям» формується іноді, як проблема непротивлення «злу злом» або відплати «злом за зло», саме тому насилля іноді прирівнюється «сатані», а користування ним описується як шлях «диявола» ». Він явно не погоджується з письменником в тому сенсі, що «той, хто перемиг силою, завжди і незмінно неправий, бо «істина» і «Бог» завжди в «переможеному»» [20, С. 400].

Обґрунтовуючи зроблений висновок, Льїн роз'яснює поняття «самопримушування» і «самопримус», які є видами психічного змушування. Якщо людина змушує себе до дій інтелектуального характеру, він їх відносить до самопримушування, а фізичного характеру - до самопримусу; змушувати і примушувати себе можна не тільки до блага, а й до зла. «Всі люди безперервно виховують один одного ... не тільки активністю - впевненими вчинками у відповідь, а й пасивністю - млявою, ухильною, безвольною відсутністю відповідного вчинку ... ухилення від енергійного вчинку може бути рівним потуранню, співучасті ... воля до чужого воління допомагає безвільному здійснити вольовий акт» [20, С. 407.]. Самопримушування і самопримус до зла він називає «самонасилля», яке «завжди буде рівнонебезпечно і рівноцінно духовному самозрадництву».

Філософ пропонує застосовувати до осіб, що ще не окріпнули у злі, для зміцнення і виправлення їх духовного самозмушування суспільно організоване психічне примушування, яке може здійснитися у вигляді правових і державних законів, які є «формулами зрілої правосвідомості». Він пише, що «правовий закон аж ніяк не силує людину, не зневажає його гідності і не скасовує його духовного самоврядування; навпаки, він тільки й живе, тільки й діє, тільки і вдосконалюється від вільного особистого прийняття ... при цьому владно примушує психіку людини ». Якщо ж людина не піддається такому психічному примусу «і все-таки вважає за краще не «вбачати» і не піддавати себе необхідному самопримусу», то можливі для нього два виходи: «або надати йому свободу свавілля ... або звернутися до фізичного впливу ...» і ставить два питання: «... може бути, це і означає оказати опір «злу злом»?»

Може бути, не психічний примус, а фізичне примушування і припинення є суще зло і шлях диявола?» [20, С. 403-404, 409, 410.]. Розглянувши психічне змушування, І. Льїн аналізує його «останню і крайню стадію» - фізичне примушування і припинення. Він пише: «Будь-який навмисний фізичний вплив на іншого є, звичайно, прояв вольового зусилля і вольової дії». У зв'язку з цим висновком, продовжуючи тему співвідношення добра і зла, філософ вважає, що не будь-яке фізичне примушування є злом: «Фізичне змушування було б проявом зла, якби воно, за своєю суттю, було

протидуховно і протилюбовно» [20, С. 413]. Якщо ж ця дія спрямована на запобігання будь-якої шкоди або суспільно-небезпечних наслідків, вона є добром, якщо ж на заподіяння шкоди - злом. Тому Ільїн робить висновок, «що питання про моральну цінність зовнішнього фізичного змушення залежить не від «зовнішньої тілесності» впливу (вплив на тіло) і не від «вольової навмисності» вчинку, а від стану душі і духу людини, що фізично впливає.» [20, С. 412-413].

Філософ відмежує фізичне примушування від насильства, стверджуючи, що «фізичне примушування було б протилюбовно, якби замінювало, пригнічувало або покладало кінець єднанню людей, виявляючи злісну ворожнечу до того, кого примушують, або примушуючи його самого до злісної ворожнечі, чи закликаючи всіх інших людей ненавидіти того, кого примушують, або один одного. Але все це відноситься тільки до особливих, специфічно поганих способів спонукання і присічення, які саме в силу цього наближаються до насильства і підлягають відкиданню (грубе, образливе поводження з ув'язненими; тілесні покарання, позбавлення їх будь-якого прояву любові - побачень, передач, читання, богослужіння, духівника; надання їм виключно людиноненависницької літератури і т.п.)» [20, С. 414.]. У фізичному спонуканні і присіченні, як способі впливу, Ільїн виділяє три моменти, які можуть здаватися противодуховними і протилюбовними: по-перше, звернення до людської волі як такої, по мимо очевидності і любові; по-друге, вплив на чужу волю незалежно від її згоди і, може бути, навіть всупереч її згоді; і, по-третє, вплив на чужу волю через тіло того, кого спонукають.

При цьому він зазначає, що фізичне примушування і присічення, які можуть застосовуватися до людини з добрих спонукань, відрізняються від насильства тим, що «воно може бути і має бути непротидуховним і непротилюбовним». Виходячи з цих тверджень філософ, критикуючи великого письменника, робить висновок: «... Благоговійний трепет перед тілом лиходія, що не тремтить перед лицем Божим, неприродний: це моральний забобон, духовна малодушність, брак волі, сентиментальне марновірство. Цей трепет, що сковує якимось психозом здоровий і вірний порив духу, веде людину під прапором «непротидушення злу насиллям» до повного неопору злу, тобто духовному дезертирству, зради, пособництва та саморозтління; якщо припиняється заподіяння будь-якої шкоди, не є «це зрадою Божій справі на землі» [20, С. 416-417, 421-422.].

Логічним є висновок, до якого приходять філософ: «Не будь-яке застосування сили до «незгодного» є насиллям ... людина, яка творить примушування або припинення від імені духу ... не робить його жертвою свого свавілля», порівнюючи особу, яка здійснює спонукання і присічення з насильником, який «... нападає; той, хто присікає відображає. Насильник вимагає покірності собі самому; спонукач вимагає покори духу і його законам ... той, хто присікає, керується не злобою і не жадібністю, а справедливим предметним гнівом», називаючи при цьому і загальні риси подібності насильника і того, хто присікає - "не вмовляють і не пестять; обидва впливають на людину всупереч її «згоди»; обидва не зупиняються перед впливом на його зовнішній склад» [20, С. 422, 423.].

References:

1. Yosipiv A. O. Nasilnitska zlochinnist: determinanti ta protidivya organami vnutrishnih sprav: dis. ... kand. jurid. nauk: 12.00.08. L., 2009. 290 p. (In Ukrainian)
2. Fragmenty rannih grecheskih filosofov. M.: Nauka, 1989. 576 p. (In Russian)
3. GYolderlin F. Sochineniya. M.: Hudozhestvennaya literatura, 1969. 543 p. (In Russian)
4. Aristotel. Sochineniya. V 4 t. T. 1. M.: Myisl, 1975. 550 p. (In Russian)
5. Avgustin A. Ispoved. M.: Kanon, 1997. 464 p. (In Russian)
6. Foma Akvinskiy. Summa teologii. Ch. I. V 3 t. T. 2. K.: Nika-Tsentr, 2003. 336 p. (In Ukrainian)
7. Gobbs T. Sochineniya. V 2 t. T. 2. M.: Myisl, 1991. 736 p. (In Russian)
8. Lokk D. Sochineniya. V 3 t. T. 3. M.: Myisl, 1988. 670 p. (In Russian)
9. Russo Zh.-Zh. Ob obschestvennom dogovore. Traktaty. M.: KANON-Press, 2000. 544 p. (In Russian)
10. Kant I. K vechnomu miru. Sochineniya. V 6 t. T. 6. M., 1966. P. 257-309. (In Russian)
11. Gerder I. G. Idei k filosofii istorii chelovechestva. M.: Nauka, 1977. 703 p. (In Russian)
12. Gegel G. V. F. Filosofiya prava. M.: Myisl, 1990. 524 p. (In Russian)
13. Marks K., Engels F. Sochineniya. V 50 t. T. 20. M.: GIPL, 1961. 827 p. (In Russian)
14. Popper K. Otkrytie obschestvo i ego vragi. K.: Nika-Tsentr, 2005. 800 p. (In Ukrainian)
15. Lenin V. I. Polnoe sobranie sochineniy. V 55 t. T. 11. M.: GIPL, 1960. 590 p. (In Russian)

16. Oyzerman T. I. Uchenie K. Marksa i ideya nasilstvennoy revolyutsii. URL: <http://www.philosophy.ru/iphras/library/marx/marx8.html>(In Russian)
17. Sorel Zh. Razmyishleniya o nasilii. M.: Polza, 1907. 225 p. (In Russian)
18. Fyure F. Proshloe odnoy illyuzii. M.: Ad Marginem, 1998. 640 p. (In Russian)
19. Shlyogel K. Novyy poryadok i nasilie. Razmyishleniya o metamorfozah nasiliya. *Voprosyi filosofii*, 1995, № 5. P. 12-19(In Russian)
20. IIYin I.A. Pro opIr zlu siloyu. 467 p. (In Ukrainian)

ФИЛОСОФСКИЕ ОСНОВЫ ИССЛЕДОВАНИЯ ПОНЯТИЯ ПСИХИЧЕСКОЕ НАСИЛИЕ

Собко Анна Николаевна, e-mail: annuta@ukr.net

Одесский государственный университет внутренних дел, г. Одесса, Украина

Аннотация: В статье проведен философско-методологический анализ понятий психического насилия, определены теоретические основы и предложены дополнения к существующим определениям. Проведенное исследование позволило получить ряд новых данных о признаках психологического насилия и механизмах формирования этих признаков на основе полученных знаний, а также в статье рассматриваются научные точки зрения различных философов относительно понятия психического насилия. На основе рассмотренных философских взглядов выделены важнейшие признаки и предложено определение психического насилия. К философско-мировоззренческим методам относятся различные философские, мировоззренческие подходы, концепции, на которых ученые-правоведы основывают свои научные исследования. Это могут быть те или иные направления материалистической или идеалистической философии: диалектический материализм, позитивизм, феноменология, герменевтика, структурализм и т. Д. Как правило, для юридической науки многих стран характерен методологический плюрализм, согласно которому каждый исследователь свободен в выборе философско-мировоззренческих методов, на основе которых он будет проводить свои научные исследования.

Методологическая роль философско-правового дискурса следует из той роли, которую философское знание играет относительно большинства конкретных наук. Знание о смысле и назначении права, производит философия права, задают направления в изучении конкретных правовых форм и служат основой общей теории права.

Ключевые слова: философия, психическое насилие, психическое и физическое насилие, насилие, психическое принуждение

Prevention of the Illegal Enriching by Verification of the Public Servant`s Style of Life

Vasylynychuk Viktor

Doctor of Law, Professor of special equipment and operational activities Department of the National Academy of Internal Affairs;
e-mail: kozachenko.ai@gmail.com

Kroshko Juri

aspirant of the National Academy of Internal Affairs

Abstract. The phenomenon of illegal enrichment business person, or a person authorized to perform State functions were spread to all spheres of vital activity of the society of our country. Illegal enrichment is the most dangerous form of corruption, and already is not a negative factor in the activities of the Office and the officials, but on the contrary, it is the ability to 'pay for the services, speed up and ease the way for resolving the issues.

Implemented measures in the area of corruption and the position of the public forced the corrupt apply new measures agents, efforts, in particular to build disguised ways of receiving excessive benefits or income from the other unlawful activity, multilevel scheme for the legalization of illegal assets and using them in the future. The specified requires law enforcement to apply new forms of corruption, where one of the main levers should be countering illegal enrichment of official persons.

Key word: corruption caused, current legislation, criminal offences, international standards, legislative act.

Today in Ukraine update legal field of corruption caused by the change of social values, the desire of Ukraine for the European integration, as well as the need to fill gaps that exist in the current legislation, bringing it in conformity with the generally recognized principles and international standards.

The phenomenon of illegal enrichment business person, or a person authorized to perform State functions were spread to all spheres of vital activity of the society of our country. Illegal enrichment is the most dangerous form of corruption, and already is not a negative factor in the activities of the Office and the officials, but on the contrary, it is the ability to 'pay for the services, speed up and ease the way for resolving the issues.

Typically, the steps implemented in Ukraine about the reinvention and reform of the criminal legislation caused by the change of social values, the desire of Ukraine for the European integration, as well as the need to fill gaps that exist in the current the legislation, bringing it in line with the generally recognized principles and international standards. In this connection the national legislator, having ratified the Council of Europe Criminal Convention on corruption [1], the United Nations Convention against corruption [2], adopted a new package of anti-corruption laws [3-4]. Implementation of these legislative acts in practice is able to significantly reduce foreign component in the country, to form a true person and society in the effectiveness of the principle of the rule of law, increase the level of trust of citizens, institutions, etc. An important component in combating corruption in Ukraine was the introduction of an electronic declaration and the corresponding package of regulations in force, including criminal and administrative responsibility for certain categories of employees, that essentially blow to the corrupt, restricting their ability to freely receiving and using the uncontrolled income need on a regular basis specify their fortunes, the ability to exercise control over their way of life and public expenditure, etc.

Implemented measures in the area of corruption and the position of the public forced the corrupt apply new measures agents, efforts, in particular to build disguised ways of receiving excessive benefits or income from the other unlawful activity, multilevel scheme for the legalization of illegal assets and using them in the future. The specified requires law enforcement to apply new forms of corruption, where one of the main levers should be countering illegal enrichment of official persons.

Note that an important component in this direction is accession to the amendment of the UN Convention against corruption [2] and October 14, 2014 year amendments to the Criminal Code of Ukraine (the Criminal Code), which inculcates article 3682 ' Illegal enrichment '[5], the rules of which have been subsequently improved on February 12 and November 10, 2015 onwards, but the decision of the Constitutional Court of Ukraine from February 26, 2019, no. 1-r/2019, it was decided that the article 368 – criminal code of Ukraine does not match The Constitution of Ukraine, and loses force [6].

However, it should be stated that preventing illegal enrichment in enforcement have not yet yielded the expected results, innovation requires research of detecting, terminating and documenting data criminal offences, and the guilt of a person in the lawful manner taking into account the norms of the century. 62 the

Constitution, art. 17 of the criminal procedure code of Ukraine where articulated the position that tend on the principle of the presumption of innocence, namely that 'nobody is obliged to prove its nevinuativist in committing a crime, and international standards and the experience of other countries.

However, in our opinion needs at the legislative level the implementation of the principle of 'presumption of refutation.'

The purpose of this work is the disclosure of the methods of testing and proving the solvency of the person is the subject of an investigation of illegal enrichment.

To start, it should be noted that the subject of criminal assault is assets, which realize the property, money, etc, and the income derived from the moneys and property [1].

The concept of 'property' can cover any assets, tangible or intangible, moveable or fixed, expressed in things or rights, as well as legal documents or assets, which confirm the right of ownership on such acts or interest in them (see 'd' of article 2 of the Convention against corruption) [2]. Property in general – it is a separate thing or set of things that are the object of ownership and can be the subject of various civil law (in particular, sale, donation, hiring, leasing, Contracting, insurance, property management, factoring) and commercial law (in particular, contractual arrangements, agricultural products, energy, commercial concession) agreements. To specific types of property, other than money (cash) and currency values) that can be the object of illicit enrichment, include the enterprise as a property complex (individual room), buildings, premises (of various forms), among the unfinished construction, land.

The money belongs to is the national currency of Ukraine and foreign currency. The money can be in cash and cashless forms in the form of funds on accounts at Bank offices, in letters, in the accountable entities and deposits.

Income from money and property is a concept that is widely used in General, economic sense, and at the household level. Such incomes often understand the total financial revenues received by the subject as a result of any activities (industrial, commercial, mediation, etc.), or the difference between revenues from sales, performed works and rendered services, and material and priirivnânimi to them the costs (in particular, there are gains from the implementation of, other operating income, income from capital, other financial income extraordinary income) [9, p. 883].

It should be remembered that, in the crimes (criminal offences) the amount of untaxed minimum is set at the level of the tax and social benefits, clause 169.1.1 clause 169.1 Article 169 section IV of this QA For the relevant year (i.e. in the amount equal to 50% of the amount of the subsistence minimum for a properly (per month), established by law on 1 January of the fiscal year, for any tax payer). Therefore, tax-free income Tax social privilege (50% of the subsistence minimum for a properly (per month), established by law on 1 January of the fiscal year, i.e. 50% of the 1600 UAH as at 1 January 2017 p. 800 UAH) [10].

The process of acquiring assets in the property by committing certain types of offences or administrative offences, in this situation, you can select many of their forms of committing corrupt acts. Assessment of the solvency of the suspected authors of the article to determine through a comparative analysis of the number of retrieved him and members of his family income (financial) with the relevant costs. To this end, proposed the following formula:

(ZSOD – ZSV) 1000 UNTAXABLE MINIMAL SALARIES > MPH (missing grounds for criminal responsibility)

(ZSOD – ZSV) 1000 UNTAXABLE MINIMAL SALARIES < MPH (there are grounds for criminal responsibility)

to assess the financial condition of the the suspect need to analyze aggregate annual income of the suspect and members of his family (conventionally denoted as ZSOD (gross proceeds) and consists of the position (S1M C1) (C2 S2M) (C3 S3M) (family members)

C1 – the amount of the annual income of a suspect person who declared him (usually consists of a monthly salary, income from the change in accounts in banks, revenues from the educational and scientific activity, other incomes);

S1M-maximum amount of money that you are allowed to not make the Declaration and which could be theoretically suspect. According to the current legislation are not subject to Declaration available money assets (including cash funds in the bank accounts, fees to credit unions and other non-bank financial institutions, the funds borrowed to third parties) and assets in precious (precious) metals, the total value of which does not exceed 50 subsistence minimum for able-bodied persons, established on January 1 of the reporting year;

C2, the via C3 is the amount of the annual income of each family member povnolitnogo a suspect person who mentioned him in the Declaration;

S2M, S3M ... is the maximum amount of money that you are allowed to not make the Declaration, and that can be theoretically each in the adult family members of the suspect.

Thus when the amount of revenue received in a given year must be understood as declared in the reporting period, the income of the suspect and members of his family, as well as the amount of assets of each povnolitnogo a working family member, which permitted not to make the Declaration – ZSOD (C1 S1M) (C2 S2M) (C3 S3M) (family members).

Later calculated the total annual income of the suspect and his family members for each year since the initial filling of the Declaration, for example: ZSOD in 2015 year 2016 in ZSOD year ZSOD in 2017, in subsequent years, or the period when a person works at a certain post.

The next component check the solvency of persons is to determine the costs of household level (without the vrahuvan of the assets that are the subject of illicit enrichment) of the suspected person and members of his family, who had them made during the same period, followed by us pidrahovuvavsâ revenue is conventionally denoted as ZSV (total amount of expenses) and consists of the following positions: MPM1 MPM2 MPM3 (family members) B1 B2 B3 (other expenses).

Minimum amount is MPM1 wage suspected persons, the annual laws of Ukraine 'on State budget of Ukraine and related techniques [11, 12] according to the law of Ukraine' about living wage» [10].

Usually, it is difficult to compare the cost of living in general statistical Ukrainian and moneybags, however, it is legally fixed amounts which need to operate. If during the pre-trial investigation shall be established and documented other expenses that characterize the style of life of the suspected person or his family members, they can also operate in criminal proceedings;

MPM2 MPM3 (family members) the amount of the minimum wage each family member regardless of age;

B1 B2 B3 (other expenses) – costs that made the suspect or the members of his family. These expenses relate to, for example:

-the amount indicated in the Declaration of a suspect and members of his family;

-maintenance vehicles, if any, are available to the following costs: payment for annual vehicle insurance; fuel, based on the registered kilometroprobîgu, expenditures on the operation of the vehicle (to the company that it catered to or from other official sources);

-maintenance home, where resides pidozrûvana person or members of his family and if this amount significantly exceeds the performance indicators identified living minimum. If such expenditures are taken as a basis, in accordance with the reduced amount for the maintenance of premises, which defined in the minimum living wage;

is the rest of a suspect person or members of his family, if such data have documentary evidence (documents, travel agency, hotel, airline, information about departure/arrival city from the border guard service, etc.);

–charges on maintenance in preschool establishments and studies of children suspected (documents about monthly payment of preschool, studies, at school, posemestrovu payment of studies in establishment of higher education in Ukraine or abroad); – charges are on acquisition of valuable things (documented acquisition of telephones, tele-, audi-, computer technique, valuables, valuable things and others like that). If such charges embark on basis, accordingly a sum diminishes on maintenance of apartment, which certain in minimum

– other expenses of the suspect and members of his family, who were installed by the results of the investigation (search) and have documentary evidence.

thus the formula of the General cost of a suspect and members of his family for a year will have the following form:

$ZSV = MPM1 + MPM2 + MPM3 + (\text{family members}) + V1 + V2 + V3 + (\text{other charges})$ Will repeat oneself, that assets which appear the direct article of the illegal enriching do not join in the indicated formula (PNZ).

The next component of the formula is to determine the difference between the received incomes or expenditure at household level, with the aim of establishing the opportunities to buy assets of illegal enrichment. To this end, of the total proceeds (ZSOD) of the suspected person and members of his family, subtract the total installed costs (ZSV) and received the amount that pidozrûvana person could theoretically use for the purpose of acquiring the assets that are the subject of illegal enrichment.

If ZSOD will be less ZSV, it will be an additional proof that the lifestyle of a suspect and members of his family do not meet the stated statkam. If ZSOD will be positive, then to set the amount of funds necessary to add 1000 neopodatkovanih incomes (UNTAXABLE MINIMAL SALARIES) – a sum that comes criminal liability for illegal enrichment at the time of committing the crime.

The result '(ZSOD – ZSV) 1000 UNTAXABLE MINIMAL SALARIES reflect' SHIFTING < whether there are grounds for criminal liability (the amount of received significantly less identified assets of illegal enrichment) or such grounds are absent – received the amount is not enough to open the criminal proceedings '(ZSOD – ZSV) 1000 MPH > UNTAXABLE MINIMAL SALARIES. In the latter case it is necessary to additionally install the other sources of spending or terminate criminal proceedings.

Offers for example calculation of the income and expenses of a family of 4 persons (and in-deklaranti, s. and d. – minor) for 2015-2017 years. The specified family residing in trohkimnatnij apartment with the total area 84 M2 and enjoy the car brand t 2011 model year, with a volume of engine 1.8 cm3. Monthly income for a person, who is running the justice in 2015, amounted to 15000 UAH, in 2016, 17000, and in 2017, 20000 hrn. For a person, who works in the civil service, therefore, 10000 UAH. in 2015, the 12000 UAH. in 2016, and 15000 USD. in the year 2017. In the case of a family found assets – the object under construction, namely building, total area 180 m2 (70%) in the State of readiness that is not mentioned in the Declaration obtained by calculations of the zasvidčat about the possibility of bringing the person to the criminal liability for illegal enrichment.

First stage: determining the income of the family. Yes, according to e-Declaration of the total proceeds in 2015, the families of the two people (and) is 300 000, of which 180 000 UAH. (15000 USD x 12 months) the income of the family member and 120 000 USD. (UAH 10000 x 12 months) the income of a family member in a. Coming from the provisions of paragraph 12 of the e-statement, not subject to Declaration available money assets (including cash funds in the bank accounts, fees to credit unions and other non-bank financial institutions, money borrowed to third parties) and assets in precious (precious) metals, the total value of which does not exceed 50 subsistence minimum for able-bodied persons, established on January 1 of the reporting year.

Thus at the time of declaration for 2015 year not subject to Declaration, the amount is less than UAH 60900. (50 x 1218 UAH subsistence minimum for able-bodied persons, established on January 1, 2015). If such funds are not declared to a specified amount of 300 000 can add 60899, which theoretically can be represented and even 60899 UAH., who also belong to the person in. Advanced Only a family of two persons at the time of e-filing for the year 2015 could additionally be a maximum 121798 UAH. – the amount of money that has not been subjected to Declaration. Considering the above, you can assume that the theoretical total number of earned and available assets in the family of two persons in 2015 year amounted to UAH 421798. (300 000 UAH. 121799 USD).

Similarly, we calculate the earned and existing wealth of this family of two persons in 2016. So, for example, according to the e-Declaration the total amount received income in 2016, the family of two people (and) has increased and is 348 000, of which 204 000 UAH. (17000 USD x 12 months) the income of the family member and 144000 RS. (12000 USD x 12 months) income family member v. given that as at 1 January 2016 year living wage set for able-bodied persons, amounted to 1378, family members may not declare cash and assets in precious (precious) metals up to UAH 68900. Thus, to receive in 2016, the total income of 348 000, you can add another 137 798 UAH., of which-68898, which theoretically can be represented and even 68898, who also belong to the person in. Proceeding we can assume that the theoretical total the number of earned and available assets in the family of two persons in 2016, amounted to UAH 485798. (348000 UAH. 137 798

Similarly, we calculate the wealth of this family of two persons in 2017. So, for example, according to the e-Declaration to the total amount of revenue received in 2017, the family of two people (and) also increased and 420 000, of which 240 000 UAH. (20000 USD x 12 months) the income of the family member and 180 000 UAH. (15000 x 12 months) the income of a family member in general the sum of cash and assets in precious (precious) metals that are not subject to Declaration in the year 2017 is 80000 USD. Thus, theoretically, the specified families can be more 159998, of which the persons and in the 79998 UAH. Considering the above, you can assume that the theoretical total number of earned and available assets in the family of two persons in 2017, amounted to UAH 579998. (420000 UAH. 159998 USD).

Thus, for 2015, 2016 and 2017 years total amount earned and available assets of this family can be 1 487 594 UAH. (UAH 421798. income for the year 2015 485798 UAH. (2016) 579998 UAH. (2017)).

the second phase: the definition of the family. Further, we calculate the costs of a given family of four persons, of which 2 persons – minors, 2015-2017. The specified amount is determined on the basis of the approved wage legislation and methodology [11-12] its accrual for each family member. So, in 2015, the cost of living for one person a properly formulated: in January-August 1218 UAH. (just 8 months-9744), September-December 1378 – UAH. (just 4 months-5512), respectively, for a single workable person living in 2015 year totaled 15256, and for two members of the family – 30512 UAH.

For children aged 6 to 18 years of age living in 2015, was: in January-August 1286 UAH. (just 8 months – UAH 10288.), September-December – UAH 1455. (just 4 months-5820), respectively, for one child aged from 6 to 18 years of age living in 2015 year amounted UAH 16198 and two children – 32216 UAH.

Just for the family with the headline two able-bodied persons and two minor children from 6 to 18 years of age living in the year 2015 was 62728 UAH.

Similarly, calculates the cost of living for the family in the year 2016, which totaled 70976, and in 2017, 82010 UAH. The total cost of the specified family 2015-2017 years will amount to 215714, of which the year 2015-62728, 2016, 2017, 70976, 82010 UAH.

to a specified amount is also added costs that are related to the content and usage of the vehicle brand t 2011 model year, with a volume of engine 1.8 cm³ for 2015-2017 years, which amounts to UAH 177965. This amount includes:

-the cost of an annual insurance policy specified vehicle-3900 hrn.;

-fuel – 149715 UAH. (during the 2015-2017 years of the vehicle's motor race was 55 450 kilometres, fuel flow rate is 10 liters per 100 km, the average price of gasoline brands a-98 during the 2015-2017 years was 27 UAH);

-maintenance the maintenance of the vehicle – 24350 UAH. (information from the service, where such this vehicle).

Family expenses are added to the funds that were spent during the 2015-2017 years to vacation abroad, in the amount of UAH 85490 in 2015, 27340 UAH. (rest in country 'a'), in 2016, 28400 USD. (rest in country 'b' in 2017, 29750 UAH. (vacation from 'c').

also, the cost is credited with buying a phone 'and' for a minor child in 2016, the value of the 6700, dishwasher in 2017, costing 16500 UAH – only 23200 USD.

Also, it was found that during the 2015-2017 years were committed spending worth 34800 UAH., including:

-7200 USD – payment for Internet use at the place of residence;

-14400 USD. – payment for services from your mobile phone all members of the family;

-13200 USD. -payment for the child in a children's institution.

The total amount of documented expenses a specified family of four people during the 2015-2017 years amounted to 502369, of which: 215 714 USD. (cost of living); 177 965 UAH. (content and use of the vehicle; 85 490 UAH. (rest); 23 200 UAH. (purchase of household appliances; 34800 UAH. (other expenses).

Making comparisons between the income received and expenditure made specified family set difference, which amounted to 985 225 USD revenue.

The third stage: calculations of the possibilities of obtaining illegal assets.

Based on the notes to article 3682 of the criminal code, criminal liability for illegal enrichment occurs in the case of the acquisition by the person of the property assets in considerable amount, i.e., more than one thousand tax-free citizens. As at 1 September 2018 year given the amount of such assets exceed 888 500 UAH.

Grieving the difference between income received and rozhodiv (985 225 UAH.) and the amount of assets, from which comes the criminal liability for illegal enrichment (888 500 UAH), we can state that in this case the subject of enrichment would occur if assets exceeding 1 873 727 USD.

Estimated the value of the object under construction – building with total area of 180 m², the State of readiness of the 70% is 4 000 000 UAH. Thus, there are grounds for bringing to criminal responsibility for illegal enrichment. [13, p. 86]

Given the above, made the following conclusions.

An important component of the investigation of criminal proceedings for illegal enrichment is a suspect financial possibilities to acquire relevant assets, calculations which found its reflection in vivedenij the authors of the article formula:

(ZSOD – ZSV) 1000 UNTAXABLE MINIMAL SALARIES >

< ZSOD% you need to understand where the total amount of proceeds suspected person from the time of filling out the Declaration and members of his family (who are mentioned in the Declaration) at the time of inspection, the maximum amount of funds that not to make the Declaration, and that can be theoretically be suspect and members of his family.

Under ZSV refers to the total cost, which consists of the costs listed pidozrûvanoû face in the Declaration, the household level (without the vrahuvan of the assets that are the subject of illicit enrichment) of the suspected person and members of his family, sadness minimum wage suspected persons and each of

the members of his family, as well as other costs that are detected by the staff of law enforcement authorities during the investigation.

1000 UNTAXABLE MINIMAL SALARIES (thousand neopodatkovanih incomes) – the amount as a mandatory condition for the occurrence of criminal responsibility.

The difference between income and expenditure as is SHIFTING (the subject of illicit enrichment) in criminal proceedings.

Needs at the legislative level the implementation of the principle of 'presumption of refutation.' De pidozrûvana person has the right to refute the charged her charges

References:

1. *Kryminalna konventsiia pro borotbu z koruptsiieiu* (ETS 173) [Criminal Law Convention on the fight against corruption (ETS 173)]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Information from the Verkhovna Rada of Ukraine]. 2007. № 47–48. St. 2028. (In Ukrainian)

2. *Konventsiia Orhanizatsii Obiednanykh Natsii proty koruptsii* [United Nations Convention against Corruption]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Information from the Verkhovna Rada of Ukraine]. 2007. № 49. St. 2048. (In Ukrainian)

3. *Pro zapobihannia koruptsii : Zakon Ukrainy vid 14 zhovt. 2014 r.* [On Prevention of Corruption: The Law of Ukraine dated October 14. 2014] *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Information from the Verkhovna Rada of Ukraine]. 2014. № 49. St. 2056. (In Ukrainian)

4. *Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo zabezpechennia diialnosti Natsionalnoho antykoruptsiinoho biuro Ukrainy ta Natsionalnoho ahentstva z pytan zapobihannia koruptsii: Zakon Ukrainy vid 12 liut. 2015 r.* [On amendments to certain legislative acts of Ukraine regarding the activities of the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine and the National Agency for the Prevention of Corruption: Law of Ukraine dated February 12. 2015]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Information from the Verkhovna Rada of Ukraine]. 2015. № 17. St.118. (In Ukrainian)

5. *Kryminalnyi kodeks Ukrainy vid 05 kvit. 2001 r. (zi zminamy ta dopovnenniamy)* [The Criminal Code of Ukraine of April 5. 2001 (with amendments and additions)]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Information from the Verkhovna Rada of Ukraine]. 2001. № 25–26. St. 131. (In Ukrainian)

6. *Rishennia konstytutsiinoho Sudu Ukrainy* [Decision of the Constitutional Court of Ukraine]. URL: <http://www.ccu.gov.ua/>. (In Ukrainian)

7. *Konstytutsiia Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 26 chervnia 1996 r. № 254k/96-VR* [The Constitution of Ukraine: Law of Ukraine dated June 26, 1996 No. 254k / 96-VR]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/page>. (In Ukrainian)

8. *Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 13 kvitnia 2012 roku № 4651-VI* [Criminal Procedural Code of Ukraine: Law of Ukraine dated April 13, 2012 No. 4651-VI]. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>. (In Ukrainian)

9. Azarov D. S., Hryshchuk V. K., Savchenko A. V. ta in. (2017) *Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnoho kodeksu Ukrainy* [Scientific and Practical Commentary of the Criminal Code of Ukraine]. K. : *Yurinkom Inter* [Yurinkom Inter]. 2017. P. 883. (In Ukrainian)

10. *Pro prozhytkovyi minimum : Zakon Ukrainy vid 15 lyp. 1999 r.* [About the subsistence minimum: Law of Ukraine dated July 15. 1999]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Information from the Verkhovna Rada of Ukraine]. 1999. № 38. P. 348. (In Ukrainian)

11. *Pro zatverdzhennia Metodyky vyznachennia prozhytkovoho minimumu na odnu osobu ta dlia osib, yaki vidnosiatsia do osnovnykh sotsialnykh i demografichnykh hrup naseleennia : nakaz Ministerstva pratsi ta sotsialnoi polityky Ukrainy, Ministerstva ekonomiky Ukrainy, Derzhavnoho komitetu statystyky Ukrainy vid 17 travn. 2000 r. № 109/95/157* [On approval of the Methodology for determining the subsistence minimum per person and for persons belonging to the main social and demographic groups: the order of the Ministry of Labor and Social Policy of Ukraine, the Ministry of Economy of Ukraine, and the State Statistics Committee of Ukraine from May 17. 2000 No. 109/95/157]. *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy* [Official Bulletin of Ukraine]. 2000. № 24. P. 249. St. 1028. (In Ukrainian)

12. *Pro zatverdzhennia Metodyky vyznachennia prozhytkovoho minimumu : nakaz Ministerstva sotsialnoi polityky Ukrainy, Ministerstva ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy, Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy vid 03 liut. 2017 r. № 178/147/31* [On approval of the Methodology for determining the subsistence minimum: the order of the Ministry of Social Policy of Ukraine, the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine, and the State Statistics Service of Ukraine from February 3. 2017, No. 178/147/31]. *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy* [Official Bulletin of Ukraine]. 2017. № 32. P. 451. St. 1011. (In Ukrainian)

13. Striltsiv O. M., Vasylynchuk V. I., Kryzhna V. V., Bilous R.V. ta in. (2018) *Rozsliduvannia nezakonnoho zbahachennia* [Investigation of illegal enrichment]. Kyiv : *Nats. akad. vnutr. sprav* [National. acad. inside cases], 2018. 86 p. (In Ukrainian)

ПРЕДОТВРАЩЕНИЕ НЕЗАКОННОГО ОБОГАЩЕНИЯ ПРИ ПРОВЕРКЕ СТИЛЯ ЖИЗНИ ГОСУДАРСТВЕННОГО СЛУЖАЩЕГО

Василинчук Виктор, e-mail: kozachenko.ai@gmail.com
Национальная академия внутренних дел, Украина;

Крошко Юрий
Национальная академия внутренних дел, Украина;

Аннотация. Феномен незаконного обогащения делового человека или лица, уполномоченного на выполнение государственных функций, распространился на все сферы жизнедеятельности общества нашей страны. Незаконное обогащение является самой опасной формой коррупции и уже не является негативным фактором в деятельности Управления и должностных лиц, а наоборот, это способность «оплачивать услуги, ускорять и облегчать путь для решение вопросов. Реализованные меры в области коррупции и положения общественности заставили коррупционеров применять новые меры агентов, усилия, в частности, по созданию замаскированных способов получения чрезмерных выгод или доходов от другой незаконной деятельности, многоуровневой схемы легализации незаконных активов и используя их в будущем. Указанное требует от правоохранительных органов применять новые формы коррупции, где одним из главных рычагов должно стать противодействие незаконному обогащению официальных лиц.

Ключевые слова: коррупция, законодательство, уголовные преступления, международные стандарты, законодательный акт.

The Relationship between Law and Order Legal Liability in the Cybernetic Field

L. Veselova

Odessa State University of Internal Affairs, Ukraine
e-mail: cvet-Liliya@ukr.net

Abstract: the article is devoted to the consideration of the category «cybernetic rule of law». During the analysis of the “cybernetic rule of law”, its essence is revealed the question of determining the impact of legal responsibility on citizens' legal conscience and the rule of law in the cybernetic sphere is considered.

Keywords: cyber security, cyber law and order, sense of justice, legal responsibility.

Побудова правового суспільства є однією з головних задач будь-якої країни. Серцем правового суспільства є сама держава, яка й виконує роль центрального елемента під час побудови стійкого правового порядку, в тому числі й в кібернетичній сфері. Попередження та припинення протиправної поведінки у кібернетичному просторі є одним із пріоритетних напрямів сьогодення. З кожним роком методи вчинення кіберзлочинів стають все витонченішими. На відміну від звичайних засобів під час вчинення протиправних дій, які існують в реальному світі, кіберзлочинці використовують нетрадиційний збройний арсенал – інструменти та методи, для проникнення в мережу, чи для зламу програмного забезпечення, блокування роботи комп'ютерів або несанкціонованого одержання інформації, тощо. Проблема кібернетичного правопорядку – це не тільки проблема забезпечення національної безпеки, а й забезпечення прав, свобод і законних інтересів громадян.

В умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій збільшується кількість кіберзагроз, в тому числі, тих, що можуть нести загрозу для життя. Шантаж, шпигунство, всілякі шахрайства у кіберпросторі нерідко призводять до розладу здоров'я постраждалої особи від вище перелічених маніпуляцій через інтернет-ресурси. Кібернетичний правопорядок є певним важливим ланцюгом системи загального правопорядку держави.

Новий рівень соціальних відносин призводить особистість до усвідомлення існування нової віртуальної реальності, в якій істотно розширюються рамки її зіткнення зі світом. Багато видів діяльності, важливих для існування, знаходять зовсім нову форму, і слідом за цим, процеси задоволення потреб особистості можуть бути так само перенесені у віртуальну реальність. Внаслідок цього вже в цій вторинній реальності з'являються і нові потреби, які також вимагають задоволення [1, с. 8]. Окрім потреб, в кібернетичному просторі у громадян з'являються права та обов'язки. Важливим зміцнюючим чинником правового середовища є правовідносини, які утворюються в результаті додержання вимог законності. Кібернетичний правопорядок повинен створювати безпечні умови для діяльності суспільства, забезпечення їх потреб та розвитку через можливості інтернет-світу. Підтримуємо роздуми В.М. Казакова, що правопорядок включає в собі не тільки відношення людей в сфері громадянського суспільства, але базується на правових нормах, організації політичної влади, тобто держави [2, с. 4]. В першу чергу, саме уповноважені державою органи повинні організувати, забезпечувати та контролювати правопорядок в будь-якій сфері людського життя.

В.С. Нерсесянц до числа відмінних рис правової держави відносить верховенство правового закону, реальність прав та свобод індивіда, правову форму взаємовідносин особистості та суспільства [3, с. 15]. В свою чергу, правопорядок в кібернетичному просторі залежить від правосвідомості та правомірної поведінки людини. Правосвідомість особистості формується в ході соціалізації – багатогранного процесу «олюднення» індивіда, його залучення до соціального середовища – нормативно-ціннісної системи і культури суспільства [4, с.31]. Правова соціалізація – це процес освоєння особистістю стандартів нормативної, законослухняної поведінки, а також, є складовою частиною загальної індивідуальної соціалізації та інкультурації як залучення особистості до універсального соціокультурного досвіду. Правова соціалізація передбачає не тільки набуття відповідних нормам права навичок соціальної поведінки, а й розвиток мотиваційних структур як внутрішніх гарантів, які забезпечують дотримання особистістю правових приписів [5, с.182; 6, с. 7]. На нашу думку вагомим мотивуючим фактором правової поведінки людини виступає настання юридична відповідальність за протиправні діяння. Без існування комплексу дієвих методів попередження та засобів покарання у кібернетичній сфері, через які правопорушники (чи потенційні правопорушники) будуть усвідомлювати свою «кару» неможливе існування безпечного кіберпростору. Юридична відповідальність є тим фундаментальним правовим засобом, механізмом,

гарантом, який покликаний забезпечувати регулятивну, захисну й охоронну дієвість права, конче необхідну сьогодні в інформаційному житті суспільства [7, с. 6]. Сучасна вітчизняна практика переконливо доводить, що неспроможність держави забезпечити ефективну дію інституту юридичної відповідальності – своєчасно відновити порушені права громадян, примусити державні органи та їхніх посадових осіб до виконання своїх обов'язків, послідовно, незважаючи на посади, чини і ранги, застосовувати до правопорушників відповідні заходи державного впливу – призводить до того, що вказане конституційне положення так і залишатиметься декларацією [8, с. 343].

В науковому колі проблематику правового визначення та нормативного вдосконалення юридичної відповідальності торкалося багато вчених, які зробили значний внесок під час розгляду досліджуваного інституту. Науковці пропонують розглядати відповідальність як «процедуру застосування засобів державного примусу», «форму державного примусу», «міру покарання», «санкцію», «зобов'язання», «правовідносини», «обов'язок», «відшкодування», «зання втрати благ», «кару» тощо [9, с.8]. Тобто, вчені-юристи юридичну відповідальність визначають як систему «юридичні обов'язки – відповідальність» [10, с. 132]. До того ж відповідальність розглядають у двох аспектах, як в позитивному (перспективному), так і в негативному (ретроспективному). Суть позитивної (перспективної) відповідальності полягає в правильному розумінні і виконанні суб'єктом установлених для нього соціальних обов'язків, обумовлених необхідністю дотримання суспільних інтересів. Таким чином, мова йде про соціально відповідальний різновид поведінки. Саме на цю сторону, звертає увагу О.В. Сурілов, підкреслюючи, що проблема позитивної відповідальності характеризується політичним звучанням, має не тільки юридичне, але й морально-етичне значення [11, с. 399-400; 12, с. 14]. А. Олійник стверджує, що позитивна відповідальність полягає в сумлінному виконанні громадянами своїх обов'язків перед суспільством, державою, колективом людей та окремою особою [13, с. 38]. На думку Ю.С. Шемшученка, юридична відповідальність – це юридичний обов'язок відповідних суб'єктів здійснювати позитивні, корисні для суспільства функції [14, с. 437].

О. С. Літошенко пише, що юридична відповідальність – це один із видів соціальної відповідальності, являє собою встановлений державою примусовий захід (покарання) за скоєне правопорушення, що застосовується до винної особи державними органами або за їх дорученням громадськими органами, та обов'язок правопорушника перетерпіти відповідні негативні наслідки, що визначені чинним законодавством [12, с. 16; 15.с.116]. Тобто, позитивна відповідальність – це плідна та дієва робота держави у певній сфері, що призводить до правової культури суспільства, а остання виражається в усвідомленні необхідної правомірної поведінки в означеному колі.

У широкому філософському розумінні відповідальність означає певну взаємодію між особистістю, колективом і суспільством, що характеризуються свідомим і добровільним здійсненням суб'єктами покладених на них вимог, прагненні в якнайбільшому обсязі виконати свої обов'язки перед іншою стороною. Відповідальність конкретної особи полягає в її спроможності та можливості свідомо виконувати певні вимоги і здійснювати поставлені перед нею завдання, здійснювати правильний вибір у досягненні визначеного результату, передбачити наслідки своїх дій, пов'язані з їх схваленням або осудом. [16, с. 87].

Сучасне розуміння юридичної відповідальності пов'язується з правовідносинами між державою і правопорушником, до якого застосовують юридичні санкції з негативними для нього наслідками [17, с. 29]. Іншими словами, реагування держави в особі посадових осіб чи органів на правопорушення та обов'язок правопорушника зазнавати несприятливих наслідків [18, с. 90]. В свою чергу для правопорушника юридична відповідальність означає застосування до нього санкцій правових норм, вказаних в них певних заходів відповідальності [19, с. 40]. Тож, якщо об'єднати судження вчених, то можна під юридичною відповідальністю розуміти реагування уповноважених органів через примусові заходи на протиправну поведінку правопорушника, які для останнього несуть негативні наслідки у вигляді позбавлення певних благ різного характеру. В свою чергу виходячи з загальних суджень про юридичну відповідальність можна сформулювати визначення юридичної відповідальності за протиправну поведінку у сфері кібернетичної безпеки, як правові принципи, які гарантують забезпечення суб'єктивних прав та обов'язків громадянина, застерігають їх від кіберконфліктів, за умови належного та своєчасного реагування уповноважених державою суб'єктів забезпечення кібербезпеки на протиправні діяння у кіберсфері.

Відповідно до статті 12 Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» «особи, винні у порушенні законодавства у сферах національної безпеки, електронних комунікацій та захисту інформації, якщо кіберпростір є місцем та/або способом здійснення злочину, іншого винного діяння, відповідальність за яке передбачена цивільним, адміністративним,

кримінальним законодавством...» [20]. Також Закон визначає загальні засади юридичної відповідальності за порушення законодавства у сфері кібербезпеки. Так, стаття 12 Закону визначає, що кіберпростір може бути одночасно «місцем та способом вчинення» злочину чи іншого правопорушення [20; 21, с. 98]. В свою чергу, до загальних ознак юридичної відповідальності у сфері кібернетичної безпеки ми пропонуємо віднести:

- визначений процесуальний порядок;
- настає через порушення чи недотримання правових приписів в окресленій сфері;
- правопорушники (потенційні правопорушники) підлягають покаранню (повинні діяти правомірно);
- для правопорушників наступають негативні наслідки у вигляді позбавлення їх певних благ різного характеру;
- має публічний характер (відповідальність визначається та реалізується через роботу уповноважених державою суб'єктів);

- спрямована на охорону національних інтересів.

Специфічні ознаки юридичної відповідальності у сфері кібернетичної безпеки:

- базується на належному та своєчасному реагуванні уповноважених державою суб'єктів;
- настає за винне діяння у кібернетичному просторі;
- правопорушник крається з метою припинення кібернетичних правопорушень в майбутньому;
- встановлюється для захисту кібернетичного правопорядку.

До завдань юридичної відповідальності у сфері кібернетичної безпеки відноситься:

- захист життя, психологічного та фізичного здоров'я;
- захист від несанкціонованого доступу в особисті «інформаційні банки» (електронні скриньки, персональні комп'ютери, мобільні пристрої, хмарні сховища, тощо);
- захист від інформаційного впливу (пропаганди, агітації) маніпулювання громадською думкою;
- захист від будь-яких форм експлуатації та насильства;
- захист від протиправного втручання через різні методи в роботу комп'ютерних мереж;
- захист від перехоплення, оприлюднення даних, які не призначалися для загальної аудиторії;
- запобігання виведенню зі строю техніки;
- захист від хакерських атак та інших комп'ютерних атак;
- забезпечення прав громадян, їх виховання;
- захист від шантажу, шпигунства та шахрайства через кіберпростір.

Тож, торкаючись теми правопорядку та інституту юридичної відповідальності у кібернетичній сфері, ми вважаємо, що існує певний (немалий) відсоток громадян, які не порушують правові норми тільки з остраху бути притягнутими до відповідальності. Юридична відповідальність нагадує громадянам на певні їх юридичні зобов'язання, через недотримання яких вони стають правопорушниками. Так, юридична відповідальність у кібернетичній сфері є особливим видом соціальної відповідальності, яка позитивно впливає на поведінку людей, блокуючи протиправні діяння з їх боку, тим самим забезпечуючи кібернетичний правопорядок.

References:

1. Dzoban O. P., Zhdanenko S. B. Information society as a new way of social interaction. *Legal Informatics*. 2014. No. 1 (41). Pp. 3-11.
2. Kazakov V. N Lawful behavior and law and order: diss. ... Candidate lawyer Sciences: 12.00.01. M.: RGB, 2002, p. 185
3. Nerssesyan V. S. History of the ideas of legal statehood: a lecture. Ros acad. sciences Institute of State and Law, Acad. legal un. - Moscow, 1993. 16 p.
4. Polonka I. A. Genesis of the essence of legal behavior and suggestion on the concept. *Scientific Herald of the International Humanitarian University. Ser "Jurisprudence"*. 2014. No. 10-2. T. 1. S. 31-35.
5. Bed V. V. *Legal Psychology: Teach. manual* Kyiv: MAUP, 2004. 436 p.
6. Barabash O. O. Legal awareness, law and order and lawfulness as factors of lawful conduct. *The forum is right*. 2018. No. 3. S. 6-12.
7. Tikhomirov O. O., Tugarova O. K. Legal liability for violations in the informational sphere: teaching. manual K.: Nat. acad. SBU 2015. 172 pp.
8. Kozyubra M. The state of development of general theoretical studies of legal liability in Ukraine Responsibility in law: philosophy, history, theory: monogr. I. Bezklubiy, S. Bobrovnik, I. Gritsenko and others. ; for community edit I. Bezklubogo. K.: Letter. 2014. 343 pp.
9. Bezklubiy I. Legal liability. *Bulletin of the Taras Shevchenko National University of Kyiv. Law Sciences*. 2012 Voice 91. pp. 8-10.

10. Alekseev S. S. Theory of Law: study. way. [for the studio. lawyer studying zaved.] 2nd ed. X : BEC 1994. 224 pp.
11. Surilov A.V. Theory of State and Law. Kiev - Odessa: Higher school. 1989. 439 pp.
12. Lytoshenko O. S. Administrative liability in the system of legal liability: diss. ... Candidate lawyer Sciences: 12.00.07. Kyiv National Economic University. Kiev. 2004. 221 pp.
13. Oliynyk A. The concept and structure of the mechanism of providing constitutional freedom of the person at the international and regional levels. The law of Ukraine. 2004. No. 12. P. 37-41.
14. Law Encyclopedia: in the 6th t.K.: View "Ukrainian Encyclopedia named after M.P. Bazhana". 1999. T. 2. 741 p.
15. Bukharev V.V. Administrative and legal principles of providing cyber security of Ukraine: diss. ... Candidate lawyer Sciences: 12.00.07. University of Modern Knowledge; Sumy State University. Sumy, 2018. 221 pp.
16. Farukshin M. S., Samoschenko I. S. Responsibility under the Soviet legislation. M .: Yurid. Lit.1991. 240 s.
17. Marchuk V. M., Nikolaeva L. V. Lawful conduct, offenses and legal liability. K.: View of the economist. un-th 1996. 183 p.
18. Alekseev I. A. Municipal-legal responsibility as a complex institute of legal responsibility. State and Law. 2006. No. 7. p. 90-99.
19. Hropaniuk V. N. Theory of State and Law / ed. V.G. Strekozova. Moscow: Interstil. 2000. 377 pp.
20. About the basic principles of providing cyber security of Ukraine: Law of Ukraine dated 05.10.2017 № 2163-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19/print>.
21. Dovgan O. D., Doronin I. M. Escalation of cyber threats to the national interests of Ukraine and legal aspects of cyber defense. : monograph. K.: Publishing House

Взаимосвязь правопорядка и института юридической ответственности в кибернетической сфере

Веселова Лилия Юрьевна, e-mail: cvet-Liliya@ukr.net
Одесский государственный университет внутренних дел, Украина.

Аннотация: статья посвящена рассмотрению категории «кибернетический правопорядок». Во время анализа «кибернетического правопорядка» раскрывается его сущность, рассматривается вопрос по определению влияния юридической ответственности на правосознание граждан и правопорядок в кибернетической сфере.

Ключевые слова: кибернетическая безопасность, кибернетический правопорядок, правосознание, юридическая ответственность.

Foreign Experience in Investigating Sexual Violence Against a Person who is in a Family or Close Relationship

Vita N. Vorobey

The Institute of Law of the Prince Volodymyr the Great Interregional Academy of Personnel Management, Ukraine
e-mail: vorobey.vn@meta.ua

Abstract: the article describes the legal support for countering family violence in relation to minors is implemented not only within the framework of Ukrainian legislation: similar rules are contained in the laws of other states, as well as in international legal acts. This is due to the fact that domestic violence is not solely a national problem of Ukraine, sexual violence against a person who is in a family or close relationship is an international problem. The author focuses on the fact that many women do not report sexual abuse to the police, as they are ashamed or they are afraid that they will be accused, will not believe or will be ill-treated. Medico-legal clinics mainly work with more violent cases of sexual violence, so their data may distort the overall picture. Share of women who seek medical help due to immediate sexual problems violence is also relatively small. In many countries, data on most aspects of sexual violence are not available, and there is an urgent need for scientific research everywhere. Measures to combat sexual violence also deserve the same attention. They may be different, but the main ones are primary prevention of sexual violence against women and men, support for victims of sexual assault, measures that increase the likelihood of catching and punishing perpetrators of rape, as well as changing social norms and raising the status of women. It is vital to develop measures suitable for poor countries and to rigorously evaluate the effectiveness of programs in both industrial and developing countries.

Keywords: crime, sexual violence, legislative regulation, international law, domestic violence, latency.

Правовое обеспечение противодействия семейному насилию в отношении несовершеннолетних реализуется не только в рамках украинского законодательства: подобные нормы содержатся и в законах других государств, также в международных правовых актах. Это обусловлено тем, что насилие в семье не является исключительно национальной проблемой Украины, сексуальное насилие в отношении лица, находящегося в семейных или близких отношениях, являются проблемой международного характера.

Согласно международному праву изнасилование и другие формы сексуального насилия могут, в зависимости от обстоятельств, составлять и являть собой элементы военных преступлений, преступлений против человечности, геноцида, пыток и других нарушений или ущемлений прав человека и гуманитарного права. Акты сексуального насилия влекут за собой ответственность государств, ответственность сторон конфликта и индивидуальную уголовную ответственность[1].

Международные стандарты признают сексуальное насилие нарушением прав человека и требуют, чтобы государства прилагали должные усилия для предотвращения, расследования таких актов, совершенных государственными или негосударственными субъектами, и наказания за их совершение.

Сексуальное насилие является грубым нарушением личной неприкосновенности и запрещено рядом международных актов в области прав человека, участницей которых является Украина. Статьи 7, 9 и 10 Международного пакта о гражданских и политических правах предусматривают, что «никто не должен подвергаться пыткам или жестоким, бесчеловечным или унижающим его достоинство обращению или наказанию», «каждый человек имеет право на свободу и личную неприкосновенность» и «все лица, лишённые свободы, имеют право на гуманное обращение и уважение достоинства, присущего человеческой личности». В Пакте прямо установлено «равное для мужчин и женщин право пользования» всеми предусмотренными в нем правами. Конвенция о правах ребёнка требует, чтобы государства-участники защищали ребёнка «от всех форм физического или психологического насилия, оскорбления или злоупотребления, отсутствия заботы или небрежного обращения, грубого обращения или эксплуатации, включая сексуальное злоупотребление»[2].

Как отмечает В. В. Лунеев, международное сообщество, начиная со Всеобщей декларации прав человека (1948 г.), провозгласившей право человека на жизнь, личную неприкосновенность, запрет на насилие, пытки и жестокое обращение, во многих последующих правовых актах, резолюциях и решениях неотступно развивало и отстаивало эти фундаментальные установления[3]. Различные государства в международных правовых документах неоднократно признавали необходимость проведения активных мероприятий с целью всестороннего учёта гендерных аспектов в любой политике и программах, связанных с насилием в отношении женщин; поощрения более решительных действий по борьбе с преступностью и насилием, особенно в отношении женщин, детей и пожилых

людей; принятия решений, касающихся искоренения насилия в отношении женщин; возложения на себя обязательств принимать меры по прекращению насилия в отношении женщин и детей, сексуальной эксплуатации и всех форм торговли людьми[4].

Сексуальное насилие оказывает большое влияние на физическое и психическое здоровье. Кроме того, что оно причиняет физическую травму, оно повышает риск получить ряд сексуальных и репродуктивных проблем, причём последствия для здоровья могут возникать как непосредственно после совершения акта, так и много лет спустя [5]. Его психическое влияние может быть таким же серьёзным, как и физическое и оно тоже может длиться долго. Сексуальное насилие может приводить к смерти в результате суицида, ВИЧ инфекции [6] или убийства — жертва может быть убита во время сексуального нападения или после него «ради спасения чести»[7]. Сексуальное насилие может также сильно влиять на социальное благополучие жертв; семья и другие люди могут заклеить их позором и подвергнуть остракизму [8, 9].

Насильственный секс может иметь целью получение сексуального удовлетворения, хотя часто его истинной целью является демонстрация силы и господства над жертвой. Часто мужчины, принуждающие жену к сексуальному акту, полагают, что их действия законны, так как они женаты на этой женщине. Изнасилование женщин и мужчин часто применяется как «оружие» во время войны, в качестве символического действия, когда женщин врага покоряют и унижают, а бойцов мужчин захватывают в плен[10]. Оно может также использоваться для наказания женщин за нарушение ими социальных и моральных норм, например тех, что запрещают супружескую измену или пьянство на виду у всех. Мужчины и женщины могут быть также изнасилованы в полицейском участке или в тюрьме. Хотя сексуальное насилие может быть направлено не только против женщин, но и против мужчин, главное внимание в этой статье будет уделено особенностям законодательного регулирования и расследования сексуального насилия в отношении лица, находящегося в семейных или близких отношениях, со стороны других людей помимо их родителей или воспитателей.

Сексуальное насилие определяют, как: любой сексуальный акт или попытку его совершить; нежелательные сексуальные замечания или заигрывания; любые действия против сексуальности человека с использованием принуждения, совершаемые любым человеком не зависимо от его взаимоотношений с жертвой, в любом месте, включая дом и работу, но не ограничиваясь ими.

По высказываниями Р. Блэкборн, насильственные сексуальные преступления представляют собой только небольшой сегмент феномена человеческой агрессии, что, несмотря на негативные коннотации, не является статистически аномальным [11, с. 255]. В любом случае насилие - это принудительное воздействие на кого-либо с причинением материального ущерба или телесного повреждения. В отличие от понятия "принуждение", что шире по объёму понятия "агрессии", термин "насилие" определяет такой подтип агрессии, относится к чрезвычайным формам физической агрессии. А. Бандурка, С. Бочарова и А. Землянская интерпретируют агрессию как множество разнообразных действий, которые нарушают физическую или психическую целостность другого человека (или группы людей), причиняют ей материальный ущерб, препятствуют осуществлению его намерений, противодействуют интересам или уничтожают их. Очевидно указанное определение агрессии и не учитывает моральные аспекты убытков, является характерной особенностью изучаемого здесь феномена сексуальной агрессии [12, с. 444]. Цитируемые авторы высказывают мнение, что агрессия и жестокость составляют формирования насилия, но по сравнению с жестокостью агрессивность все же есть более широким понятием, поскольку не всегда агрессивные действия приобретают жестокости, хотя последняя закономерно связана с агрессивным поведением [12, с. 445].

Одновременно заметим, что теории об агрессивности в их чисто абстрактном виде мало пригодны для криминологической науки. Задача социальных норм состоит в том, чтобы пресекать опасные проявления внутривидовой агрессии, которая направлена против себе подобных. Это помогает обеспечивать необходимую стабильность существования социальной системы [13, с. 122]. Б. Крейхы и другие авторы утверждают, что половые сношения определяются как вагинальное или анальное проникновение пениса [14, с. 227]. В этой связи изнасилования в Британии и Германии понимается как половые сношения с другим лицом при ее несогласии, или в случаях игнорирования желаний потерпевшего. Итак, продолжая изложение исследовательского материала, считаем уместным краткое проведение международно-правового анализа по определению понятия и видов половых преступлений.

Вообще сексуальное насилие всегда было областью, которой пренебрегали исследователи. Имеющиеся в наличии данные скудны и фрагментарны. Данные полиции, например, часто неполны и ограничены. Многие женщины не сообщают о сексуальном насилии в полицию, так как им стыдно или они боятся, что их обвинят, не поверят или будут плохо обращаться. Медико-юридические

клиники в основном работают с более жестокими случаями сексуального насилия, поэтому их данные могут искажать общую картину. Доля женщин, которые обращаются за медицинской помощью в связи с непосредственными проблемами, относящимся к сексуальному насилию, также относительно невелика.

Хотя в прошлом десятилетии научные исследования, изучавшие эту проблему, добились важных результатов, они пользовались очень разными определениями насилия. Не все культуры также готовы одинаково раскрывать сексуальное насилие перед исследователями. Поэтому при проведении глобальных сравнений распространённости сексуального насилия требуется осторожность.

Во многих городах и странах были проведены опросы жертв преступлений по общей методологии, чтобы облегчить возможность сравнения их результатов. Обычно они включали вопросы по сексуальному насилию. Согласно этим исследованиям [15] доля женщин, сообщавших, что они были жертвами сексуального нападения, варьировала от менее чем 2% в таких местах как Ла-Пас (Боливия) (1,4%), Габороне (Ботсвана) (0,8%), Некин (Китай) (1,6%) и Манила (Филиппины) (0,3%) до 5% и более в Тиране (Албания) (6,0%), Буэнос-Айресе (Аргентина) (5,8%), Рио-де-Жанейро (Бразилия) (8,0%) и Боготе (Колумбия) (5,0%). Важно отметить, что в этих исследованиях не делалось различия между изнасилованием незнакомыми людьми и интимными партнерами. Исследования, которые не делают такого различия или учитывают изнасилование только незнакомыми людьми, обычно недооценивают распространённость сексуального насилия [16].

Помимо обзоров преступлений было проведено небольшое число исследований с репрезентативными выборками, когда женщин опрашивали о сексуальном насилии. Например, в национальном обзоре, проведенном в США, 14,8% женщин в возрасте старше 17 лет сообщили, что они были изнасилованы хотя бы раз в течение жизни (при этом еще 2,8% пытались изнасиловать), а 0,3% выборки были изнасилованы в предыдущем году [17].

Исследование провинций ЮАР обнаружило, что за предыдущий год 1,3% женщин были принуждены – физически или посредством вербальных угроз – к сексу без их согласия.

Физическая сила не всегда применяется при изнасиловании, и физические травмы не всегда являются его следствием. Известно, что изнасилование может закончиться и смертью, хотя степень распространённости таких случаев сильно различается в разных странах мира. Самые обычные последствия сексуального насилия касаются репродуктивных возможностей, психического здоровья и социального благополучия.

Случаи применения сексуального насилия в отношении лица, находящегося в семейных или близких отношениях подвержены отдельному регламентированию и в уголовном законодательстве стран дальнего зарубежья.

Например, по Уголовному кодексу Китайской Народной Республики (далее - УК КНР) специальной нормой, предусматривающей уголовную ответственность за жестокое обращение с членами семьи, является ст. 260, часть первая которой устанавливает наказание за деяние, совершенное при отягчающих обстоятельствах - лишение свободы на срок до двух лет, краткосрочный арест или надзор. В соответствии же с ч. 2 ст. 260 жестокое обращение с членами семьи, повлекшее за собой тяжёлые увечья или смерть потерпевшего, наказывается лишением свободы на срок от двух до семи лет. Особенностью анализируемой нормы является то, что она закрепляет положение, в соответствии с которым указанное в части первой ст. 260 УК КНР преступление влечёт за собой наказание только в случае подачи жалобы в суд, т. е. является преступлением частного обвинения [18]. Аналогичное правило содержится и в § 5 ст. 157 Уголовного кодекса Польской Республики (далее - УК Польши), в соответствии с которым при причинении вреда здоровью, за исключением тяжкого, когда нарушение функций органов тела или расстройство здоровья продолжалось более семи дней, а потерпевшим является самое близкое лицо, преследование указанного преступления осуществляется по его заявлению [19]. Такие нормы являются характерными для европейского уголовного законодательства.

По Уголовному кодексу Японии (далее - УК Японии) убийство человека, состоящего в родстве по прямой восходящей линии с ним или его супругом, наказывается смертной казнью или бессрочным лишением свободы с принудительным физическим трудом (ст. 200). В случае совершения сексуального насилия, не повлекшего телесных повреждений, виновное лицо подлежит наказанию в виде лишения свободы с принудительным физическим трудом на срок до двух лет, или денежного штрафа на сумму до трёхсот тысяч иен, или уголовного ареста, или малого штрафа (ст. 208) [20].

Отсутствует глава, отдельно посвящённая преступлениям против семьи или несовершеннолетних, которые в УК Японии фактически приравнены ко взрослым лицам. Такой законодательный подход представляется автору исследования необоснованным, прямо противоречащим положениям Всеобщей декларации прав человека и Декларации прав ребёнка о том, что дети имеют право на особую заботу и помощь. Отсутствие специальных норм об уголовно-правовой охране семьи объясняется, очевидно, своеобразным семейным укладом японцев, складывавшимся на протяжении многих веков, согласно которому взаимоотношения в семье регулируются традициями и обычаями и дополнительные правовые регуляторы не требуются.

Уголовный кодекс Германии (далее УК - ФРГ) предусматривает ответственность за сексуальное насилие в отношении лица, находящегося в семейных или близких отношениях в специальной норме - § 225 «Истязание опекаемых лиц», в соответствии с которой наказуемыми являются мучения, истязания, нанесение вреда здоровью, а равно злонамеренное пренебрежение своим долгом заботиться о потерпевшем, если эти деяния совершены в отношении лица, не достигшего восемнадцатилетнего возраста, и если потерпевший находится на попечении или под покровительством виновного, или относится к семейству виновного, или предоставлен в распоряжение виновного, который обязан оказывать ему материальное вспомоществование, или подчинен виновному в рамках служебных и рабочих отношений[21].

Кроме того, УК ФРГ содержит значительное количество уголовноправовых норм, предусматривающих ответственность за преступное сексуальное насилие в отношении лица, находящегося в семейных или близких отношениях. В частности, в соответствии с § 174, наказываются лишением свободы на срок до пяти лет или денежным штрафом являются сексуальные злоупотребления в отношении опекаемых, т. е. сексуальные действия по отношению: к лицу, не достигшему шестнадцати летнего или восемнадцатилетнего возраста, которое вверено виновному для воспитания, получения образования или для попечения о его образе жизни; к своему кровному или приемному ребенку.

Ответственность за сексуальные злоупотребления в отношении детей предусматривает § 176 УК ФРГ: 1) при совершении сексуальных действий в отношении лица, не достигшего четырнадцатилетнего возраста (ребенка), или позволении предпринимать эти действия в отношении себя предусматривается наказание в виде лишения свободы на срок от шести месяцев до десяти лет; 2) такому же наказанию подлежит тот, кто склоняет ребенка к совершению сексуальных действий по отношению к третьему лицу или позволению третьему лицу совершать такие же действия в отношении себя; 3) лишению свободы на срок до пяти лет или денежному штрафу подвергается тот, кто совершает сексуальные действия в присутствии ребенка, склоняет ребенка совершать сексуальные действия с ним или воздействует на ребенка, показывая ему порнографические иллюстрации, изображения, давая прослушивать магнитофонные записи порнографического содержания или ведя соответствующие разговоры.

УК Франции специальную ответственность за половые насильственные преступления, совершенные в отношении несовершеннолетних, предусматривает в следующих нормах: в ст. 222-24 - изнасилование (в соответствии со ст. 222-23, это любой акт сексуального проникновения какого-либо рода, совершенный в отношении другого лица путем насилия, принуждения, угрозы или обмана), совершенное в отношении несовершеннолетнего, не достигшего пятнадцатилетнего возраста, либо совершенное законным, естественным или приемным родственником по восходящей линии или любым другим лицом, имеющим власть над потерпевшим (наказывается двадцатью годами уголовного заключения); в ст. 222-25 - изнасилование, повлекшее смерть потерпевшего (наказывается тридцатью годами уголовного заключения); в ст. 222-26 - изнасилование, если ему предшествовали, его сопровождали или за ним следовали пытки или акты жестокости (наказывается пожизненным уголовным заключением); в ст. 222-29 — сексуальные агрессии, не являющиеся изнасилованием, если они совершены в отношении несовершеннолетнего, не достигшего пятнадцатилетнего возраста (наказываются тюремным заключением сроком на семь лет), а в случае если указанное деяние совершено законным, естественным или приемным родственником по восходящей линии или любым другим лицом, имеющим власть над потерпевшим, — десятью годами тюремного заключения (ст. 222-30); в ст. 227-22 - содействие или попытка содействовать (ст. 222-30);

в ст. 227-22 - содействие или попытка содействовать разращению несовершеннолетнего лица (наказывается пятью годами тюремного заключения), а в случае если несовершеннолетний не достиг пятнадцати лет или если действия совершены внутри какого-либо школьного или воспитательного учреждения, либо в случаях входа или выхода учащихся, на подступах к такому учреждению, либо если несовершеннолетний был вовлечён в контакт с исполнителем преступных действий благодаря использованию телекоммуникационных сетей при распространении сообщений, адресованных неопределенному кругу лиц, наказание составляет семь лет тюремного заключения. Такие же наказания применяются к действиям совершеннолетних лиц, направленным на организацию сборищ, сопряженных с актами эксгибиционизма или с сексуальными отношениями, на которых несовершеннолетний присутствует или в которых он непосредственно участвует.

Следует отметить, что сегодня в странах ЕС сохраняются очень разные подходы к правам в сексуальной сфере, таким, как право иметь детей, право на аборт: они должны дать четкий сигнал в отношении блока вопросов, касающихся насилия над женщинами и их сексуальных прав. До сих пор Еврокомиссия не проявляла особого энтузиазма в отношении этой проблематики. В ближайшей перспективе в ЕС будет объявлен год борьбы с насилием. Также хотелось бы большей активности от европейских министров, которые тянут с целым рядом досье. В частности, речь идет о проекте директивы об отпуске по уходу за ребёнком.

Важный элемент предупреждения сексуального и физического насилия над женщинами — коллективная инициатива мужчин. Мужские группы, выступающие против домашнего насилия и изнасилования, имеются в Австралии, Африке, Латинской Америке и Карибском регионе, в Азии и во многих частях Северной Америки и Европы. Исходный пункт такого рода инициатив состоит в том, что мужчины как индивидуумы должны принять меры, чтобы снизить применение ими насилия[22].

Среди типичных действий таких групп групповые обсуждения, собрания, образовательные кампании, работа с мужчинами, применяющими насилие, семинары в школах, тюрьмах и на рабочих местах. Действия часто проводятся в сотрудничестве с женскими организациями, занятыми предупреждением насилия и оказанием помощи женщинам, с которыми плохо обращаются.

Только в США существует свыше 100 таких мужских групп, многие из которых фокусируются именно на борьбе с сексуальным насилием. Например, группа «Men Can Stop Rape» в Вашингтоне (округ Колумбия) пытается создать альтернативный образ мужественности, с отсутствием насилия и гендерным равенством. Среди последних действий этой группы — проведение презентаций в средних школах, создание плакатов, издание книги для учителей и молодёжного журнала.

Во многих странах есть системы, которые поощряют людей сообщать о случаях сексуального насилия в полицию, что увеличивает скорость разбирательства таких случаев в судах. В правоохранительных органах есть подразделения, посвящённые домашнему насилию и сексуальной преступности, проводятся гендерные тренинги для полиции и судебных чиновников, создаются полицейские участки, состоящие только из женщин, и специальные суды для лиц, совершивших изнасилование. Проблемы иногда возникают из-за нежелания медицинских экспертов являться в суд. Причина этого заключается в том, что расписание судебных дел непредсказуемо, дела часто откладываются, а свидетелям, которые должны дать короткие показания, приходится ждать очень долго. В ЮАР, чтобы решить этот вопрос, прокуратура обучает чиновников прерывать судопроизводство по делам о сексуальном насилии, когда прибывает судмедэксперт, чтобы можно было немедленно взять показания и задать перекрёстные вопросы свидетелям.

Сексуальное насилие является распространённой и серьёзной проблемой охраны здоровья, которая оказывает действие на миллионы людей во всём мире. Ею управляют многие факторы, действующие в ряде социальных, культурных и экономических контекстов. В центре сексуального насилия, направленного против женщин, стоит гендерное неравенство.

Во многих странах данные по большинству аспектов сексуального насилия отсутствуют, и повсюду существует настоятельная необходимость их научного исследования. Такого же внимания заслуживают и меры по борьбе с сексуальным насилием. Они могут быть разными, но главными являются первичное предупреждение сексуального насилия против женщин и мужчин, поддержка жертв сексуального нападения, меры, увеличивающие вероятность поимки и наказания виновников

изнасилования, а также изменение социальных норм и повышение статуса женщин. Жизненно важно разрабатывать меры, подходящие для бедных стран, и строго оценивать эффективность программ как в индустриальных, так и в развивающихся странах.

Подводя итоги сравнительного анализа уголовного законодательства зарубежных стран в области регламентации и расследования сексуального насилия в отношении лица, находящегося в семейных или близких отношениях, автор приходит к выводу о наличии значительного количества отличительных моментов (несмотря на общую тенденцию установления достаточно суровых санкций) в регламентации различных проявлений разрушительного сексуального воздействия. По мнению автора исследования, учитывая особый деструктивный характер сексуального насилия в отношении детей, порождающего последствия как физического, так и психологического характера, законодателю Украины следует учесть позитивный опыт зарубежной законодательной регламентации. Это позволит существенно усилить гарантии половой неприкосновенности лиц, находящихся в семейных или близких отношениях.

Помимо рассмотренных выше уголовно-правовых норм об ответственности за сексуальное насилие в отношении лица, находящегося в семейных или близких отношениях, в законодательстве зарубежных стран закреплены и нормы, предусматривающие наказуемость различных деяний, выражающихся в ненадлежащем исполнении обязанностей по воспитанию несовершеннолетних и жестоком обращении с ними.

References:

1. Statute of the International Criminal Court (ICC), Art. 25 (3) (individual criminal responsibility) and Art. 28 (responsibility of commanders and other chiefs).
2. Universal Declaration of Human Rights [Internet resource]. - <http://www.un.org/ru/universal-declaration-human-rights/>
3. Luneev V.V. Crime of the 20th century: world, regional and Russian tendencies. M., 2005. P. 397.
4. Charter for European Security (Together with the "Operational Document - Collaborative Security Platform") (Adopted in Istanbul on November 19, 1999) // ATP Consultant Plus.
5. Jewkes R et al. Relationship dynamics and adolescent pregnancy in South Africa. *Social Science and Medicine*, 2001, 5: 733–744.
6. Miller M. A model to explain the risk of AIDS, 1999, 11: 3–20.
7. Mercy JA et al. Intentional injuries. In the book: Mashaly AY, Graitcer PH, Youssef ZM, eds. *Injury in Egypt: an analysis of injuries as a health problem*. Cairo, Rose El Youssef New Presses, 1993: 65–84.
8. Mollica RF, Son L. Cultural trauma: an overview. *Psychiatric Clinics of North America*, 1989, 12: 363–379.
9. Omaar R, de Waal A. Crimes without punishment (Discussion Paper No. 4).
10. Swiss S et al. Violence against women during the Liberian civil conflict. *Journal of the American Medical Association*, 1998, 279: 625–629.
11. Blackbourne R. *Psychology of criminal behavior*. - SPb.: Peter, 2004. - 496 p.
12. Bandurka A.M., Bocharova S.P., Zemlyanskaya E.V. *Legal psychology: Textbook*. - Kharkov: Publishing House Nat. un-that vnutr. Affairs, 2001. - 640 p.
13. Bachinin V.A. *Moral and legal philosophy*. - Kharkov: Consum, 2000. - 208 p.
14. Crayhi B. *Social Psychology of Aggression* / Trans. from English ZAO Peter Publishing House - SPb.: Peter, 2003. - 336 p.
15. *Violence and its effects on health. Report on the situation in the world* / Ed. Etienne G. Circle et al. / Trans. from English - M: All the World Publishing House, 2003. - 376 seconds.
16. Jewkes R, Abrahams N. *The epidemiology of rape and sexual coercion in South Africa: an overview of Social Science and Medicine*
17. Tjaden P, Thoennes N. *Full Report of the Women Survey*. Washington, DC, National Institute of Justice, Office of Justice Programs, United States Department of Justice and Centers for Disease Control and Prevention, 2000 (NCJ 183781)
18. *Criminal Code of the People's Republic of China* / Gender. A.I. Korobeev, trans. from Chinese D.V. Vichikov. SPb. 2001. pp. 175-176.

19. Criminal Code of the Republic of Poland / ed. A.I. Lukashova, N.F. Kuznetsova; per. from Polish DA A.Iarilovich. SPb., 2001. pp. 128-129.
20. Criminal Code of Japan / ed. A.I. Korobssa. SPb. 2002. p. 123, 126.
21. Criminal Code of the Federal Republic of Germany / under the genus. D.A. Shestakova; foreword G.-G. Yesheka; per. with him. N.S. Rachkova. SPb. 2003. p. 380-381.
22. Flood M. men's collective antiviolence.

Зарубежный опыт расследования сексуального насилия в отношении человека, который находится в семье или в близких отношениях

Воробей Вита Николаевна, e-mail: vorobey.vn@meta.ua
Международная академия управления персоналом, Украина

Аннотация: в статье рассмотрены вопросы правового обеспечения противодействия сексуальному насилию в отношении несовершеннолетних реализуется не только в рамках украинского законодательства: подобные нормы содержатся и в законах других государств, также в международных правовых актах. Это обусловлено тем, что насилие в семье не является исключительно национальной проблемой Украины, сексуальное насилие в отношении лица, находящегося в семейных или близких отношениях, является проблемой международного характера. Автор акцентирует внимание на том, что многие женщины не сообщают о сексуальном насилии в полицию, так как им стыдно или они боятся, что их обвинят, не поверят или будут плохо обращаться. Медико-юридические клиники в основном работают с более жестокими случаями сексуального насилия, поэтому их данные могут искажать общую картину. Доля женщин, которые обращаются за медицинской помощью в связи с непосредственными проблемами, относящимися к сексуальному насилию, также относительно невелика. Во многих странах данные по большинству аспектов сексуального насилия отсутствуют, и повсюду существует настоятельная необходимость их научного исследования. Такого же внимания заслуживают и меры по борьбе с сексуальным насилием. Они могут быть разными, но главными являются первичное предупреждение сексуального насилия против женщин и мужчин, поддержка жертв сексуального нападения, меры, увеличивающие вероятность поимки и наказания виновников изнасилования, а также изменение социальных норм и повышение статуса женщин. Жизненно важно разрабатывать меры, подходящие для бедных стран, и строго оценивать эффективность программ как в индустриальных, так и в развивающихся странах.

Ключевые слова: преступность, сексуальное насилие, законодательная регламентация, международное право, насилие в семье, латентность.

Centre for European Reforms Studies a.s.b.l.
(Grand Duchy of Luxembourg)

European Reforms Bulletin
scientific peer-reviewed journal

2018
No. 2

Passed for printing 01.06.2018. Appearance 15.07.2018.
Typeface Times New Roman. Circulation 100 copies.

Design, computer page positioning, layout: **Centre for European Reforms Studies, a.s.b.l. Grand Duchy of Luxembourg**
All the articles are published in author's edition. Publishing institution: **Centre for European Reforms Studies, a.s.b.l. Grand Duchy of Luxembourg** (Registre de commerce et des sociétés, Luxembourg, F 10.340, siège social: L-1541 Luxembourg, 36, boulevard de la Fraternité),
+352661261668, e-mail: bulletin@email.lu, <http://cers.eu.pn/bulletin.html>